

Bütün ülkelerin
proleterleri birleşin!
Karkerên hemû welatan yekbın!

İŞÇİNİN SESİ

5(1). Kongre'nin yolundan
komünist partisiyle silahlan!
Yıl:11, Sayı:296, 9 Aralık 1985

Türkiye'de ortalık curcunaya döndü. Sol hareket hâlâ faşizm var diyor. Bir kez daha soruyoruz:

Faşizm var mı, yok mu

Türkiye'nin bugünkü ortamına faşizm demek, faşizmi olduğundan daha hoş göstermek, yığınların korkusuyla demokrasi nutukları atan burjuvaları kahraman ilan etmek ve devrimci savaşım için giderek daha elverişli koşullar doğduğunu görmemezlikten gelmek demektir.

Barış Derneği davasında karar geçtiğimiz günlerde kesinleşecekti. Dosyalara bir bir baktığı için(!) Askeri Yargıtay kararı 19 Aralık'a bıraktı. Gerçekte, karar hiç de dosyalara bir bir bakıldığı için ertelenmedi.

Barış Derneği gibi artık iyice abes kaçan bir davada, karar kesinleşse de, bozulsa da bunun hem ülke içinde, hem uluslararası planda son derece önemli sonuçları olacak. Bir ok daha yayından fırlayacak. Bu ok, ya öfkeyi ya da laçkalaşmayı birdenbire misliyle arttıran bir yöne doğru yol alacak. Her iki durumda da ülke ortamı bir sıçrama geçirecek. Olayların akışını bir türlü yakalayamayan burjuva siyasal güçler, buna da hazırlıklı değildiler. Askeri Yargıtay kararı bu nedenle ertelendi.

Nitekim ülkede, harıl harıl birşeye hazırlanılıyormuşçasına yoğun bir hareket var. Geçen sayımızda sözünü ettiğimiz "Anayasa krizi", aradan geçen iki hafta kadar sürede, durumu anlatmak için yetersiz ve hafif kaldı. Anayasa dört bir yandan adeta saldırıya uğradı. Bugün, en azından daha derin bir Anayasa krizi olduğunu söylemek zorundayız.

ANAP 84. maddeyi askıya almak için uğraşırken neredeyse Anayasa'nın tümü askıya alınmak üzeredir. DSP Anayasa'nın tümü değişsin, 84. madde kalksın diyor. Türk-İş özellikle 51., 52. ve 54. maddeleri üzerinde duruyor. Özal, yurt dışındaki işçilere bir parmak bal çalayım derken, onlara oy hakkı için Anayasa'da yine "ufak" bazı değişikliklerden söz etti. Aynı bunun gibi 18 yaşındakilere oy hakkı sözleri geldi Anayasa değişikliğine takıldı. Çeşitli siyasi partiler ve eski siyasiler, siyaset yasağı getiren geçici maddelere bastırıyorlar ve şimdilik yasağın 5 yıla inmesi konuşuluyor. Öte yandan bir dizi önemli Anayasa değişikliğiyle bağlı olan Kafaoğlu dosyası yeniden piyasaya sürüldü.

Mecliste 40 imza toplanırsa Kafaoğlu hakkında soruşturma açılabilecektir. Bu olana kadar çok hoş bir oyun oynanıyor. Dosyanın önemli bazı Anayasa değişiklikleriyle bağlı olduğu gerçeğinden hiç söz edilmeyerek, bu gerçek unutturulmak isteniyor. Böylece imzalar toplanacak, soruşturma açılacak, "sürpriz" ortaya çıkacak ve Anayasa değişiklikleri gerektiği hatırlanacak!

Bütün bu telaş, ok yayından fırlamadan önce Anayasa'nın değişmekte olduğunu gösterip, okun hızını biraz olsun yavaşlatma çabasından kaynaklanıyor. Aynı telaş partilerin zaten karışık içini daha da karıştırdı.

ANAP kriz içinde. Bıyıklı'nın deyimiyle "pastırmanın dört cins eti" yine birbirine girdi. İstanbul'da sıkıyönetim kalktı, ANAP'ta sıkıyönetim ilan edildi.

ANAP'taki krizle ANAP dışındaki MHP'lilerin ve MSP'lilerin hareketlenmesi arasında bağ vardır. Muhafazakar Parti Başbuğ Türkeş diye bağırılan bir kongre yaptı ve adını Milliyetçi Çalışma Partisi'ne değiştirdi. Erbakan ise geziye gittiği İstanbul'da 500 arabalık konvoyla karşılandı. Ayrıca boks maçında kupa verdi. Maç salonu MSP toplantısı gibiydi.

Öte yandan, durupdururken DYP'nin olağanüstü kongreye gidebileceği duyuruldu. Daha yeni kurulan DSP'de ise, tabandan mı kurulduk tartışması alevlendi.

Türkiye'de curcunaya benzer bir ortam var. Bu bazı çevreleri rahatsız etmiş ki, ortaya "yeni cuntalar kuruldu — yeni müdahale olacak" türünden dedikodular üflenmiş. Ama şu anda böyle dedikodular curcunayı yatıştırıcı değil daha da azdırıcı işlev görebileceği için *Milliyet* zoraki yaratılmış bir haber yazısında bunları yalanladı. (*Milliyet*, 28 Kasım 1985) Curcuna sürüyor ve sol hareket de bu curcunaya hâlâ faşizm diyor. Bir kez daha soruyoruz: Faşizm var mı yok mu?

Cemile Çakmak

Bunca süredir oyalama siyaseti izleyen Türk-İş en sonunda bazı eylem kararları aldı

Sendikal savaşımda y ni bir yüks liş daha

Türk-İş uzun bir süredir oyalama siyaseti izliyordu. İşçiler saatli bomba gibi olduğu halde Türk-İş'in böyle bir yol izlemesinin çeşitli nedenleri vardır. Bunlardan biri de, acaba sosyal demokrat partiler tutar da işçi sınıfı içindeki buharı biraz olsun boşaltabilir mi diye gidişatı gözlemekti.

Sosyal demokrat partilerin mayası tutsaydı ve böylece buhar boş vaadlerle kıyısından köşesinden biraz boşaltılsaydı, o zaman Türk-İş'in koca işçi yığınının harekete geçmesi en azından ertelenebilirdi. Ama maya tutmadı. Top Türk-İş'in sahasında kaldı ve bir süredir Türk-İş'in içindeki basınç yükseliyor.

Türk-İş'in 18 Kasım'daki bölge ve il temsilcileri ile örgütlenme sekreterlerinin katıldığı toplantısı yükselen basıncı çok güzel yansıtmıştı. Bu toplantıda sağ sesler de duyuldu ama Türk-İş yönetimine genel olarak solundan eleştiriler geldi. Temsilciler birşeyler yapma gereğini vurguladılar. Yönetimin istifası bile istendi. (*Milliyet*, 21 Kasım 1985)

Bu sıralarda, "sözleşmeli personel" statüsüne geçen işçilere %10 zam gibi doğrudan sendikalaşmayı hedef alan bir uygulama başlatıldı. Türk-İş sendikaları buna sert tepki gösterdiler ve işin ilginci, "en sertini" de Türk Metal gösterdi. Türk Metal başkanı "genel grev" sözleri geveledi. Gerici çizgi militan eylem önerisiyle sempati toplamaya çalıştı. (*Milliyet*, 28 Kasım 1985)

Görüldüğü gibi bu kez bakışlar çok daha serttir.

Derken 28 Kasım'da Türk-İş'in Başkanlar Kurulu toplantısı başladı. Bu toplantıda Cevdet Selvi, işçilerin Türk-İş yönetiminden rahatsız olduğunu defalarca dile getirdi. Çeşitli sendikacılar da artık işçilerin "ne yapacaksınız" diye sordukları ve bu soruya yanıt veremediklerini söylediler. Toplantıda, iş yasalarında değişiklik istemenin de yetmediği, Anayasa'da değişiklik gerektiği, bu kez çok daha ciddi düzeyde vurgulandı. (*Milliyet*, 30 Kasım 1985)

Bu toplantının sonunda, Türk-İş'in üç ay içinde bazı eylemler yapması kararlaştırıldı. Bu eylemler şöyle:

— Hükümet 18 Aralık'ta toplanacak olan Ullulararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu'na (ICFTU'ya) şikayet edilecek.

— Bir ilde bir açık hava mitingi düzenlenecek.

— Anayasa'yı, özellikle de 51., 52. ve 54. maddelerini değiştiren taslak hazırlanacak.

— 21 Aralık'ta Arı Sineması'nda her sendikadan 2 temsilcinin de katılacağı "Parlamentoya Çağrı Toplantısı" düzenlenecek.

— Bölgelerdeki salon toplantılarına devam edilecek.

— İşçilerle birlikte sessiz yürüyüş yapılacak.

Toplantıda iş durdurma önerisi de geldi ama Şevket Yılmaz bu öneriyi kesinlikle reddetti. Bu öneriyi getiren yine Türk Metal ve o çevre ise, militan eylem patlak verirse gericiler puan toplasın diye hazırlık yapılıyor demektir. Öte yandan toplantıda yine, Türk-İş yönetiminin, beceremiyorsa çekilmesinden söz edildi. Bunun üzerine Şevket Yılmaz, "gerekirse çekilirim" dedi. (*Milliyet*, 1 Aralık 1985)

Bu toplantının sonuçlarını duyururken Şide, alınan "kırıcı ve yaralayıcı olmayacak" eylem kararlarının anlamını da çok veciz bir biçimde belirtti: "Bu eylemler dizisi anarşinin yeniden başlaması için değil, aksine anarşinin yeniden başlamasını engellemek için yapılacaktır." (*Tercüman*, 2 Aralık 1985)

Yani Şide, işçi sınıfı o denli öfkelidir ki biz birşeyler yapmazsak, kendisi savaşıma atılacak ve o zaman da "anarşi" başlamış olacak diyor. "Anarşi"yi engellemek için Türk-İş eylem kararları aldı.

Gerçekten de, görüldüğü gibi, son derece uyuz, meymenetsiz eylem kararları alınmıştır. Ama bu gibi eylemler bile bugünün Türkiye'sinde koca saman tarlasını ateşe veren kıvılcım işlevi görebilir. Bu nedenle de bunlar, Türk-İş'in burjuva yönetiminin almayı istediği değil, işçi sınıfının basıncı karşısında almak zorunda kaldığı kararlardır ve nesnel olarak sendikal savaşımın yükselmesi anlamını taşıyor.

Sendikal savaşımın geçirdiği her dönemeç, nedense hep yeni bir grevle denk düşüyor. Bu sırada da Petrol-İş'in Kağıthane'deki Plastifay Kimya Fabrikası'nda grevi başladı. Grev gözcülerinin yağmur ve soğukta sığınacak hiçbir yerlerinin olmaması grevcileri ve çevre işçilerini fena halde kızdırıyor. Bu grevden büyük olaylar çıkabilir. Çıkarsa da sendikal savaşım daha hızla yükselebilir.

S. Günbudak

İŞÇİNİN SESİ

Türkiye'den 4 kitap gönderilerek abone olunabilir. ■ Yazışma adresi: PO Box 407 London, E16 2EA ■ Baskı: Morning Litho Printers Ltd (TU) ■ Gönderilen yazıları yayınlayıp yayınlamama ve tersine bir istek belirtilmedikçe düzeltme, ya da kısaltma hakkı yayın kurulunundur. Hiçbir yazı geri gönderilmez.

Yaşadığımız her gün bize yeni olanaklar açıyor

Merhaba Yoldaşlar,
Ankara'da hükümet bir karmaşa içinde. "İcraatın içinden" programının hiçbir önemi kalmadı. Zamanların hemen ardından bu program artık dinlenmez oldu. Bu tür uygulamaların aldatmaca, oyalama olduğunu halk anladı ve bunlara kayıtsız kalmıyor.

Yolda, otobüste insanlar açıkça tepkilerini belirtiyorlar. Geçenlerde otobüste bir yurttaşla konuştum. Bu kişi örgütlenmenin gerekirliliğini korkusuzca, açıkça söyleyebiliyordu. Birliğin, dayanışmanın, örgütlenmenin önemini artık emekçi yığınlar öğrenmiştir.

Bu durumda Olağanüstü Hal Yasası devletin yenilmeyen güç karşısındaki son çırpınışları olmaktan öteye gidemiyor. Ara dönemin görev ve sorumluluklarını kavrayan komünistler ne yapılacağı konusunda kafaları açık, etkin çalışma içindedirler. Oportünist odaklar ise yığınların örgütlenme eğiliminden burjuva kuyrukçuluğu doğrultusunda yararlanmaya çalışıyorlar.

Burjuva sollar da ara dönemin olanaklarından etkin olarak yararlanmaya çalışıyorlar. SHP'nin oluşması ANAP'ın gücünü zayıflattı. Bu açıdan bize önemli sorumluluklar düşüyor. Yığınlarla bütünleşme olanakları gün geçtikçe artıyor.

Nitekim burjuva solu da bu kapıyı zorluyor. Bundan bir ay kadar önceydi. Yolda bir arkadaşımla karşılaştım. Kendisi işçi olarak bir kasap dükkanında çalışıyor. Tesadüfen yolumuzun üzerinde olan SODEP'in 1. Olağan Kongresi'nin yapıldığı toplantı salonuna geldik. Burada ilk etapta dikkatimi çeken şey pankartlardı:

— Emeğe saygı, düşünceye özgürlük, insana sevgi, işte sosyal demokrasi.

— Özerk üniversite, özgür basın, tarafsız TRT.

— Gücünü halktan alan demokratik yönetim.

— Sosyal barış için genel kapsamlı af.

— İdamlar dursun, zindanlar boşalsın.

— Halk için birleşmeyen halka nasıl gidecek.

— Üreticinin hakkı üreticiye, emekçinin hakkı emekçiye.

Salon bu gibi belgilerle donatılmıştı. Bu belgiler burjuva solunun halka çengel atmak için nasıl yanıp tutuştuğunu çok güzel gösteriyor.

Yoldaşlar,
Geçtiğimiz günlerde dikkatleri üzerine çeken bir olay da Yevtuşenko'nun ziyareti oldu. Yevtuşenko, Ankara gençliğiyle sıcak dostluklar kurdu. Sovyet yazarının ziyareti burjuvaziyi tedirgin etti ama gösterilen yığınsal ilgi karşısında burjuvazi suskun kalmayı ya da öyle görünmeyi yeğledi.

Bu arada, çalıştığım işyerindeki sendikal ilişkiler yeni bir boyut kazandı. Bu hafta sendikaya uğradığımda bölge temsilcimizin orada olması çok iyi oldu. Sorunlarımızı sendika üst yönetimine duyurabildik. Fakat şimdilik sorunlara kesin çözüm getirme olanakları kısıtlı. Tüm yetkiler hükümetten taraf. Temsilcimiz bizim sosyal haklardan yararlanamadığımızı, kıdem tazminatımızın olmadığını, yasal bir sınırlama olmamasına karşın sendikaya rahatça üye olamadığımızı dile getirdi. Karşımıza çıkan ana engel sendika yönetiminin patron yanlısı tutumu oluyor. Durumumuz ne olacak belli değil ama en azından sesimizi duyurabildik. Mücadelemizi sürdüreceğiz.

Yoldaşlar, geçen hafta içinde, uzun süredir görüşmediğim işçi bir arkadaşım beni arayıp buldu. Ne yaptığını sordum, mücadeleden vazgeçmediğini gördüm. Sayıları on milyonları aşan bu gibi insanlarla ilişkileri geliştirmek komünistler olarak önemli bir görevimizdir. Yaşadığımız her gün bize yeni olanaklar açıyor. Bu olanakları hızla değerlendirmeliyiz. Lenin'in dediği gibi, "iktidar savaşında, proletaryanın elinde örgütten başka silahı yoktur." Silahımızı en etkin biçimde kullanmalıyız.

Y. Emre, Ankara

Yığınlarla bağımız sürekli güçleniyor

Anlatacağım o kadar çok şey var ki, yazmakta güçlük çekiyorum. Çünkü yazacağım haberleri biriktire biriktire, karşımda dağ gibi yığıldılar.

Bunları kısaca şöyle özetleyebilirim: Son üç ay içinde 3 eğlence yaptık. Bu gençlik eğlenceleri çok başarılı geçti. Katılım birinciden üçüncüye büyük bir yükseliş gösterdi. 15 Kasım'da yaptığımız son geceye, öteki gecelere katılmış en az 15 arkadaşımız iş nedeniyle katılamadığı halde, katılım ilk iki geceden yüksek oldu.

Folklor çalışmaları daha da başarılı sürüyor. Daha 1,5 ay öncesine kadar gurup kuramazken bugün 18 kişiyle folklor çalışması yapıyoruz. Bunun yanında ayrıca dernek için 6 kişilik bir gösteri ekibi ile çalışmalara başladık.

Öte yandan bir günde örgütleyip hazırladığımız futbol takımımız, o gün katıldığı turnuvanın birincisi oldu. Bu, takımdakilere daha bir heves verdi. Şimdi futbol çalışmaları da yoğunlaştı. Yığınların içinde olmayan ve onların ruh halinden anlamayan örgütlenemez. Örgütlenmede kendimize koyduğumuz hedefleri hem aşacağız, hem de aşarken bu işin mantığını öğreneceğiz.

Yığınlarla bağımız sürekli güçleniyor. Kısa sürede 10 alanda birden yığınsal çalışma yürütür olduk. Doğru bir demokratik çalışmanın harikalarını yaşam içinde görüyoruz.

Hamburg'dan kucak dolusu devrimci selamlar.

Gelecek onun için savaşanların!

H.R., Hamburg

FABRİKA GÜNLÜĞÜ

Fabrikada çalışan bir sempatizan yoldaşımızın bu yazısını, hem İngiltere'de konfeksiyon fabrikalarının havasını çok güzel yansıtan bir okuyucu mektubu, hem de sanat değeri olan bir öykü olarak sunuyoruz.

Bugün güneşli bir kış günü. Fabrikanın içi aydınlık ve havanın kapalı olduğu günlere göre daha sıcak. Güneş, yeryüzüne artık eğik gelen ışınlarıyla sokakları fazla ısıtamıyor ama, fabrika camlarından içeriye giren ışınları ısıyı fabrikanın pamuk tozlarıyla doygunlaşmış atmosferine geçirerek bizi biraz olsun ısıtabiliyor.

Bir an gözlerimi yumuyorum ama kulaklarım seslere açık. Üretim sürecinin değişik aşamalarına özgü işlemler sırasında çıkan sesler hemen hemen ritmik bir uyumla, ardı arkası kesilmeden yineleyip duruyor. Bu sesler birbirinin içine öylesine geçmiş ki, fabrika hep aynı besteyi defalarca çalıp duran, tuhaf bir orkestrayı çağrıştırıyor. Değişik çalgı aygıtlarının sesini ayırdetmeye çalışıyorum. Bu oldukça güç ama, sonunda başarıyorum.

3 adet buharlı endüstri ütüsü şöyle bir şarkı söyülüyor: "Tom...tıssssss..tık. tık. tık." Anlıyorum ki, ütü masanın üstüne yapışıyor, buhar salıyor ve buhar, ütülenecek ceketin yakası ve kolları üzerinde ustaca geziniyor. Dikiş makinaları eş zamanlı çalışmıyor. Herkes elektrik motorlarının pedalına aynı anda basmıyor. On küsur makina haykırarak işliyor: "Tarrrr... ta ta ta tarrr...tarr.." Finisher'ciler sprayer'ların tetiğini çekiyor zaman zaman: "Tak.. tak.. taka. tak.. tak.. tak.." diye, metalik soğuk bir ezgi oluşuyor. Pedallı zımbaların "trak trak"ları, biçki makinasının "zızzzp.. zızzpp"ları orkestrayı bütünlüyor. Bir an kendimi garip bir evrende, kurgusal bir dünyada sanıyorum, tüm virtüözler robotmuş gibi geliyor. Menejerin "Ahmet, o yaşlı arap karısına iş ver" diyen sesi beni bu düşümden uyandırıyor.

"Yaşlı arap karısı" olarak adlandırılan Afrikalı makina işçisi, benim en iyi arkadaşım Rose. Menejer aslında iyimser bir insan, gerici de değil. Biliyorum ki, "arap karısı" tanımlaması ırkçı bir zihniyeti yansıtmıyor, daha çok geri bir ağız alışkanlığı. Yine de içimde derin bir sızı duyuyorum.

Şöyle bir çevreme bakıyorum. Kırık plak gibi aynı besteyi, yorulmaksızın çalan bu orkestra, yüzlerce kadın giysisi üretmiş. Bitmiş, bitmemiş yüzlerce anorak, boyaya gidecek balyalar, öbek öbek astarlar ortalıkta duruyor. Orkestra çalıyor: "Tom, tıs, trak, tak, taka, tak, tarrrrr, zızzpp, tık, trak, ta,ta, tarrr, tom, tıs trakk, vuvvvv..." Orkestra çalıyor ve üretiyor. Çalgıcılar şakalaşıp gülüyorlar, zaman zaman şen kahkahalar atıyorlar. Ama gerçekten mutlular mı, geleceğe güvenleri var mı? Sanmıyorum. Yaşamlarındaki üzücü ögeler, mutluluk ögeleri üzerinde ezici bir üstünlüğe sahip.

Herşey görünürde uyumlu, iyi olmasına iyi ama namussuz, adaletsiz birşeyler de var burada. Hemen giriş kapısının yanındaki ofisin içinde birisi var ki, orkestranın konserine doğrudan hiçbir katkısı olmadığı halde, o bu orkestranın ve tüm çalgıların sahibi. 20 küsur işçi ve 20 küsur iş makinası hep onun için çalışıyor ve üretiyor. Bitirilmiş giysilerin iç yüzünde iri, italik harflerle bir marka yazıyor. İngilizler patronu asıl ismiyle değil de, bu giysilerin markasıyla çağırıyorlar. Bu marka söylenince akla patron ve allı yeşilli albenili giysiler geliyor. Bu giysilere bakınca 20 küsur işçi, bir o denli makina ve işçilerin günde 9-10 saati bulan yoğun emeği, bu kapitalist üretim ilişkileri içinde umursanmıyor bile!

Ne kötü! Danieller, Mehmetler, Josephler, Ahmet ustalar, Roselar, Jennyler ve diğerleri sayesinde patron daha lüks bir arabaya, saray yavrusu bir eve, çok geliştirilmiş bir videoya sahip olabiliyor... Çocuklarını ayrıcalıklı okullara gönderebiliyor.

Ama acaba Daniel aldığı haftalıkla haftanın sonunu getirebiliyor mu? Kış geldi, Rose evini nasıl ısıtıyor? Mehmet küçük oğluna, Joseph 4 yaşındaki kızına o çok hoşuna giden oyuncağı alabilecek mi? Ahmet ev kirasını verebiliyor mu? Rasim'in günlük diyetinde ne denli protein var? Sorular, sorular... Soruların sonu gelmiyor.

Fabrikanın hemen girişinde bir büyük saat var. Sabah geldiğimizde, akşam giderken haftalık çizelgemizi bu saatle kartlarımıza basıyoruz. Bu defter imzalama sisteminin daha ileri teknolojili bir alternatifi. Adı geçen saat durmadan çalışıyor, ilerliyor ve 20 küsur işçinin yaşamında en önemli olguyu simgeliyor: Ücretli köleliği!

Ama dedim ya, bu saat durmadan ilerliyor. Bir gün bu saat yükselecek sınıf savaşının yarattığı gerilime dayanamayacak. Saatin içindeki elektrik devresi patlayacak, akrebi, yelkovanı yuvasından fırlayacak. Üretim araçları üzerindeki özel mülkiyet paramparça olacak. İşçiler işlerini bırakıp, ağır ağır doğrulup ofise doğru yürüyecekler. Patron korkacak, "ne oluyor" diyecek, titreyen sesiyle. Koro hep bir ağızdan haykıracak: "Defol git", "Toplum adına işçi devleti fabrikaya el koyuyor."

Tüm üretim birimlerinde o büyük günü hazırlayalım, örgütlenelim! Eski üretim ilişkileri mezara, işçi sınıfı iktidara!

Bir fabrika işçisi, Londra

ZAFERLERLE DOLU YENİ YIL DİLEĞİYLE

Yılbaşı postası nedeniyle gazetemizin gelecek sayısını iki hafta geciktirerek ama daha geniş olarak yeni yılda çıkaracağız. Tüm okuyucularımızın yeni yılını kutlar, 1986'nın dünya ve Türkiye işçi sınıfı için zaferlerle dolu olmasını dileriz.

İşçinin Sesi

Güney Afrika'da savaş sürüyor ama ırkçı rejim haberlere sansür koyduğu için, dünya basınında Güney Afrika eskisi kadar sık yer alamıyor.

Güney Afrika'da savaş sürüyor

Prostat ameliyatı geçirmiş olan Mandela'ya, Botha'nın "şiddeti reddetme koşuluyla serbest bırakılma" önerisinde bulunduğu ileri sürülüyor. Ancak Mandela'nın yeniden hapishaneye gönderilmesi, çok sevilen devrimci liderin bu öneriyi bir kez daha reddettiğini gösteriyor.

Güney Afrika'da savaş sürüyor ama ırkçı rejim haberlere sansür koyduğu için, dünya basınında Güney Afrika eskisi kadar sık yer alamıyor. Yine de, bu önemli ülkede öylesine büyük olaylar yaşanıyor ki, sansür bunların duyulmasını engelleyemiyor, yalnızca biraz güçleştiriyor.

Olaylar-taktikler

Son bir ay içinde Güney Afrika'nın çeşitli bölgelerinde olaylar oldu. Bu olaylarda 90 kisi öldü. Botha'nın yaptığı bazı sınırlı reformlar savaşımı yatıştıramadı.

Afrika Ulusal Kongresi ANC geçtiğimiz haftalarda "ülkeyi yönetilemez duruma getirme" siyasetinin bir parçası olarak gerilla eylemlerine hız verdi. Son hafta içinde kuzey Transvaal'de 5 mayın patladı ve doğu Transvaal'de kömürden suni yakıt çıkaran iki rafineriye roketle saldırı oldu. ANC bunların sorumluluğunu üstlendiği gibi, bu tip sabotajları daha da sıklaştıracağını duyurdu.

Bu arada ABD hükümetinin resmi bir sözcüsü, gayri resmi görüşmeler yapmak üzere en az iki kez Lusaka'ya gitmiştir. Bu girişimle ABD'nin ANC ile tanışıklık kurmaktan öte bir siyasal amaç taşımadığı açıklanmıştır. Ancak yalnız tanışıklık kurmak istemiş bile olsa, bunun siyasal amacı mutlaka ki ANC'yi devrimci rotasından en iyi nasıl çıkartabilirim sorusunu yanıtlamak için bilgi toplamaktır.

Botha da boş durmuyor, bazı manevralara başvuruyor. Geçtiğimiz haftalarda, parlamentonun ocak ayına kadar tatilde olduğunu, bu nedenle yeni reformlar içeren yasalar çıkaramayacağını ileri sürüp, zamanı bazı siyah liderlerle görüşmeler yaparak değerlendirmeye çalıştı. Böylece gerçekte nabız yoklamak istedi. Ancak Zulu şefi Buthelezi bile bu tuzağa düşmedi, Botha'nın boş vaatlerde bulunduğunu, onunla görüşmenin bir yarar sağlamayacağını söyledi ve Botha ile görüşmedi. Bu da gösteriyor ki, Botha ile görüşmek geniş siyah yığınları arasında hiç de hoş karşılanacak birşey değildir.

Botha'nın, prostat ameliyatı geçirmiş olan Mandela'ya da, yeniden "şiddeti reddetme koşuluyla serbest bırakılma" önerisinde bulunduğu söyleniyor. Ancak, Mandela'nın hastahaneden doğru hapishaneye gönderilmesi, onun bu öneriyi bir kez daha reddettiğini gösteriyor.

Gerçekte Mandela Botha için giderek içinden daha zor çıkılır bir sorun oluşturmaktadır. *The Economist*, bu durumu şu sözlerle anlatmış: "Güney Afrika'nın beyaz hükümeti giderek Nelson Mandela'nın mahkumu olmaktadır..." (*The Economist*, 7-13 Aralık 1985)

Botha, şiddeti reddetmeyen ve çok sevilen bu devrimci lideri serbest bıraksa, ülkede savaşım şahlanacaktır. Serbest bırakmayınca da ülkede öfke şahlanmakta ve ileride daha büyük patlamaların koşullarını hazırlamaktadır. Bu açmazı kabul etmekle beraber, hemen hemen tüm Batı ülkeleri ve Batı basını, Mandela'nın bir an önce serbest bırakılmasının ehven-i şer olduğunu düşünmekte ve bu yüzden en gerici odaklar bile "Mandela'ya özgürlük" belgisini kullanıyorlar. Oportünist odaklar da aynı koroya katılıyorlar. Mandela ise ne burjuvaziye, ne oportünizme boyun eğiyor!

Yeni kurulan sendika konfederasyonu COSATU'nun başkanı Barayi omuzlarda.

Cape Town yakınlarındaki Athlone kasabasında gençler bir minibüsü devirirken.

Sendikal örgütlenmede yeni bir adım

Aralık ayının 2'sinde, Güney Afrika'nın 33 sendikası biraraya gelerek, 500 bin üyeli yeni bir konfederasyon — Güney Afrika Sendikalar Kongresi COSATU'yu oluşturdular.

COSATU'nun başkanlığına Maden İşçileri Sendikası'nın 60 yaşında bir sendikacısı Elijah Barayi seçildi. Barayi seçildikten sonra yaptığı ilk konuşmada, COSATU'nun siyasetten uzak olmadığını, gerektiği anda siyasete var gücüyle karışacağını söyledi, Mandela'nın serbest bırakılmasını istedi ve ayrıca, paso yasaları 6 ay içinde tamamen kaldırılmazsa eyleme geçerek ekonomiyi durduracaklarını duyurdu.

COSATU, çeşitli ırklardan işçileri barındırıyor. Bazı sendika liderleri ANC'yi desteklemekle birlikte tam ANC yanlısı olmadıklarını belirtiyorlar. Ancak konfederasyonun üyelerinin büyük çoğunluğuyla ANC ve Birleşik Demokratik Cephe UDF yanlısı oldukları söyleniyor. Konfederasyon, ülkedeki aktif işgücünün %14-16 kadarını içermektedir.

Yalnızca siyah işçileri kapsayan CUSA adlı bir başka konfederasyon, COSATU'ya katılmamıştır. Ayrıca, şimdilik yine COSATU'ya katılmamış ve ANC ile yakından bağlı olan SACTU vardır. SACTU resmen illegaldir ama fiilen yarı-legal çalışmaktadır. SACTU'nun kendisi COSATU'ya katılmadığı halde, çok sayıda üyesini COSATU'ya katılmaya teşvik ettiği söylenmektedir.

COSATU'nun kapsadığı iş kolları arasında en önemlileri otomotiv, makina ve maden işkollarıdır. Bunlar arasında maden işkolu daha da özel bir önem taşımakta ve Güney Afrika'nın ihracat gelirlerinin %60'ını karşılamaktadır. Bu işkolunda sendikalaşma hızla, çok yüksek bir düzeye yükselmiş, işçilerin %40'ını kapsamıştır. Bu işkolundaki sendika hükümet için en korkutucu olanıdır. Nitekim geçtiğimiz yıl içinde Maden İşçileri Sendikası'nın giriştiği grev eylemi sonucunda işten atılan çok sayıda işçi, daha sonra çıkan mahkeme kararıyla işlerine geri alınmışlardır.

Umarız bu yeni sendikal örgütlenme Güney Afrika işçi sınıfının savaşımına yararlı olur.

Cemile Çakmak

MERKEZ KOMİTESİ KARARLARI

Merkez Komitemiz son toplantısında partinin siyasal çalışmayı yükseltme kampanyası açmasına karar vermiştir.

SİYASAL ÇALIŞMAYI

HEDEFLER VE ÇALIŞMA PLANI

Merkez Komitemiz son toplantısında partinin *siyasal çalışmayı yükseltme kampanyası* açmasına karar vermiştir.

Kampanyanın ana hedefi ve belgisi "gazete temelinde örgütlenme anlayışını ve örgütlenmeyi geliştirmek"tir.

Bu ana hedefe ulaşmak için parti örgütleri ve üyeleri yoğun bir çalışma ile şu görevleri en kısa zamanda yerine getirmelidirler:

1. Gazete temelinde eğitim ile parti üyelerinin ideolojik ve siyasal anlayışının derinleşmesini sağlamak.
2. Örgütlerin dağıtım işi çevresindeki siyasal çalışmalarını arttırmak.
3. Dağıtılan gazete sayısını arttırmak.
4. Gazete aracılığıyla yeni stratejik bölgelere girmek.
5. Gazetenin dağıtıldığı yerlerin (mahalle, fabrika, vb.) sayısını arttırmak.
6. Gazeteye muhabir ve temsilci bulmak.
7. Gazetenin dağıtımını hızlandırmak.
8. Genel satış gelirini arttırmak.

Tüm parti örgütleri gazeteye bu ana hedef-belgi temelinde yazılar yollamalıdırlar.

Kampanya süresince örgütler, işçi muhabirlerin gazeteyi yaymadaki işlevlerini arttırıcı yöntemler geliştirmelidirler.

Merkez Organ

Kampanyaya ilişkin olarak Merkez Organ'da

1. gazeteye katkıyı arttırmaya,
2. gazeteyi özümsemeye,
3. gazeteyi yayma ve özümsetmeye yönelik yazılar çıkacaktır.

Bunun yanısıra gazetede

— komünist basına ilişkin "anahtar"lar,

— kampanyanın dönemle bağı ve önemi,

— burjuva basının üstlendiği görev ve bunun karşısında komünist basının görevi,

— ulusal bir özellik olan yazılı iletişimdeki eksikliği proleterler olarak aşmak zorunluluğu,

— nasıl haber yazmalı, haber yazmanın önemi üstüne yazılar,

— *Propaganda-Ajitasyon'un Güncel Sorunları* kitabından yararlanan yazılar ve kitabın bazı bölümleri yer alacaktır.

Gazetede

— pozitif bilgi arttırılacak,

— dil daha durulaştırılacak,

— örgütlerin kongre kararlarını uygulamalarına yol gösterici olacak yazılara ağırlık verilecektir.

Bölgelerdeki kampanya çalışmalarını desteklemek üzere Merkez Organ:

1. *İşçinin Sesi*'ni tanıtan bir broşür hazırlayacaktır,
2. tüm dağıtımı uçak postası ile yapacaktır,
3. Avrupa'da kullanılmak üzere her sayı gazetenin ilk ya da ilk ve son sayfasını duvar gazetesi-afiş olarak çıkartacaktır,
4. gazeteyi tanıtan ve ulaştığı insanı gazete ile ilişkiye geçmeye teşvik eden *İşçinin Sesi* adresli kartpostallar bastırtacaktır.

Ayrıca Merkez Organ kampanya süresince

— örgütlerden canlı, güncel haber almak üzere bir haber merkezi kuracaktır,

— okuyucu mektuplarının daha hızlı yanıtlanması için önlemler alacaktır,

— okuyucular ile sıcak, yakın ilişkiler kurmak için anket ve röportajlardan yararlanacaktır,

— yazıların baskıya verilişinden basılmış gazetelerin postaya verilmesi için gerekli süreyi en aza indirmek için yeni yöntemler geliştirecektir,

— gazetenin mizampajını ilerletecektir.

Türkiye

Sonbaharda yapılmış olan MK Plenumu'nun Türkiye'deki çalışmalara yönelik almış olduğu kararlar *siyasal çalışmayı yükseltme kampanyasının* da temelidir:

1. Bu kararlar çerçevesinde Türkiye'de dağıtılan *İşçinin Sesi* gazetelerinin tümü Türkiye'de bölge örgütlerinin matbaalarında basılacaktır. Bu teknik temelde, gazetenin dağıtımı ilk aşamada 10 misli arttırılacaktır.

2. Bölgelerde süren çalışmalardan, gazetenin postalama ve temassız dağıtımında elde edilmiş olan deneyler vardır. Bu deneyler acil olarak merkeze iletilmelidir. Bunların içinde en etkili olanlar, merkez tarafından genelleştirilip, tüm bölgelerde uygulanmak üzere standart yöntemler olarak yaygınlaştırılacaktır.

3. Bulunduğumuz bölgelerde posta ve örgüt aracılığıyla yapılacak günlük ve düzenli dağıtımın yanısıra, günlük yaşamında halkın sık sık *İşçinin Sesi* ile karşılaşmasını sağlayacak korsan dağıtım eylemleri örgütlenmelidir. Bu tür korsan dağıtımlarda kullanılacak teknikleri geliştirmek üzere merkezle yoğun bilgi alışverişi yürütülmelidir. Korsan dağıtım eylemleri için halkın öfkesini olağanüstü biriktiren toplanma yerleri — örneğin hastahane ve devlet daireleri önleri, iş arayanların toplandığı yerler, kuyruklar, vb. seçilmelidir. Korsan dağıtım için, içeriği uzunca bir süre eskimeyecek, merkez tarafından hazırlanmış özel *İşçinin Sesi* sayıları dağıtılabilir.

4. Özel ve dikkatli bir ön çalışma yürüterek, *İşçinin Sesi* ile yeni alanlara girilmelidir. Girilecek yeni alanlar olarak stratejik işyerleri seçilmelidir.

a. İşyerinin

— büyük olması,

— savaşım geleneğinin olması,

— bulunduğu bölgede halkın günlük toplumsal-ekonomik yaşantısını etkiliyor olması, seçimi etkileyecek ana faktörler olmalıdır.

b. Girilecek işyerleri üzerine ön bilgi toplanmalıdır.

c. İşyerinde çalışanların yaşadığı bölgelerde ön bilgi toplanmalıdır.

d. Gazetenin tamamı ya da bazı bölümleri korsan dağıtım eylemleriyle dağıtılmalıdır.

e. Eylemin hemen ardından sonuçları gözlenmelidir.

f. Eylem, değişik ajitasyon yöntemleriyle (kahve konuşmaları, yazılama, pullama, vb.) işyerinde çalışanların yaşadığı bölgelerde sürdürülmelidir.

5. Tüm çalışmalarda gazeteyi okuyan, gazeteyle ilişkiye girmeye ve gazeteye yazı yazmaya teşvik edilmelidir. Bunun için tüm propaganda malzemesine *İşçinin Sesi* yazışma adresleri mutlaka konmalıdır.

Bu çalışmalar yoluyla yeni bir fabrikada parti örgütü çıkarabilmek için önce fabrikadan en az bir ileri işçiyi postalama ya da temassız dağıtım yolu ile gazetenin ulaştığı bir okur, daha iyisi gazeteye çevresinden haber yollayan bir muhabir durumuna getirmek gerektiği unutulmamalıdır.

Avrupa

Kampanyanın Avrupa'da uygulanışı Avrupa'daki legal çalışma olanaklarının genişliği gözönüne alınarak yapılmalıdır.

Parti örgütlerinin gazeteyi ne kadar etkin sattığını ölçmek için, bir örgütün kendi bölgesinde sattığı gazetenin o parti örgütüne bağlı partililere oranını alırsak, bugün Avrupa'da gazeteyi en etkin biçimde satan örgütümüz Fransa parti örgütüdür. Bunu yakından izleyen örgüt ise Frankfurt parti örgütüdür. İki örgütün de başarısının anahtarı gazeteyi düzenli olarak çok sayıda değişik yerde satıyor olmalarıdır.

Ancak bugün en başarılı olan Fransa örgütünün bile gazete satışlarını arttırmak için yapabileceği çok şey vardır. Fransa için kampanya ile birlikte saptanan gazete satış hedefine göre beliren yeni oran tüm öteki örgütlerimizin de ulaşmaları gereken bir standart olmalıdır.

Avrupa'da da gazete satışlarındaki artışın bir bölümü, mutlaka yeni bölgelerde düzenlenecek satışlarla sağlanmalıdır. Gazeteyi satmak üzere bir bölgeye sürekli götürmek, partililer ve sempatizanlar olarak bir bölgeye düzenli gitmek de demektir. Her örgütün belirlediği ve anket yanıtları ile iletmiş olduğu böyle yeni alanlar vardır.

Satılan gazetelerin gelirlerinin merkeze yollanması, geçtiğimiz dönemlerde sürekli bir sorun olagelmiştir. Bunun temel nedeni bölgelerin acil parasal gereksinimleri olmuştur. Böylece merkez, gazete yolu ile yerel örgütlere bir anlamda maddi yardımda bulunagelmiştir. Merkezin bu yardımı gerçekleştirirken üstelik hiç küçümsenmeyecek bir posta masrafı da olmaktadır. Bu masrafın bir bölümünü abone gelirleri karşılamaktadır. Kampanyayla gazete satışlarının yükselmesi, dağıtımı hızlandırmak için uçak postasıyla yapılan dağıtımın arttırılması, posta masraflarını da hızla arttıracaktır. Bu nedenle Avrupa örgütleri için bu kampanyada bir önemli hedef de, kendi bölgelerinden parasını ödeyen yeni aboneler bulmalarıdır. Bu abone hedeflerine ulaşan örgütlerden merkez, satılan gazetelerin parasını istemeyecektir.

Kampanya boyunca tüm örgütler, partililer ve sempatizanlar, düzenli gazete postalanmasının yararlı olacağını

MERKEZ KOMİTESİ KARARLARI

YÜKSELTME KAMPANYASI

düşündükleri kişi ve örgütlerin adreslerini merkeze yollamalıdırlar. Bu alanda ilk hedef, her parti örgütünün kendi bölgesindeki tüm sol örgütlerin adreslerini toplayıp merkeze yollamasıdır.

Kampanya boyunca örgütlerin başvurabileceği bazı yöntemleri şöyle sıralayabiliriz:

1. Çeşitli propaganda materyalinden yararlanılmalıdır:

a. Her bölge örgütü, merkezin hazırladığı afişlere gazetenin o bölgede, nerede, ne zaman satıldığını belirten bir şerit de ekleyerek, her *İşçinin Sesi* sayısıyla birlikte aynı zamanda yaygın afişleme yapmalıdır.

b. Adresli *İşçinin Sesi* pulları ile pullama yapılmalıdır.

c. Adresli *İşçinin Sesi* kartpostalları dağıtılmalıdır.

d. Abone makbuzlarından yararlanılarak, abone kazanma işi kampanyanın organik bir parçası olarak yürütülmelidir.

2. Girilmek istenen bölgelere gezici ekipler çıkartılmalıdır. Bu gezici ekiplerde merkezin görevlendireceği yoldaş ya da yoldaşların yanısıra bölgeyi bilen ya da öğrenmesi gereken yoldaşlar da bulunmalıdır.

3. Girilmek istenen bölgede bir ön kampanya yürütülmelidir. Böyle bir ön çalışma için,

a. mektupla dağıtım,

b. bildiri dağıtımı,

c. gazeteyi tanıtan özel propaganda malzemesi dağıtımı yapılabilir.

4. Yerel toplantılar düzenlenmelidir. Bu toplantılar merkezi ve yerel seminerler biçiminde de olabilir. Toplantıların amaçları siyasal savaşımın getirdiği konular üzerine *İşçinin Sesi*'nin görüşlerini yaymak, toplantının sonucunda bölgeden muhabir ve temsilci bulmak olmalıdır.

5. Sürekli satış yerleri seçilmelidir. Bu yerlerde ne zaman satış yapılacağı yaygın olarak duyurulmalı ve bu iş mutlaka düzenli olarak yapılmalıdır.

Avrupa'da kampanyaya bir ön hazırlık olarak bir anket hazırlandı ve anketin yanıtları bölgelerden toplandı. Bölge örgütleri kendi çalışma alanlarında ve çevrelerinde, girmeyi düşündükleri yeni stratejik bölgeler ve sürekli satış yerlerinin listelerini ilettiler. Şimdi acil olarak gazete dağıtımının parasal ve operasyonel yönlerini içeren bir plan hazırlamalı ve merkeze iletmelidirler. Ayrıca kampanyanın her aşamasında merkezi düzenli olarak bilgilendirmelidirler.

EĞİTİMİN ARTAN ÖNEMİ ÜZERİNE

Türkiye'de siyasal ortamdaki gelişmelerin hızı ve açınımı, devrim savaşımında yığınlara öncülük etme görevi olan partinin üyelerinden giderek artan ölçüde yüksek bilinç düzeyi istemektedir. Bu gereksinim, partimizde en başta kadrolara dönük olarak yapılacak daha sistemli, daha yoğun eğitim ile karşılanabilir.

Partililerin eğitimi

Partililerin eğitimini yükselterek şunları amaçlıyoruz:

— Ara dönemin istikrarsızlığına bağlı olarak savaşımda çıkacak git-geller karşısında sallanmayan kararlı kadrolar yetiştirmek.

— Kadroların, hızla değişen koşullarda partinin de hızla taktik değiştirmesine ayak uydurma yetisini pratik deneyim geliştiriyor. Kalıplara takılıp kalmamış geniş bir bakış açısı, derin bir siyasal anlayış vererek bu gelişmeyi desteklemek.

— Toplumun her kesiminde giderek yükselen hareketliliği tek bir kanala, proletaryanın devrim kanalına akıtma çalışması yürütecek kadroların siyasal anlayışını derinleştirmek.

— Siyasal ortamın kızıştığı bir dönemde, komünistlerin-devrimcilerin halk yığınlarına ulaşmasını engellemek için azgınca saldıran siyasal polise karşı savaşımda kadroların profesyonellik düzeyini yükseltmek.

— Kadrolarda, güce tapan küçük burjuvalar denizinin boğucu havasına kapılmayan, kendi gücüne güvenen, dünyayı ve dünya devriminin çıkarlarını doğru gören devrimci-komünist formasyonun gelişimini hızlandırmak.

— Avrupa'nın dingin siyasal ortamında çalışan partililerin devrimci çalışmaya daha coşkulu bir tutkuyla sarılmalarını sağlamak.

Kollektif siyasal eğitim, yoldaşların parti görevleri, bilgi düzeyleri ne olursa olsun, sürekli yükseltilmelidir. Hiçbir pratik görev bu gereksinimi erteletemez, bununla karşı karşıya konamaz. Tam tersine, partinin bir bütün olarak sürdürdüğü siyasal savaşımın pratiğiyle eğitim, birbiriyle sıkıca bağlıdır.

Merkez Organ ve diğer parti yayınları eğitimin temel kaynaklarıdır. Bunlara dayanmayan bir eğitim hem güncel savaşımdan, hem parti bütününden kopuktur.

Eğitimde kalıcı sonuçlar, eğitim çalışması sistemli ve disiplinli bir biçimde sürdürülürse alınabilir. Kollektif eğitimin disiplinli ve sistemli yürümesini parti organları sağlar.

Partide eğitim esas olarak hücrelerde gerçekleştirilir. Ancak hücrelerde başarılı bir eğitim yürütülebilmesi için, parti komitelerinin en başta kendi eğitimlerine büyük önem vermeleri gerekir. Öte yandan organ eğitimi, parti üyelerinin organ dışında yapması gereken bireysel eğitim sorumluluğunu ortadan kaldırmaz.

Bu temelde şunlar yapılmalıdır:

1. En başta komiteler olmak üzere tüm parti organları ve hücreleri, düzenli örgüt toplantılarının gündeminde eğitime sürekli ve önemli bir yer ayırmalıdırlar.

2. Organ eğitimleri Merkez Organ ve parti yayınları temelinde, partinin günlük siyasal savaşımına bağlı olarak örgütlenmelidir.

3. Sekreterler, üyelerin siyasal bilgi birikimini sürekli arttırmak için organ eğitimleri dışında, günlük gazeteleri de içerir bir biçimde siyasal yayınları izlemelerini denetlemelidirler, üyelere yayınları dikkatli izlemeyi teşvik edici görevler vermelidirler.

Sempatizanların eğitimi

Bugün siyasal çalışmayı yükseltmede sempatizan ve yakın çevrenin eğitiminin de büyük önemi vardır. Bu amaçla şunlar yapılmalıdır:

a. Tüm parti örgütleri, çevrelerindeki sempatizanların, partinin yönlendirdiği bir eğitim biriminde mutlaka yer almaları için çalışmalıdırlar. İşçi muhabir gurupları, okuma gurupları bu amaçla kullanılabilecek sınanmış biçimlerdir. Bunların olmadığı yerde bunların kurulmasına da çalışılabilir, koşullara uygun başka biçimler de bulunabilir.

b. Siyasal savaşım, eğitime gereksinimi hızla bilince çıkartır. Parti örgütleri, çevrelerindeki sempatizanlara partinin siyasal savaşımına katkısı olacak görevler vermelidirler. Sempatizanlara böyle bir işbölümünde üstlendikleri görevler doğrultusunda onların bilgisini arttıracak eğitim verilmelidir.

c. Siyasete ilgisi yeni olan sempatizanlar için, dönem dönem, Marksizm-Leninizmin temel konularında dersler örgütlenmelidir.

d. Örgütlenecek açık seminerlerden sempatizan eğitimi için yararlanılmalıdır.

AVRUPA'DA DAYANIŞMA HAREKETİ

Bugün Avrupa'da siyasal çalışmayı yükseltme yönünde atılacak önemli adımlardan biri Türkiye'de demokratik hakları savunma çalışmasını yaygınlaştırmak ve tüm Avrupa için tek bir çatı altında toplamaktır.

12 Eylül darbesinin ardından, Avrupa'da ortaya çıkmış pekçok dayanışma örgütlenmesi, bugün ya tamamen dağılmış, ya da kamuoyunda dikkate değer bir etkisi olmayan, işlevsiz, atıl duruma gelmiştir. Bu genel eğilimin bir istisnası, bugün de etkinliğini ve gelişmesini sürdüren, İngiltere'deki Türkiye Demokratik Hakları Savunma Komitesi'dir. Ayrıca, Fransa'daki Türkiye Demokratik Hakları Savunma Komitesi de başarılı bir çalışma yürütmektedir.

Böyle bir komite çalışmasının başarısında belirleyici faktör, Türkiye'de faşizmin kalkmış olduğu ve ara dönemde demokrasi savaşımının öneminin artmış olduğu gerçeğini Avrupa demokratik kamuoyuna yönelik çalışmaların dayanak noktası yapmak ve bu doğru siyasal bakış açısını düzenli, yoğun bir çalışma ve sürekli yayın ile desteklemektir. Bugün Avrupa kamuoyunun Türkiye konusunda gardı düşmektedir. Oysa geniş bir alanda yapılacak çok şey vardır. Başarılı deneyler, bölgesel özellikler dikkate alınarak Avrupa'nın pekçok ülkesinde yinelenebilir.

Dayanışma çalışmasının Türkiye'yi yakından izlemeyi gerektiren doğrudan bir siyasal çalışma olduğu gerçeği gözönünde bulundurularak, bu tür çalışmanın Avrupa'daki Türkiyeli yığını siyasete çekici etkisinden de yararlanılmalıdır.

Böylece aynı çalışmayla, hem Avrupa demokratik kamuoyu harekete geçirilerek, hem de Türkiyeli emekçilerin siyasal gelişmelere ilgisi çekilerek, Türkiye'deki demokrasi savaşımına ikili destek sağlanmış olacaktır.

DSP'nin kuruluşundan bu yana geçen şu çok kısa süre bile, Türkiye burjuvazisinin işçi sınıfı karşısında gerçekte ne denli aciz konumda, insiyatifi elden kaçırmış durumda olduğunu çok çarpıcı bir biçimde, bir kez daha kanıtladı.

DSP fiyaskosu

Uzun bir "taban çalışması" sürdürdükten sonra en sonunda kurulan DSP'nin yönetim katları da belli oldu. Rahşan Ecevit başkan, Nejat Hamzaoğlu adlı bir vatandaş da genel sekreter seçildi.

DSP'nin kuruluşundan bu yana geçen şu çok kısa süre bile, Türkiye burjuvazisinin işçi sınıfı karşısından gerçekte ne denli aciz bir konumda, insiyatifi elden kaçırmış durumda olduğunu çok çarpıcı bir biçimde, bir kez daha kanıtladı. Türkiye'de devrim hareketinin temel sorunu, bu gerçeği geniş yığınların bilincine çıkarmaktır.

DSP sözde "yepyeni" bir parti olacak, tabandan kurulacak ve yönetilecekti. Oysa "ak güvercin" tepede kotarılan bin çeşit ikiyüzlülüğün, tabandan kopuk bin çeşit diplomatik manevranın içinden, çamura bulanmış olarak uçuşa geçti.

DSP tabandan kurulmak için aylarca bekledi. Sonra topladığı imzaların büyük bölümünü "bürokratik işleyişler" nedeniyle başvuru dilekçesinde kullanmadan kuruldu. Ama ne raslantıdır ki bu süre içinde o gayrımeşru saydığı mecliste birkaç milletvekili sahibi oldu.

"Bürokratik işleyişler" hep vardı. 30 bin imzalı bir dilekçenin hiç de pratik olmayacağını anlamak için, imzaları toplamak ve aylarca başvuru aşamasına gelmeyi beklemek gerekmiyordu. Her nedense DSP kurucusu "taban", DSP'nin meclise ayağını atma sürecinde 30 bin imzalı başvurunun pratik olmadığını "anladı"! Böylece, zavallı güvercin daha bu aşamada çamura bulanmaya başladı.

Derken DSP kuruldu ve Rahşan Ecevit seçildi. Kurulmazdan önce Rahşan Ecevit çeşitli kereler geçmişi yadsıyıp, DSP'nin "yeniliğini" vurguladığı halde, daha kurulduğu gün ortalığa elinde bayat Bülent Ecevit şemsiyesiyle çıktı ve "eşinden getirdiği selamlarla" duygu ticareti yaparak insanları "ağlattı".

Derken genel sekreter adayı ortaya çıktı. Nejat Hamzaoğlu yıllardır Avusturya Sosyalist Partisi'yle "birlikte çalışan" bir sosyal demokrattır. Avusturya Sosyalist Partisi ise hem tarihsel, hem güncel olarak Sosyalist Enternasyonal'in temel direklerindendir. Başka bir deyişle, Nejat Hamzaoğlu Sosyalist Enternasyonal'in "adamı"dır ve "tabandan kurulan" DSP'nin başına tam anlamıyla uçarak tepeden indirilmiştir. Böylece DSP ile Sosyalist Enternasyonal arasında tabandan habersiz yürütülmüş anlaşmaların olduğu da ortaya çıkmıştır ve zavallı güvercin biraz daha çamura bulanmıştır.

DSP'nin ilk kurucular kurulu toplantısında, taban diye, gerçekten yapmacık kaçar bir biçimde, bir bakkal, bir berber ve bir nalbur konuşturulmuştur. Bu toplantıdan kısa süre sonra, aralarında bu kişilerden bazılarının da bulunduğu bir dizi istifa olmuştur. Bunun ardından bir DSP kurucusu ANAP'lı çıkmıştır. Ve bu olaylar DSP'de eleştiri konusu olmaya başlamıştır. Şu anda DSP içinde, DSP'nin tabandan kurulup kurulmadığı tartışılmaktadır!

DSP'nin demagog yönetimi bu tartışmayı da "tabanın söz sahibi" oluşuna örnek getirmeye kalkışabilir ama kimseyi inandıramaz. Aylardır parti kurmakla uğraşan "bir tabanın", o parti gerçekten tabandan kurulmuşsa, ilk tartışacağı, çoktan birlik içinde olduğu görüşler ışığında yapılacak işler olurdu. Oysa taban neye uğradığını tartışıyor!

Doğrusu tarihte çok az parti bu denli kısa sürede içyüzünü bu denli net sergilemiştir. SHP'nin de solunda bir parti olduğu halde DSP'nin, böyle bir fiyasko yaratabilmesi burjuvazi için çok düşündürücü olsa gerek!

Kurucular kurulu toplantısında Rahşan Ecevit'in bazı sözleri de bu fiyaskonun parçasıdır. Rahşan Ecevit her türlü gericilikten çok soldan, "vurup kırmaktan", "kırıp dökmekten" korktuğunu açıkça dile getirdi:

> "Demokratik sol ve sosyal demokrasiyi hafife alan daha soldakiler zahmete katlanıp kendi partilerini kurabilirler. Önlerindeki engellerin kalkması için elden geleni yaparız ama suyumuzu bulandırmalarına izin vermeyiz.
>
> "Vurup kırmadan, kırıp dökmeden ama çilesine katlanarak, muhayyilemizi kullanarak, insan azmi ve yaratıcılığı denen büyük doğa gücünü demokrasinin kaynağı olan halk iradesine dönüştürerek, halkın dayanışmasıyla ve direnciyle kendi yolumuzu aşacağız." *(Tercüman,* 24 Kasım 1985)

DSP halka, "vurup kırma, kırıp dökme, çile de çeksen bekle ve hayal kur, belki içinde bulunduğun durumdan kurtulmanın çok 'yaratıcı' yolları bulunabilir" diyor. Nitekim birkaç gün önce de Rahşan Ecevit, erken seçime bile karşı çıktı. (*Hürriyet*, 3 Aralık 1985)

İşçi sınıfımızın kendi partisi vardır ve kendi partisinin önderliğinde, savaşımda önüne çıkan engelleri kendisi temizleyecektir. Temizleyeceği engellerden biri de DSP olacaktır. Asıl işçi sınıfımız, bu kez de DSP markası taşıyan bayat sosyal demokrasinin, kendi suyunu bulandırmasına izin vermeyecektir.

DSP kısa sürede böyle bir fiyasko yaratarak, sağolsun buna yardımcı olmuştur. Ancak, herhalde burjuvazinin de umudunu epey kırmıştır.

Düşünün ki sol rüzgarların sol fırtınalara dönüşmek üzere olduğu bir ülkede, burjuvazi en sol kozunu oynuyor ve bu fiyaskoyla sonuçlanıyor. Burjuvazi işçi sınıfının karşısında bu denli aciz bir konumdadır ve insiyatifi elden kaçırmış durumdadır. Rahşan Ecevit'in ilk kadın başkan olamayışı, ilk kadın başkanın, bütün eksiğiyle yanlışıyla, hareketin o günkü gelişme düzeyinde işçi sınıfının sözcülüğünü yapan Türkiye İşçi Partisi'nin Genel Başkanı Behice Boran'ın olması da, adeta burjuvazinin insiyatifi kaçırmışlığını simgelemektedir.

Cemile Çakmak

İşçinin Sesi'ni yükseltelim

12 Eylül'le birlikte girilen dönem tamamen çözülmüş durumdadır. Öyle ki, bu konuda bir tartışma bile artık su götürür. Halkın içinden bakıldığı zaman, bunu görmek istemeyen göremez.

Siyasal ortama ilişkin gözlemlerimi yazmak istiyorum.

12 Eylül'le birlikte girilen dönem tamamen çözülmüş durumdadır. Öyle ki, bu konuda bir tartışma bile artık su götürür. Halkın içinden bakıldığı zaman, bunu görmek istemeyen göremez. Ne Evren, ne Özal bunu gözden uzak tutabiliyor.

İlginç bir durum var. 5 yıl önce halk, darbeyle gelen yönetime ve Evren'e bazı açılardan, bir anlamda "kurtarıcı" gözüyle bakabiliyordu, daha doğrusu durumu değiştirecek yıpranmamış bir güç bekledikleri için bu böyleydi. Geçen beş yıl bunu eskitti. Özal ise çok daha çabuk eskidi, bugün Özal'ın halk için bir anlamı yok.

Gazetelerde yayınlanan kamuoyu yoklamalarında SDP güçlü bir alternatif gibi görülüyor, ama benim gözlemim halk *sola* doğru bakıyor. Ortalıkta görünen bir tek şey de SHP. Halk sadece onu görüyor. Onu alternatif olarak düşündüğünden değil, sadece onu gördüğünden durum böyle. SHP sadece Abdurrahman Çelebi.

Vereceğim örnek abartma değil. Kürdistan'daki durumu görmedim ama orduya karşı yapılan eylemleri insanlar içinden onaylıyor. Bizim TV eyleminin sonuçları olağanüstü. Eksik olan şu: Eylemi TKP-*İşçinin Sesi*'nin yaptığını çok az kişi biliyor. Herkes "komünistler yaptı" diye değerlendiriyor. Bunu "TKP-*İşçinin Sesi* yaptı" durumuna getirdiğimiz zaman, Evren'den çok belki de burjuva solu bize saldıracak.

Aslında bu anlattıklarımızın hepsi, *İşçinin Sesi*'ni duyurmanın, etkinliğini arttırmanın ne kadar *acil* olduğunu gösteriyor. Bu dönem, bence örgütlerimizin *tek* bir hedefi olmalı: *İşçinin Sesi*'ni duyurma, varlığını, politikasını duyurma. Diğer işler bence daha sonrasının işi.

Murat Dağdelen, Ege

Grev yerlerinde kalabalık arttı, bakışlar sertleşti.

Bütün ülkelerin proleterleri birleşin!
Karkerên hemû welatan yekbın!

İŞÇİNİN SESİ
ÇEK-AL

5(1). Kongre'nin yolundan komünist partisiyle silahlan!
Yıl:11, Sayı:296, 9 Aralık 1985

Portekiz'de faşizm çözülme sürecine girmiş ama bu süreci tamamlayamadan yıkılarak gitmiştir. Türkiye'de ise faşizm çözülerek gitmiştir. Ama derin yapısal bunalımı çözemeden gittiği için, bu kez ara dönem devrimci duruma gebedir. Portekiz'den çıkan derslerin bir kez daha gösterdiği gibi, işçi sınıfımız burjuvaziye ve burjuva demokrasisine hiçbir yetenek atfetmeden, kendi ve devrimci yığınların gücüne dayanarak devrimi zafere götürecektir. Böylece yeniden gündeme geldiği zaman, Portekiz devrimine de en içten desteği verecektir.

Portekiz'de faşizmin çözülüşü ve yıkılışı

Şerife Yaşar ve Gülgün Işıklar yoldaşlarımızın yaptığı bu araştırmayı Emine Engin yoldaşımız yazıya döktü.

Portekiz, Avrupa'nın en eski ülkelerinden biridir. Portekiz'in sınırları 1297'den bu yana aşağı yukarı aynı kalmıştır. Bugün yüzölçümü, Azor ve Madeira adaları da dahil, 91,624 kilometre karedir ve nüfusu 9 milyon kadardır.

Avrupa'nın en batı ucundaki bu küçük ülkenin, dünyada büyük etkisi olmuştur. Portekiz, dünyanın en eski sömürge imparatorluklarından birinin sahibiydi. 20. yüzyılın ortasında hâlâ dünyanın üçüncü büyük sömürge imparatorluğuydu ve sömürge imparatorluğu konumunu en son bırakan ülke oldu. Portekiz'in sömürgeleri 1822'ye kadar Latin Amerika'da Brezilya'yı da, daha sonra ise yalnızca Afrika'da Cape Verde adaları, Sao Tome, Portekiz Ginesi, Principe, Angola ve Mozambik'i, Asya'da Macau'yu, Okyanusya'da Timor'u içeriyordu.

Portekiz'in kendisi küçük, sömürge imparatorluğu büyüktü. Sömürge imparatorluğunun büyüklüğüne karşın Portekiz Avrupa'nın en geri ülkelerinden biriydi ve sömürgelerini sömürme biçimi de çok geriydi. Öte yandan Portekiz, Avrupa'nın en geri ülkelerinden biri olmasına karşın, bazı alanlarda da en önlerde gidiyordu. Portekiz'de ölüm cezası ta 1867'de kaldırılmış, 8 saatlik işgünü ise 1919'da kazanılmıştı.

Bunlardan da anlaşılacağı gibi, Portekiz'in hareketli bir tarihi vardır. Portekiz sert sınıf savaşlarına sahne olmuştur ve uzun yıllar faşizm altında yaşamıştır. Faşizm yıllarında biriken öfke 1974'te devrimle patlak vermiştir. Devrim yenilmiştir ama Portekiz hâlâ emperyalizmin güçlü bir halkası olamamıştır, hâlâ siyasal krizlere, hatta devrimci durumlara gebe bir ülkedir.

Biz bu yazıda Portekiz'deki faşizm deneyimine, faşizmin çözülüşüne ve çok kısa olarak da 1974 devrimine bakacağız.

Devrim-karşı devrim çatışması

Portekiz büyük bir sömürge imparatorluğuna sahipti ama kendisinin küçüklüğü ve giderek geri kalması sonucunda sömürgeler onun için ayakbağı durumuna gelmişti. Bu süreç içinde bir yandan bazı sömürgelerini yitirdi, öte yandan 17. yüzyıldan başlayarak, sömürgeleriyle birlikte giderek Britanya'nın himayesine girdi. 19. yüzyılın sonunda Britanya, Portekiz ve sömürgeleri üzerinde dolaylı egemenliğini kurduğu gibi, Almanya ile sömürgeleri paylaşım pazarlıkları yürütüyordu. Aynı sıralarda Portekiz'in İspanya ile "birleşeceği" söylentileri dolaşıyordu. Herkes artık Portekiz'in sonunun yaklaştığını düşünüyordu ama tarih bu düşünceyi yanlış çıkardı.

Bu sıralarda Portekiz'de ekonomik-siyasal bir çalkantı sürüyordu. Dış borçlar yığılmıştı. Ağır çalışma koşullarına karşın yoksulluk artıyordu. Teknolojik gerilik ülkeyi dış pazarlarda rekabet edemez duruma getirmişti. Ülkedeki çöküntü karşısında yaygın bir hoşnutsuzluk vardı. Herkes anayasal monarşiyi suçluyordu. Monarşistler, anayasallığa karşıydılar. Cumhuriyetçiler her türlü monarşiye karşıydılar.

Ağustos 1910'da yapılan seçimlerde en çok oyu Cumhuriyetçiler aldılar. Bunun üzerine ekimde bir ayaklanmayla monarşi yıkıldı. Kral ülkeden kaçtı. Cumhuriyet kuruldu ve 1911'de yeni anayasa getirildi, buna göre seçimler yapıldı.

Cumhuriyetin kurulmasıyla ülkedeki siyasal çalkantı durulmadığı gibi, tam tersine sınıf çelişkileri daha iyi açığa çıktı ve sınıf savaşımı keskinleşti.

Bir yandan burjuvazi ile aristokrasi arasında şiddetli bir egemenlik kavgası yürüdü. Burjuvazi aristokrasinin ideolojik ve örgütsel dayanağı olan kiliseye karşı savaş açtı. Ekim-kasım 1910'da kilise ile devleti birbirinden tamamen ayıran köklü reformlar yapıldı. Öte yandan genç işçi sınıfı, sınıf savaşına daldı.

O tarihlerde Portekiz'de nüfusun %57'si tarımda çalışıyordu. Endüstride çalışanlar ise nüfusun %21'ini oluşturuyordu. Ağır endüstri yok denecek kadar azdı ama hafif de olsa belli bir endüstri üretimi vardı. Örneğin 1917'de, Portekiz'in 6 milyonluk nüfusu içinde

endüstrideki işçilerin sayısı 130 bin kadardı. Bunların çoğu hafif endüstride ve küçük işyerlerinde çalışıyordu. 10 işçiden az işçi çalıştıran 4000 fabrika varken, yalnızca 19 fabrika 500-1000 arasında ve yalnızca 6 fabrika 1000'den çok işçi çalıştırıyordu.

Bunlardan da anlaşılacağı gibi, işçi sınıfı belki genç ve zayıftı ama vardı ve zaten çok az olan nüfusun en aktif, en etkin güçlerinden biriydi. Portekiz'de anayasal monarşi sırasında da bir ara sendikalaşma hakkı gündeme gelmişti. Cumhuriyetin ilanından sonra, cumhuriyet için kavgaya aktif katılmış olan işçi sınıfı yeniden ve daha geniş bir biçimde grev ve sendikalaşma haklarını kazandı. Ancak bu kazanımlar, işçileri yatıştırmadı, tam tersine, onlara sorunların asıl kaynağı olan sömürüyü daha net gösterdi. Bazı sendika liderlerinin o tarihte açıkça dile getirdiği gibi, cumhuriyetten de bekledikleri bulamayan işçiler dolu dizgin savaşıma daldılar.

1910-1925 arasında 518 grev yapıldı. Bunlardan 207'si ücret artışı için, 97'si dayanışma grevi, 123'ü çeşitli istemlerle, 87'si ise iş saatlerini kısaltmaya yönelikti. Bu 518 grevden yalnızca 63'ü yenilgiye uğradı. Ama yine de, 8 saatlik işgünü ancak 1919'da kazanılabildi. Ücret artışları ise, tüm bu başarılı grevlere karşın, yaşam pahalılığının gerisinde kaldı. 1914-1925 arasında geçinme endeksi %2186 artarken, ücretler yalnızca %2130 arttı.

Bu yoğun grev savaşımı içinde, Ekim Devrimi'nin de güçlü etkisiyle Portekiz işçi sınıfının bilinç ve örgütlenme düzeyi hızla yükseldi. Aynı yıllarda *A Batalha* (Kavga), *A Bandeira Vermelha* (Kızıl Bayrak), *O Comunista*(Komünist) ve *A Conquista do Pão* (Ekmeğin Zaptedilmesi) gibi adlar taşıyan birçok işçi gazetesi yayınlandı. İşçi örgütlerinin enternasyonal ilişkileri yaygınlaştı. Tüm bunlarla bağlı olarak 1921'de Portekiz Komünist Partisi — Partido Comunista Portugues kuruldu.

Ülke kaynıyordu. 1910-1926 yılları arasında Portekiz'de 9 cumhurbaşkanı, 44 hükümet geldi geçti ve 25 ayaklanma, kısa süreli 3 karşı-devrimci diktatörlük yaşandı. Yalnızca 1920'de, biri 24 saat, biri 6 gün süren 9 hükümet kuruldu. Ordu da bu kaynamanın göbeğinde, çeşitli taraflara bölünmüş durumdaydı.

Portekiz'de anayasal monarşi koşullarında ortaya çıkan siyasal kriz cumhuriyeti doğurmuştu. Cumhuriyet, bu siyasal krizi devrimci duruma yükseltti. Ülkenin I. Dünya Savaşı'na katılmasıyla daha da derinleşen devrimci durum inişli çıkışlı bir seyir içinde uzun yıllar sürdü. Ancak genç PKP'nin öncülüğündeki genç işçi sınıfı devrimci durumu devrimle sonuçlandıramadı. 1926'da karşı-devrim üstün geldi.

Kilisenin ve monarşistlerin merkezi olan, gerici Braga kasabasından küçük bir orduyla Lizbon'a doğru yola çıkan General Gomes da Costa, Mussolini'yi taklit eder bir biçimde Lizbon'a girdi ve darbe yoluyla iktidarı aldı. General Gomes da Costa'nın yanısıra, General Carmona'yı ve bir kumandanı içeren üçlü bir cunta oluşturuldu. Ancak kısa süre sonra General Gomes da Costa ile kumandan cuntadan uzaklaştırıldılar ve General Carmona tek başına yönetimde kaldı.

Şimdi darbeden 1974'e kadarki gelişmeleri kısaca anlatalım. (Ayaklanmalar ve muhalefet hareketlerinin ayrı bir kronolojik dökümü verildiği için, gelişmelerin bu yönü üzerinde ayrıca durmayacağız.) Sonra söz konusu dönemin çeşitli özelliklerini ayrıca ele alalım.

1926-1974 döneminin kısa tarihçesi

Darbe öncesinde Portekiz, siyasal krizin yanısıra, giderek derinleşen bir ekonomik kriz içinde debeleniyordu. Portekiz parası *escudo* sürekli devalue ediliyordu. Enflasyon akıl almaz hız ve boyutlara ulaşmıştı. Derin bir mali kriz vardı. Her yıl birbiri üzerine eklenen bütçe açıkları, birkaç yıl içinde bütçenin tümünü aşmaya doğru gidiyordu. Karşı-devrimci darbe bu ortamda gerçekleşti.

Darbenin acil geliş nedeni siyasal bunalımı ortadan kaldırmak, devrimci durumu bastırmaktı. Nitekim darbeciler başa gelir gelmez bu amaçlarını net olarak açıkladılar. Bununla birlikte darbenin derhal kolları sıvaması gereken bir alan da, ülkenin içinde bulunduğu çürümenin örgütlenmesiydi. Bunda ana halka ise öncelikle mali krizin denetim altına alınmasıydı. Bunun için, General Carmona, Coimbra Üniversitesi'nde ekonomi profesörü olan Antonio de Oliveira Salazar'ı maliye bakanlığına getirdi. Ancak Salazar tüm harcamalar üzerinde sınırsız yetki isteyince, başbakanla anlaşamadı ve her ikisi de görevlerinden alındılar.

Yeni maliye bakanı, aldığı çeşitli önlemler arasında, o zamanki Birleşmiş Milletler'den kredi de istedi. Birleşmiş Milletler krediyi vermeyi kabul etti ama çok ağır koşullar ileri sürdü. Bunun üzerine Salazar 1928'de yeniden maliye bakanlığına atandı ve bu kez, tüm harcamalar üzerinde sınırsız yetki istemi kabul edildi. Böylece Salazar garip bir maliye bakanı olarak karşı-devrim hükümetinde işe başladı. Giderek tırmandı ve Portekiz'in 40 yıllık yaşamına diktatör Salazar olarak damgasını vurdu.

Salazar yoksul bir Katolik ailenin çocuğuydu. Kilise okulunda eğitim gördükten sonra Coimbra Üniversitesi'nde okudu. Siyasete 1910 yılında, üniversite öğrencisiyken atıldı. Hristiyan Demokrasisinin Akademik Merkezi (CADC) adlı gerici bir örgütün başına geçti. Yayın çıkarmaya başladı. Birçok yazısı ve kitabı çıktı. Öğrencilik yıllarından sonra aynı üniversiteye ekonomi ve maliye profesörü olarak atandı. Buradan da hükümete atladı.

1928'de sınırsız yetkileri olan bir maliye bakanı olarak hükümette işe başlayan Salazar, bütün devlet harcamalarına el atarak, eğitim, sağlık vb. tüm harcamaları kısıp vergileri arttırarak, bütçe açığını bir yıl içinde bütçe fazlasına dönüştürdü.

Darbe bütün siyasal partilerin çalışmasını durdurmuştu. Bu fiilen fesh edilme anlamı kazandı. 1930'da Salazar, Ulusal Birlik adlı bir "hareket" oluşturdu. Ülkenin tek legal siyasal örgütü olan Ulusal Birlik'in "hareket" olarak adlandırılması, onun sözde siyasal partili sisteme karşı olduğunu vurgulamak içindi, ancak bir süre sonra kendisi kendisine "parti" demeye, aynen bir siyasal parti gibi çalışmaya başladı ve uzun süre tek siyasal parti oldu.

Bir ara sömürgeler bakanlığını da üstlenen Salazar, aynı yıl Sömürgeler Yasası denen bir kararname çıkardı. Cumhuriyetten sonra sömürgelere sömürge deniyordu ama eşitliği vurgulamak üzere vilayet muamalesi yapılıyor, sömürgelerde yaşayanlar ise Portekiz vatandaşı sayılıyordu. Bu "yasa"yla sömürgelere "sömürge", Portekiz'e ise "Portekiz Sömürge İmparatorluğu" adı verildi. Böylece Portekiz, imparatorsuz bir imparatorluğa dönüştürüldü. Birleştirici bir ideoloji olarak Katolikliğin sömürgelerde yayılmasını da amaçlayan yasa, sömürgelerde yaşayanların statüsünün çıkacak kararnamelerle belirleneceğini söylüyordu. Nitekim daha sonra çıkan kararnamelerle, "asimilasyon testi" uygulaması getirildi, testi geçemeyenler "yerli" sayıldı ve yerlilere ise resmen "zora dayalı emek" uygulaması başlatıldı.

Bu "başarılarıyla" Salazar hükümette yükselmeyi "hak" ediyordu. 1932 yılında başbakan oldu. Aynı yıl, Salazar'ın da desteğiyle Mavi Gömlekliler ya da Ulusal Sendikalistler denilen bir hareket daha kuruldu. Bu hareketin kısa zamanda 50 bin *ücretli* üyesi, 18 dergisi ve bir günlük gazetesi oldu. Ancak tabanla "tehlikeli ölçüde" canlı bağları olan bu hareketin başındakiler daha sonra sürgüne gönderildiler ve 1934'te hareketin, Ulusal Birlik'e "katılması" sağlandı. Böylece Hitler Almanyası'nda SA'lar olayının bir benzeri de Portekiz'de yaşandı.

Salazar, başbakan olduktan bir yıl sonra, 1933'de İtalya'nın faşist iş yasasına dayanılarak hazırlanmış bir Ulusal İş Kararnamesi çıkardı. Buna göre tarım ve endüstri sektörlerinde işçiler ve işverenler ayrı ayrı korporatif örgütleneceklerdi. Bu örgütlerin kendi iç seçim mekanizmaları yoktu, yönetimleri devletçe atanacaktı. Grev yasaklanıyordu. İşçi-işveren ilişkilerinin kuralları sıkı sıkıya saptanıyordu. "Sendika" denen korporatif işçi örgütlerinin yönetimi işveren örgütüyle eşgüdüm içinde, "toplu iş sözleşmelerinin" zamanına ve koşullarına karar veriyordu. Bu kararnamenin tarım içinde çok gevşek bir anlamı vardı ama endüstride anlamı derindi. İşçi sınıfı buna, 1934 başında, 1974 öncesinin en yaygın ve örgütlü genel greviyle karşılık verdi. Ancak gidişatı durdurmaya işçi sınıfının gücü yetmedi ve genel grev kanla bastırıldı.

Salazar'ın "en büyük" eseri, bütçelerin açık vermemesini, Sömürgeler Yasası'nda ve Ulusal İş Kararnamesi'nde getirilenleri de içeren ve "yeni devlet" anlamına gelen *Estado Novo* adı verilen anayasadır.

Darbe 1911 anayasasını geçersiz saymıştı. Ülke 1926'dan beri anayasasızdı. Siyasal kriz bastırılmıştı ama farklı siyasal düşünceler 1933'de bile blok olarak varlığını koruyor, hatta arkadaki kronolojik dökümde görüleceği gibi, yer yer darbe, ayaklanma, genel grev, vb. karşı çıkışlara yol gösteriyordu.

Salazar, daha hükümete girdikten kısa süre sonra, "eğer mantıklı bir gerekçe bulunmazsa, 1926'dan beri kaldırılan ya da çiğnenen anayasayı geri getirmekten başka yapacak birşey yoktur" diyordu. (*A. Figueiredo*, s.66) Gerçekten de toplumda "olağan anayasallığa" dönüş beklentisi vardı. Salazar, aradığı "mantıklı gerekçe"yi, kendi hazırladığı ve adını "yeni devlet" koyduğu anayasayla yarattı. Oy hakkı üzerinde çeşitli kısıtlamaların bulunduğu ve çekimser oyların "evet" sayıldığı bir referandumla anayasa "kabul edildi".

Anayasa, Portekiz'de, "dünyanın ilk korporatif anayasası" olarak sunuldu. Gerçekten de anayasanın korporatif yanları vardı ama anayasada tutarlı bir korporatizm yoktu. Anayasanın liberal yanları da vardı ve bütün olarak bakıldığında, anayasa eklektik bir yapıya sahipti. Daha sonra yapılan bazı değişikliklerle bu eklektiklik *azaltıldı*. Ancak ne olursa olsun, bu anayasa dünyanın ilk korporatif anayasası olamadı, çünkü hiçbir zaman tam ve tutarlı korporatif olamadı. Anayasa tam ve tutarlı monolitik de olamadı.

Bir kez, cumhurbaşkanının başbakanı azletme yetkisi vardı. Anayasayı hazırlayan ve esas diktatör olan başbakanken, hep asker ve hep kukla olmuş cumhurbaşkanına tanınan bu yetki, ordu ile bir uzlaşmayı anlatıyordu. Dolayısıyla monolitikliğin yerini ikili bir yapı alıyordu. Bu ikinci yetkiyi başa gelen cumhurbaşkanları kullanmadılar ama 7 yılda bir yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde muhalefet kullanmaya çalıştı. Bunun üzerine Salazar, yapılan bir anayasa değişikliğiyle, kendi atadığı bir kurula, cumhurbaşkanının görevi sürdürebilir durumda olup olmadığına karar verme yetkisi tanıdı. Yine de ikilik kalkmadı, yalnızca dengelendi.

Daha sonra, 1959'da yapılan ikinci bir değişiklikle, cumhurbaşkanının doğrudan seçimi hepten kaldırıldı. Millet Meclisi üyelerinden ve bazı yerel "temsilciler"den oluşan bir kurulun cumhurbaşkanını seçmesi kararlaştırıldı. Böylece ikilik, belli ölçüde azaltılmış oldu. Ama yine de tam kaldırılmış olduğu söylenemez.

İkincisi, anayasa 120 kişilik ve 4 yılda bir "seçilen" bir Millet Meclisi ve bir de, Korporatif Oda denilen birşey getiriyordu. Bu da, hem monolitiklik yerine ikili yapıya, hem de korporatifliğin eksikliğine, tutarsızlığına ve anayasanın eklektikliğine örnekti.

Anayasa ne tam korporatif, ne tam monolitikti. Bunun yanısıra anayasada çok çeşitli anti-demokratik maddelerle, liberal görünümlü maddeler karışık bir biçimde yer alıyordu.

"Seçim" sistemi başlı başına bir anti-demokratiklik örneğiydi. Okuma yazma, cinsiyet ve mülk sahipliği açısından çeşitli koşulları yerine getirenler oy kullanabiliyordu. Bu durumda oy kullananların nüfusa oranını Tablo I göstermektedir.

TABLO I

Seçim yılı (1)	Nüfus (2)	Seçmenler (3)	(3)'ün (2)'ye oranı (4)
1938	6,985,000	743,930	10.6
1945	7,563,000	909,456	12.0
1949	7,956,147	1,140,000	14.6
1953	8,024,853	1,161,932	14.4
1958	8,360,760	1,213,381	14.5
1961	8,562,271	1,236,000	14.5
1965	8,610,200	1,278,387	14.8
1969	8,700,000	1,700,548	19.54

Bu tablo, "seçim" sisteminin nasıl seçmen kıtlığı yarattığını çok güzel gösteriyor. Ayrıca seçimlerde aday olabilmek için Yüksek Mahkeme'nin ve Devlet Konseyi'nin onayı ve belli sayıda imza toplamak gerekiyordu. Seçmen kütüklerini rejimin kendisi hazırlıyor, oyları da kendisi sayıyordu. Başka bir deyişle seçimleri rejim kendisi yapıyordu.

Sonra, anayasada, hükümete, "tüm hak ve özgürlükleri" kararnamelerle düzenleme yetkisi veriliyordu. Böyle bir yetki olduğu sürece, anayasada olduğunu söylediğimiz birçok liberal maddenin zaten pek bir anlamı kalmıyordu.

Yine de liberal maddelere de bazı örnekler verelim:

> "...Hiç kimse, paragraf 3 ve 4'te öngörülen (cinayet, silahlı soygun gibi ciddi cezai suçlara ilişkin) durumlar dışında kişisel özgürlüğünden yoksun bırakılmayacak ya da resmi karar olmadan gözaltında tutulamayacak."

Anayasanın 8. maddesi, fikrini dile getirme, siyasal toplantı yapma, siyasal örgütler kurma, bunlara katılma özgürlüklerinden söz ediyor! Anayasanın basın özgürlüğüne ilişkin maddesi de var. Daha sonra bunu atlamak için sansür yapan kuruluşun, "basın özgürlüğünü ayarladığı" duyurulmuştur!

Böylece hem anayasa çeşitli açılardan kendi içinde eklektik bir bütündür, hem de yaşamdaki uygulamalarla çelişki taşımıştır.

Anayasa getirildikten sonra, "yeni devlet"'i toplumsal alanda da tamamlamak üzere bir dizi para-militer örgüt oluşturuldu. Hitler'in gençlik örgütünün taklidi olarak 1935'de *Mocidade Portuguesa* (Portekiz Gençliği) kuruldu. Salazar'dan sonra başbakan olan Caetano, bu örgütün ilk ulusal komiseriydi. Örgütün kendi ayrı askersel hiyerarşisi, yönetmeliği, üniforması vardı. Üniformanın kemerindeki S harfi, hem Portekizce'de S harfiyle başlayan, "hizmet" sözcüğünü, hem Salazar'ı simgeliyordu. 14 yaşına kadar tüm çocuklar zorunlu olarak bu örgüte kaydoluyordu. Okulda

sabahları tören yapılıyordu. "Kim yaşasın" sorusuna çocuklar "Portekiz, Portekiz, Portekiz" diye, "kim kumanda etsin" sorusuna da "Salazar, Salazar, Salazar" diye yanıt veriyorlardı.

1936'da İspanya'da Halk Cephesi başa geldiği zaman, Portekiz'de Salazar hemen harekete geçti, yeni bir paramiliter örgüt daha kurdu. *Legiao Portuguesa* adlı bu örgüt, İspanya'da faşistlere yardım etmek için biraraya gelmiş "gönüllüler"den oluşuyordu. Bu örgütün 20 bin üyesi İspanya'da savaştı ve 10 bine yakını Franko için öldü. İspanya İç Savaşı bittikten sonra da bu örgüt varlığını sürdürdü. Ayrıca Salazar, işlevleri özellikle ayrılmış çeşitli güvenlik örgütleri de kurdu.

Salazar, İspanya İç Savaşı'nda bütün gücüyle, ilk başta diplomatik kaygıları bile bir yana bırakarak Franko'ya destek verdi. İspanya'da devrim zafere ulaşırsa, Portekiz'de kendi diktatörlüğünün yaşamayacağını hesaplayarak böyle davrandı. Daha sonra Sovyetler Birliği'nin girişimiyle, İspanya İç Savaşı'na karışılmamasını sağlamak üzere uluslararası bir komite kuruldu. Bu komite Salazar'a da kısıtlamalar getirdi ama Salazar'ın, Franko'nun ordusuna Portekiz topraklarından her türlü desteği sürdürdüğü açık bir sır olarak kaldı.

Portekiz, II. Dünya Savaşı'na girmedi. Ülkede savaşan taraflara göre bir kutuplaşma oldu. Savaşın sonunda kazanılan anti-faşist zafer Portekiz'deki ortamı da derinden etkiledi. Zaferden sonra toplumsal muhalefet, 1959'da cumhurbaşkanının doğrudan seçilmesi kaldırılana kadar, ilk kez 1945'den sonra denenen, seçimlerde muhalif aday çıkarma yolundan yürüdü. Ayrıca zaferden sonra, muhalefet çok daha örgütlü bir biçim aldı.

Bu örgütlülük birbiriyle bağlı iki düzeydeydi. Biri, yasal gediklerden, seçim vb. platformlardan yararlanmak üzere gevşek ve böyle olanaklar ortaya çıktıkça biraraya gelen bir örgütlülük. Ötekisi ise sıkı disiplinli militanların yayın dağıtımına ve protesto eylemleri örgütlemeye yönelik illegal örgütlülüğü. PKP'nin her iki düzeyde de ağır bastığı ve iki düzeyi birbirine bağlayan ana halkayı oluşturduğu burjuva yazarlarca bile kabul edilen bir olgudur.

Ancak bütün bunlar, sürecin bir yanıdır. Öte yanda, 1945'ten sonra Portekiz'de baskılar da arttı. 1935-1936'larda, özellikle basına ve merkezi propagandaya yönelik bir dizi kararname çıkarılmıştı. 1945'ten sonra, anayasaya açıkça ters düşen yeni bir dizi kararnameyle çeşitli baskı önlemleri getirildi. Güvenlik örgütleri daha sıkı örgütlendi ve bir muhbirler ağıyla örüldü. Tutuklamalarda, sürgünlerde bir artış oldu. Nitekim, PKP Genel Sekreteri Cunhal yoldaş da 1950'de tutuklandı ve 1960'da hapisten kaçana dek 10 yıl tutuklu kaldı.

Baskı arttırıldı ama rejimi sağlama almaya bu da yetmiyordu. 1958 seçimlerinde yine muhalif aday çıkarılması ve bu adayın, öncekiler gibi adaylıktan çekilmeyip seçimlere katılması rejim için önemli bir sarsıntı oluşturdu. Aynı zamanda 1950'lerde, özellikle 1960 dolaylarında sömürgelerde başkaldırı yükselmeye başladı. 1960'larda Portekiz içindeki toplumsal muhalefetin, sömürgelerdeki bu başkaldırıyla eşgüdüm içinde yeniden hareketlendiğini ve yasal gediklerden yararlanma düzeyinin ötesinde daha sert biçimler aldığını görüyoruz.

Nitekim 1960 sonrasında Salazar, özellikle sömürgelere yönelik bazı değişiklikler getirmek zorunda kalmıştır. Örneğin 1961'de, yine aynı Salazar'ın çıkardığı bir kararnameyle sömürgelerde yaşayanlara yeniden Portekiz vatandaşlarıyla aynı haklar tanınmıştır. Başka bir deyişle, rejimin çözülmesi sömürgeler konusundan başlamıştır.

1968'de Salazar felç geçirip de yerine, eskiden Salazar'dan daha az Katolik, daha çok faşist olan, sonra birden "liberalleşen" Caetano gelince yapılmaya başlanan "reformlar" aynı sürecin Portekiz içinde zorunlu olarak sürdürülmesinden başka birşey değildir. Caetano, "işlerin olduğu gibi kalmasını istiyorsak, işlerin değişmesi gereklidir" atasözü ışığında, ortam ne gerektiriyorsa o kılıfa girmiştir. Hatta, eskiden beri Salazar'ın hükümetinde, hem de baskı uzmanı olan bazı bakanlar da kısa sürede kılıf değiştirip yumuşayıvermiştir!

Caetano'nun reformlarından ilki bazı sürgünlerin geri dönmesine izin vermek olmuştur. Ne raslantıdır ki daha sonra PSP lideri olan sosyal demokrat Soares de bunlar arasındadır. Ayrıca Caetano, Ulusal Birlik'in adını Halkçı Ulusal Eylem, baskı, işkence ve entelijans örgütü PIDE'nin adını Genel Güvenlik Merkezi (DGS), 1930'larda oluşturulan merkezi Propaganda Sekreterliği'nin adını Enformasyon ve Turist Ofisi, Sansür Kurulu'nun adını ise Ön Muayene Kurulu diye değiştirmiştir. Caetano, hem başka bazı liberal uygulamalara gitmiş, hem de aynı zamanda baskı uygulamayı sürdürmüştür. Açıktır ki, faşizmin çözülüşünü görüp ipleri yavaştan ve denetimi kaybetmeyecek ölçüde gevşetmeye başlamıştır ancak neredeyse 50 yıldır biriken öfke iplerin gevşemesini beklemeden ipleri koparıp atmıştır. Çözülmekte olan faşizm çözülüşünü tamamlamaya fırsat bulamadan, devrimle yıkılmıştır. Portekiz'de 1926'da tanklarla gelenler 1974'te devrimle gitmiştir.

Şimdi 1926-1974 arası sürecin çeşitli yönlerine bakalım.

Neden ve nasıl bir faşizm

Partimizin faşizm anlayışını dile getiren çeşitli cümleler, paragraflar aktarabiliriz. Bunların hepsinde, "tekelci kapitalizmin egemenliği koşullarında", "finans-kapitalin açık şiddete dayalı diktatörlüğü altında" gibi sözler geçmektedir. Yani faşizm, tekelci kapitalizmle, emperyalistleşmeyle, finans-kapitalle bağlı bir karşı-devrim türüdür.

Portekiz'de karşı-devrimci darbe 1926'da oldu. Tarihsel olarak Portekiz kapitalist gelişme açısından Türkiye'den daha ileridir ama ta 1926'da finans-kapitalin, tekelci kapitalizmin *egemenliğinden* söz edebilecek kadar ileri de değildir. Öyleyse Portekiz'e ilişkin sorulması gereken ilk soru, "1926'da gelen faşizm miydi" sorusudur.

Bu soruyu yanıtlamak için hem çağdaş koşullara, hem de darbeden sonraki koca tarihsel dönemde Portekiz'de yapılanların içeriğine bakmak gereklidir.

Portekiz gibi, Türkiye'den daha ileri, üstelik uzun yıllar sömürgelere ve onların sağladığı avantajlara sahip olmuş bir kapitalist ülkede tanklarla gelen faşizm devrimle gitmiştir. Bu çok önemli bir doğruyu bir kez daha kanıtlıyor. Faşizm geldiği ülkeyi, küçük bir şans eseri güllük gülistanlık edememişse, büyük bir olasılıkla giderken de devrimci patlamalara gebe bir ortam doğurur. Bu nedenle komünistlerin görevi faşizme karşı burjuva demokrasisini savunmak değil, dolu dizgin devrimci bir demokrasi savaşımı yükseltmektir.

Bir kez 1926'daki darbe emperyalizm çağında ve üstelik faşizm dalgasının tırmandığı koşullarda olmuştur. Portekiz geniş sömürgelere sahip, "sömürgeci" anlamında emperyalist ve emperyalizm çağına ayak uydurmaya bu açıdan hazır bir *Avrupa* ülkesiydi. Ancak sömürgelerini "kapitalizmin en yüksek aşaması olan emperyalizm" gibi sömürmüyordu. Tekelci kapitalizmin, finans-kapitalin gelişme düzeyi eksik kalıyordu ama bunların oluşma süreci de başlamıştı. Dünyada faşizm dalgasının dolaşıyor olmasından etkilenerek, Portekiz kapitalizmi faşist biçimleri aldı ve bunların, ilk başlarda boşça kalan içini zamanla tam doldurdu. Tarihsel olarak bakıldığında, faşist biçimle, finans-kapitalin egemenliği birbirine kavuştu. Ancak, sıralamalarda belli farklılıklar vardır. Tekelci kapitalizmin, finans-kapitalin egemenliği koşullarında faşizm gelmemiş, faşizm koşullarında tekelci kapitalizm, finans-kapital egemen duruma gelmiştir.

Portekiz'de gelişim böyle bir sıralama izlediği için "1926'daski darbe faşist değildi, rejim sonradan faşistleşti" gibi bir değerlendirme de yapılabilir. Ama süreç o denli bütündür ve bütün olarak bakıldığında faşist biçimler ile tekelci kapitalizmin egemenliği süreç içinde o denli birbirine geçmiştir ki, bizce böyle bir değerlendirme doğru olmaz. Darbe sonrası döneme bütün olarak baktıktan sonra dönüp darbeyi değerlendirdiğimizde, doğrusu, 1926'da gelenin de faşizm olduğunu söylemektir.

Ancak Portekiz'de tarihsel gelişimin bu özgüllüğü, Portekiz'deki faşizmin de bazı farklı yanlar taşımasına neden oldu. Bunlar arasında en çarpıcı olanı, arkada verdiğimiz, ayaklanma ve muhalefet girişimlerinin kronolojik dökümüne bakınca görebileceğimiz gibi, faşizme karşı *ordu* içinden kaynaklanmış başkaldırıların çokluğu ve sonunda, 1974 devriminde de aynı kaynağın önemli bir rol oynamış olmasıdır. Aynı zamanda ordu, faşizmin ayakta durabilmesinde de önemli rol oynamış, tüm cumhurbaşkanları ordudan gelmiştir.

Bunun, ikisi de Portekiz'in özgüllükleriyle bağlı iki nedeni vardır.

Birincisi, Portekiz kendisi küçük, sömürge imparatorluğu büyük bir ülke olarak, kendi çapıyla orantısız büyüklük ve önemde bir orduya sahipti. Üstelik bu ordunun önemli bir kesimi de, sömürgelerde, halkın sömürgeci baskılara karşı direnciyle yüzyüzeydi. Bunlar yüzünden Portekiz ordusu hem faşizmin çok önemli bir dayanağı, hem faşizme karşı çıkışların önemli bir kaynağı oldu. Ülkede faşist örgütler dışında tüm örgütlenmelerin yasak olduğu koşullarda, Portekiz'in kendi çapından büyük ve sömürge halkların direncini yüzleyen ordusunun örgütlülüğü zaman zaman rejime karşı işledi.

İkinci neden, Portekiz'de bir kurum olarak ordu henüz finans-kapitalin egemenliği koşullarına uyarlanmadan, Türkiye'deki gibi ordu başları, hatta ordunun tüm üst katları üniformalı finans-kapitale ya da finans-kapitalin üniformalı ortaklarına dönüştürülmeden, faşist devlet biçiminin getirilmiş olmasıdır. Ordu, toplumdaki sınıf çelişkilerinin ve burjuvazinin kendi arasındaki çelişkilerin kolayca yansıma bulduğu, örgütlü ve silahlı olmanın verdiği güvenle kolayca çözülmeye kalkışıldığı bir kurum olabilmiştir. Yine de, arkadaki başkaldırı dökümünden de anlaşılacağı gibi, rejim süresince ordunun konumunda bir değişiklik gözlenmektedir.

İlk başlarda ordunun içinden kaynaklanan başkaldırıların çoğu düpedüz rejime karşı, oldukça yıkıcı özellikler taşıyan ama başarılı olamamış girişimlerdir. Sonlara doğru ise, daha çok halkın nabzına göre şerbet verme çabasıyla rejimi korumayı birleştiren, özde yapıcı girişimlerdir. Evet yine Salazar gitsin deniyor ama Salazar. bu yoldan gitmezse devrimle gidecek korkusuyla bu isteniyor.

Gerçekte 1958'deki seçimlerde muhalif aday olan ve 1965'te öldürülen General Delgado çevresinde dönen olaylar, ordunun dönüşümünün de simgesi olmuştur. Delgado, rejim legal olanakları hepten tıkayınca, devrimci yönelimli bir savaşıma daldı. PIDE ajanları onu öldürerek, gerçekte orduda bir geleneği öldürmüş oldular. Bundan sonra, orduda bu geleneğin yalnızca kalıntılarından söz edilebilir. 1974'deki askerler hareketi de bir yanıyla bu kalıntının, öteki yanıyla ise rejimi daha "tehlikeli" almaşıklardan koruma güdüsünün bir karışımıdır.

Portekiz'de faşizmin taşıdığı farklı yanlara, ideolojik kaynak ve toplumsal dayanak açısından da örnek verilebilir.

Salazar ve çevresinin ideolojik yapısında dinin ve monarşistliğin çok büyük ağırlığı vardır. Ancak, kendi düşündüğü yöne değil, nesnel toplumsal koşulların ittiği yöne giden Salazar, ne kiliseyle devleti yeniden içiçe geçirmeye, ne de monarşiyi geri getirmeye yeltenmiş, Hitler'den, Mussolini'den örnek alarak faşist biçimlere yönelmiştir.

1940'da Vatikan'la *Concordat* denen bir anlaşma imzalanmıştır. Bu cumhuriyet yıllarında kiliseye karşı açılan savaşın sonuçlarını dengelemeye çalışmış ama kiliseyi eski monarşi yıllarındaki yerine geri döndürmekten çok uzak, diplomatik bir adım olarak kalmıştır.

Salazar, monarşiyi geri getirmeye çalışmamıştır ama başta, ana olarak monarşinin toplumsal dayanaklarına yaslanarak faşist biçimleri uygulamıştır. Salazar'ın en güvenilir dayanakları Katolik kilisesi, ordunun bir kesimi ve büyük toprak sahipleri olmuştur. Zamanla hem bu dayanakların kendileri değişmiş, tekelci kapitalizmle bütünleşmiş, hem de Salazar değişmeyen dayanaklarını bırakıp yeni koşulların yarattığı yenilerini edinmiştir.

Portekiz'de faşizm döneminde getirilen ve hem de "yeni devlet" adını taşıyan anayasadan söz ettikçe, Türkiye'de "işte *Faşizmin Çözülüşü*'nde getirilen görüşler yanlış çıktı" diye sevinenler boşuna çıkmasın çünkü sevinenin sevinci kursağında kalır. Bu anayasa, bir kez Portekiz faşizminin değil, onun taşıdığı farklı yanların tipik örneğidir. İkincisi, Portekiz faşizmi, anayasalı faşizmin, faşist anayasanın vb. olabileceğine değil, herhangi bir anayasanın faşizm ile ne denli ters düştüğüne güzel bir örnektir. Yani, Portekiz deneyimi, *Faşizmin Çözülüşü* kitabında söylenenlere bir tarihsel kanıt daha getiriyor. Bunu ayrı bir bölümde ele alalım.

Portekiz'de faşizm ve anayasa

Faşizmin Çözülüşü kitabında Yürükoğlu yoldaşımız, "1982 anayasası ile faşizm uygulanabilir mi" diye soruyor ve soruyu şöyle yanıtlıyordu:

"Çeşitli yollardan uygulanabilir. Örneğin, anayasaya göre, savaş gibi, iç savaş gibi, ya da devletin güvenliğini ve varlığını tehlikeye atan vahim durumlar gibi olağanüstü hallerde, cumhurbaşkanının başkanlığında toplanan bakanlar kurulu olağanüstü hal ya da sıkıyönetim ilan edebilir ve bu süre içinde yasa hükmünde kararname ile devleti yönetebilir. Bundan yararlanılabilir ve bu durum süregenleştirilerek faşist bir rejim kurulabilir.

"Sonra, anayasanın olağan maddelerindeki bazı gerici 'açıklar' süregen ve herşeyi belirleyen uygulama durumuna getirilebilir. Örneğin yasa hükmünde kararname yetkisi genel uygulama yapılarak yasama yürütmenin altına sokulabilir. Bunların yapılabilmesi için tabii, parlamentonun, ya faşist bir partinin çoğunluğu alması, ya dışarıdan tehditlere boyun eğmesi yoluyla, faşistlerin tüm isteklerini yerine getiren bir organ olması gerekir.

"Hatta, anayasanın öngördüğü devlet örgütlenmesini, işleyişleri de göstermelik olarak kullanabilirler. Örneğin, parti kurma özgürlüğü var ama çeşitli yöntemlerle bunu

yaptırtmazlar.
"Evet, pekçok ülkede yapıldığı gibi Türkiye'de de 82 Anayasası faşizm için böyle kullanılabilir. Biz de o zaman şöyle deriz: Anayasanın öngördüğü devleti 'kılıfına uydurarak' kaldırıp attılar ve faşist bir devlet kurdular. Anayasa yine faşist olmaz. İşte Weimar Anayasası'nın başına gelenler onun da başına gelmiş olur." (R. Yürükoğlu, *Faşizmin Çözülüşü, İşçinin Sesi* Yayınları, s.69)

Aynı kitapta yoldaşımız, "faşizmin anayasası olur mu" sorusunu da şöyle yanıtlıyordu:

"... Tarihsel örneklerinde olmamış deyip noktayı koymayalım, biraz daha geniş bakalım.
"Her devlet, en azından bazı temel kurallar çerçevesinde çalışır anlamında bir anayasa sahibidir. Kavramın bu anlamı içinde, anayasanın düşünülebilecek tek almaşığı kaos olur. Bu anlamda, hatta tek kural diktatörün dediği bile olsa, işte buna anayasa denilebilir. Ancak bu çerçevede, kavram tüm anlamını yitirir." (*agy*, s.70)
"... Anayasallık ile demokrasi aynı şeyler değildir ama aralarında hem tarihsel, hem pratik kopmaz bağlar vardır. Anayasallık, günümüzde demokrasinin olmazsa olmaz ön koşuludur. Tarihsel olarak da hazırlayıcısı olmuştur.
"Faşizmin anayasası olur mu diye sorulduğunda, bu çerçeve içinde, faşizmin anayasası olmaz, *'anayasal faşizm'* diye birşey olamaz. Faşizm karşı-devrimdir. Anayasa ise, şu ya da bu derecede yürütmeyi engelleyen belgedir. Ne denli yürütme yanlısı olursa olsun.
"Anayasa konusunu burjuvazinin tüm evrimiyle, tarihsel bir eğilim olarak gericileşmesiyle birlikte düşünmediğimiz zaman anayasa tartışması gereksiz bir tartışmadır." (*agy*, s.72)

Buralardan, anayasa ile faşizm arasında olabilecek göstermelik, çarpık bağlara ilişkin şu fikirleri sıralayabiliriz:
1. Anayasadaki devlet örgütlenmesini, getirilen organların bileşimimini sıkı denetim altında tutarak, göstermelik olarak işletmek.
2. Yasa hükmünde kararnamelerle ve belirli hakların fiilen kullanılmasını engelleyerek anayasayı atlamak.
3. Anayasanın, ne olursa olsun, yürütmeyi engelleyici bir belge olması ve yine de faşizm tarafından tam uygulanamaması.

Portekiz'de getirilen anayasanın kendisinin, getirdiği örgütlenme biçimiyle, gerek korporatiflik, gerekse, en önemlisi, monolitiklik açısından hem de tipik faşist bir belge olmadığını, çeşitli açılardan ne denli eklektik olduğunu daha önceki bir bölümde ele almıştık. Bu bölümde soru, Portekiz'deki anayasayla faşizmin ne derece ve nasıl "uygulanabildiği", anayasanın faşizme destek mi köstek mi olduğudur. Ancak bu sorunun yanıtına geçmeden önce, yukarıdaki bölümlerde üstü kapalı olarak geçen bir fikri yeniden ve daha açık vurgulayalım.

Portekiz'de anayasa getirme gereksinimi, toplumda faşist devlet biçimine hazır güç dengelerinin olmayışından doğdu. Faşizmin biçim olarak gelip, içinin sonradan tam doldurulduğunu söylemiştik. Bu olgu, bizzat faşizmin biçimini de etkiliyor ve örneğin anayasa getirme, göstermelik de olsa bazı işleyişleri kurallara bağlama ya da bağlar görünme gibi sonuçlar doğuruyor.

Türkiye'de faşist devlet biçimine elverişli olmayan güç dengelerinin oluşmasıyla ve bir çözülme sürecinin parçası olarak doğan anayasa gerekliliği, Portekiz'de güç dengeleri açısından benzeri bir durumda ama çözülme değil, yerleşme, kurulma vb. sürecinin parçası olarak doğmuştur.

Şimdi yukarıda belirttiğimiz soruya dönelim ve Portekiz anayasasının nasıl "uygulandığını" da burada görelim:

Bir kez, anayasada getirilen devlet biçiminin tüm mantığı, organların bileşimini sıkı denetim altında tutarak devlet örgütlenmesini göstermelik işletmeye yönelikti. Anayasaya göre 7 yılda bir cumhurbaşkanlığı, 4 yılda bir meclis seçimleri yapılacaktı. Ama aday olmak için bin türlü koşul, oy kullanmak için yine bin türlü koşul getirildikten sonra, seçmenleri belirleyen, oyları sayan devletin kendisi oluyordu. Bu da yetmezse diye, meclisin ancak bazı konularda yasa önerisi yapabileceği ve "idari konularda" hükümetin her türlü yargı denetiminden uzak, her türlü yasama ve yürütme yetkisine sahip olduğu belirtilmişti.

İkincisi, anayasada birçok hak ve özgürlük güzelce yazılıydı ama aynı zamanda hükümete, "temel özgürlüklerin kullanımı"nı kanun hükmünde kararnamelerle "düzenleme" yetkisi veriliyordu. Bu yetkiye dayanılarak, sansür, yasak ve ceza belirleyen çok çeşitli kararnameler çıkarıldı.

Öte yandan, anayasadaki belirli hakların uygulanması fiilen engellendi. Anayasaya göre, 4 yılda bir yapılacak olan meclis seçimlerinde muhalefete, rejimi ülke ve uluslararası kamuoyu önünde sınamak üzere geçici bir dönem olanak sağlanacaktı. 1933'ten 1949'a dek bu uygulanmadı. Ondan sonra muhalif adaylara baskı yapıldı. Ayrıca, en başlarda da belirttiğimiz gibi, anayasada siyasal örgütlenme, siyasal toplantı yapma vb. haklar vardı ki bunların birçoğunun uygulanması da polis zoruyla fiilen engellendi.

Üçüncüsü, anayasanın nasıl yürütmeyi engelleyici bir belge olduğu, Salazar'ın kendi getirdiği anayasaya bile sık sık ters düşmesiyle çok güzel ortaya çıktı.

Örneğin, hükümetin 20 Ekim 1945 tarihli ve 35042 numaralı kararı, PIDE'ye insanları 90 gün mahkemeye çıkarmadan gözaltında tutma hakkı veriyordu. 39749 numaralı kararla bu süre 180 güne çıkarıldı. Bu kararlar, anayasayla tamamen ters düşüyordu.

Hükümetin Nisan 1945 tarihli ve 34553 numaralı kararıyla, bu kararı daha da netleştiren ve "geliştiren", 12 Mart 1956 tarihli ve 40550 nolu kararı, komünist çalışmaya bilerek, bilmeyerek, önceden haberli, habersiz katılarak devlete karşı suç işleyenleri, bu gibi çalışmaların propagandasına izin verenleri 6 aydan 3 yıla kadar hapis cezasına çarptırıyor ve ceza süresince düzelme olmazsa cezayı üçer yıllık süreler biçiminde uzatmayı öngörüyordu. Bu kararlar da anayasanın 8. maddesinin 4, 11 ve 14. şıklarıyla doğrudan çelişkiye düşüyordu.

Faşizmin sonunun yaklaştığı koklanınca, hem faşizmin kendisi yumuşama yönünde adımlar atıyor, hem öteki burjuvalar demokrasi kahramanlığı tezgahlıyor. Kokunun ana kaynağı işçi emekçi sınıflardır. Onların giderek artan öfkesinin yarattığı yeni güç dengesidir. Parmak ayı gösterirken budalalar parmağa bakıp, burjuvaziye olmadık yetenekler atfediyorlar.

Ayrıca 1945, 1949 ve 1956'da çıkan ve siyasal suçlara karşılık müebbet hapis cezası getiren tüm kararnameler anayasaya doğrudan ters düşüyordu.

Sonra, anayasanın 148. maddesine göre sömürgelerin bütçe ve döviz konusunda mali özerkliği vardı. Oysa, hükümetin baştan beri uygulaması, çeşitli yöntemlerle bu "özerkliği" rafa kaldırmak oldu.

Daha da örnekler sayılabilir. Ancak hepsi şunu gösteriyor ki Portekiz faşizmi ya anayasadaki hakları fiilen kullandırmayarak, ya organların oluşumunu çeşitli yollardan denetim altında tutup işleyişi göstermelik kılarak, ya da düpedüz anayasayı çiğneyerek anayasayla faşizmin uyuşmadığını canlı olarak sergilemiştir.

Bir kez "anayasalı" bir maskeyle ortaya çıktıktan sonra anayasayı hepten yok etmek güçtür. Bu nedenle anayasanın, kıvırtmacaların geçemeyeceği ölçüde ayak bağı olmaya başladığı konularda da üç kez anayasa değişikliğine gidilmek zorunda kalınmıştır. Bunların ikisine ilk başta, 1926-1974 döneminin kısa tarihçesi bölümünde değinmiştik. Üçüncüsü de sömürgelerin statüsüne ilişkindir. Buna da sömürgeler konusunu ele alırken, bir sonraki bölümde değineceğiz.

Bu bölümü bitirirken şunu bir kez daha vurgulayalım ki, Portekiz faşizmi, faşist devlet biçimini erken getirmenin karşılığını aynı zamanda bir anayasa getirmek zorunda kalarak ödemiştir. Anayasa kavramıyla baştan uyuşmayan bu anayasa, bir yandan kof, avutucu bir işlev görmüş, bir yandan ayak bağı olmuş, bir yandan zaten uygulanmamış ya da düpedüz çiğnenmiştir. Faşizm ve anayasanın hiç de uyuşmayan iki olgu olduğunu, en iyi, ancak ikisinin de birlikte olduğu bir pratik ve ancak bu denli çarpıcı bir biçimde kanıtlayabilirdi.

Tam sömürgecilikten emperyalistleşmeye yaklaşırken...

Portekiz'de 1926 sıralarındaki çürümenin yalnızca örgütlenmesi ve mali konularda belli bir dengenin tutturulması Salazar'ın 1928'den 1934'e dek 6 yılını aldı. Bundan sonra Salazar, 1935-1950'yi kapsayan, Ekonomik Yeniden-İnşa Yasası'yla ağırlığıyla alt yapı yatırımlarına, aynı zamanda bazı endüstri projelerine yöneldi. Bu arada kapitalist gelişme ilerledi. İşçi sınıfının reel ücretleri her yıl biraz daha geriledi. 1950'lerde Portekiz'de tekelci kapitalizm büyük bir hızla gelişiyordu.

Uzun yıllar boyunca Portekiz'in sömürgelerinden sağladığı en yüksek kâr, düpedüz köle ticaretinden geliyordu. Portekiz gemileri Afrikalıları toplayıp, Amerika'ya götürüp satıyorlardı. Ancak, hem köle pazarı giderek daraldığı, hem 19. yüzyılda Portekiz'de göreceli olarak ileri çeşitli anayasal adımlar atıldığı için, bu durum son buldu. Ama bu kez de Portekiz, sömürgelerden, başka, ekonomik yollardan kâr edecek durumda değildi. Ona sömürgeleri sömürge olarak tutmak için gerekli harcamaları yapmak düşerken, Britanya'ya da Portekiz sömürgelerinden kâr etme işi düşüyordu. Bu arada çeşitli Portekiz anayasalarında sömürgelerde yaşayanlara Portekiz vatandaşları ile eşit haklar tanınmıştı.

Salazar başa geldiğinde, sömürgelere yapılan harcamaları kıstı, onların bütçelerini sıkı denetime aldı, yerlilerin ikinci sınıf insan olduğunu duyurdu ve onların eşit haklarını kaldırdı. Böylece sömürgeleri yük olmaktan çıkarıp, sömürü cennetine çevirmeye doğru adımlar atmış oldu. Ancak Salazar'ın önemle dikkat ettiği bir nokta da, sömürgeleri en başta ve ana olarak Portekiz için sömürü cennetine çevirmekti. Bunları en açık gösteren kararlardan biri, 11 Nisan 1936 tarihli ve 26509 numaralı karardır.

Bu karara göre, sömürgeler Portekiz endüstrisi için gerekli hammaddeleri üreteceklerdi. Sömürgelerde yalnızca, pazarı garanti olan, rekabet edecek kadar ucuz üretilebilecek malların üretimi yapılabilecekti. Bu üretim dalları daha sonra şöyle belirleniyordu: Yerli tüketim için yerli hammadde kullanan, ürettiğine öteki sömürgelerde ve dışarıda hazır pazarı bulunan ve yerli hammadde kullanması da içeride tüketimi garanti mallar üreten dallar.

Aynı kararda, sömürgelerde yapılacak yerli-yabancı her yatırımın Lizbon'daki Sömürgeler Bakanlığı'nca onaylanması gerektiği belirtiliyordu. Gerçekte, sömürgelerde yerli hammadde kullanmayan bir tek bira endüstrisine izin verildi. Bir sömürgede, Portekiz'de ya da bir başka sömürgede üretilmekte olan malın aynısını üretecek yatırım yapmak ise yasaktı.

Salazar'ın bütün kararları, yabancı sermayeyi ve başka ülkeleri sömürgelerden uzak tutmaya yönelikti. Bu konuda o denli sıkı davranıyordu ki, 1950 dolaylarında ABD'nin Marshall yardımını reddetme noktasına bile geldi. Yalnızca yatırım konusunda değil, sömürgelerin başka ülkelerle ticareti konusunda da Salazar son derece sıkı davranıyordu ve dizginleri kaçırmamak için sömürgelerin tüm para-döviz varlıklarını fiilen Portekiz Merkez Bankası'nın denetimi altında tutuyordu.

1950'lere gelirken Afrika'nın bazı salgın hastalıklarının önü alınmış, beyaz yerleşimin artması için koşullar doğmuştu. Salazar sömürgelerde toprak dağıtımı yoluyla belli bir beyaz nüfusu yerleştirme planları yapıyordu.

Aynı yıllarda Portekiz NATO'ya girdi ve Birleşmiş Milletler'e katılma başvurusu yaptı. Başvurunun kabulü için Portekiz anayasasında değişiklik yapmak gerekiyordu. 1951'de "sömürge" ve "imparatorluk" sözcükleri anayasadan kaldırıldı, sömürgeler yeniden vilayet sayıldı. Bu dünya kamuoyuna bir "ilerleme" olarak sunulduysa tam tersine bu sömürgelerin tek taraflı olarak ilhakıydı.

Önce Salazar, sömürgelerin getirdiği yükü azaltıp, kârı çoğaltacak, onları hem dıştalayan, hem dış topraklar olarak kendine bağlayan uyarlamalar yapmıştı. İstenen yönde belli bir ilerleme sağlanıp, sömürgeler ana olarak kârlı bir alana dönüştürüldükten sonra ise, Birleşmiş Milletler'e başvuru gerekçesiyle, sömürgeler ilhak edildi.

1911 Anayasası'nda da sömürgelere vilayet deniyordu ama bunun oradaki içeriği bambaşkaydı. Şimdi vilayet deniyordu, yerlilere eşit haklar tanınıyordu ama çeşitli kararnamelerle bu hakları kullanmaları için çeşitli engeller, testler getiriliyordu.

1954'te çıkan bir kararnameyle, yerliler için asimilasyon testi getirildi. Portekiz dilini, huyunu, geleneklerini bilenler testi geçebiliyordu. Ayrıca başka kararnamelerle zora dayalı bir çalışma sistemi kurulmuştu. Buna göre bir "kontratlı işçiler", bir de "zorunlu bitkiler"in yetiştirilmesinde çalışanlar vardı. Kontratlılar çoğu zaman erkek oluyor ve kontrat süresince alt yapı projelerinde çalışıyorlardı. "Zorunlu bitkiler"in yetiştirilmesinde çalışanlar ise çoğu zaman kadınlardı. Tarlalarda çalışıyorlardı. Çocuklarda da, Portekiz'den Katolikliği yaymak üzere gitmiş misyonerler bakıyorlardı.

Böylece sömürgelerde hammadde üretimi ve daha büyük yatırımlar için gerekli alt yapının inşası açısından önemli bir ilerleme kaydedildi. 1950'lerden başlayarak artık Portekiz, sömürgelerini daha bir başka düzeyde, gerçek anlamıyla daha emperyalistçe sömürüyordu.

Ancak bu kez de iki olgu birden belirdi. Biri, sömürgelerde başkaldırı yükseldi. 1961'den sonra yukarıda sözü geçen kararnamelerin çoğu kaldırılmak zorunda kalındı, yerlilere eşit haklar tanındı. Ötekisi, artık tam "güzel" bir sömürü için elverişli duruma getirilmiş Portekiz sömürgelerine büyük emperyalist güçler yatırım alanları olarak göz dikmeye başladılar. Bununla bağlı olarak, o tarihlerde büyük emperyalistlerin Portekiz sömürgelerindeki "haksızlıkları" sergiledikleri, "demokrat ve insansever" kesildiklerini, Portekiz'e kredi vermek için çeşitli koşullar öne sürdüklerini görüyoruz.

Bu koşulların dayatmasıyla, Salazar, yıllarca sıkı sıkıya sarıldığı, sömürgelere yabancı sermaye sokmama siyasetini 1960'larda değiştirmek zorunda kaldı. Örneğin 28 Nisan 1965'de, Salazar'ın 76. yaşgününde yayınlanan 46412 numaralı

1974'de Teğmenler Hareketi darbe planladı, ama yığınlar kimsenin önüne geçemeyeceği bir sel olup aktı.

kararnameyle sömürgelerde ne "güzel" sömürü koşulları olduğunun reklamı yapılıyor, yabancı sermaye davet ediliyor ve kâr transferi, vergi iadesi, vb. konularında çok çeşitli kolaylıklar sağlanıyordu.

Olan şuydu: Portekiz içeride, sömürgelerde ve sömürgelerle ilişkilerde yaptığı büyük değişikliklerden sonra tam çağdaş anlamda emperyalistleşmeye doğru adımlar atıyordu ki karşısında bir yandan halkların kurtuluş savaşını, öte yandan da büyük emperyalist güçlerin başedilmez rekabetini buldu. Böylece eskiden nasıl Britanya'nın kanatları altında sömürgecilik yapıyorsa, yeni bir düzeyde benzeri bir konuma düştü. Portekiz büyük emperyalistlerin kanatları altında, alt emperyalistliğe soyunmaya başladı. 1960'larda Batıda Portekiz emperyalizmine "krediyle işleyen emperyalizm" adı takılmış! Asıl düdüğü çalanlar da krediyi verenlermiş!

Sömürgelere ilişkin olarak birkaç olguyu daha vurgulayalım.

Birincisi, 1960'larda Portekiz sömürgelerdeki başkaldırı karşısında kanlı sömürge savaşlarına girişti. Bu savaşlarda çok sayıda Portekiz askeri öldüğü gibi, yerliler büyük sayılarla katledildiler ya da toplama kamplarına tıkıldılar. Bu savaşlar aynı zamanda Portekiz'in bütçesini, ekonomisini de derinden etkiledi. "Krediyle işleyen emperyalizm"ini giderek "dilencilikle işleyen emperyalizme" dönüştürdü, Portekiz'de çelişkileri keskinleştirdi.

İkincisi, bu yıllarda Portekiz'deki muhalefetin görüşleri arasında sömürgeler konusunun tuttuğu yere ilişkindir. Cumhuriyet için kavga verdiği dönemlerde, sömürgeler konusunda kimi zaman oldukça "ince, düşünceli ve kibar" tutumlar takınmış Portekiz burjuvazisinden, ulaşılan yeni düzeyde artık ciddi anti-emperyalist öz taşıyan bir muhalefet yükselemiyordu. Sömürgeler konusuna ya çok üstü kapalı değiniliyordu, ya da daha liberal, "insancıl", akıllı sömürü planları temelinde muhalefet yürütülüyordu. Sömürgeler konusunda gerçekten anti-emperyalist tutum alan bir tek işçi sınıfı ve ondan etkilenenler kalmıştı.

Üçüncüsü, Portekiz'in krediyle ve dilencilikle işleyen emperyalistliği de bir süre sonra işlemez olmuştur. Sömürgeler hem iç, hem dış siyaset açısından bir çıban başı, bir açmaz oluşturmuştur. Sömürgeler Portekiz'e çok önemli bir manevra alanı sağladığı halde, Portekiz'in sonunda böyle bir noktaya gelmesi, bugünkü dünyada emperyalistleşme hasretiyle yanıp tutuşan Türkiye gibileri için de çok hoş dersler taşımaktadır.

Gerçekten de sömürgeler, hem hammadde, hem sermaye birikimi, hem pazar, hem de Portekiz'in fazla nüfusunu emmek açısından Portekiz'e geniş bir manevra alanı sağlıyordu. Ama geri temelde bir ülke pek ileri işlere soyundu mu avantajlardan bile çelişkili sonuçlar doğabiliyor. Örneğin, yabancı işçi çalıştıran Avrupa ülkelerinin yanısıra sömürgelerin sağladığı bir avantaj olan fazla nüfusu emme işlevi, sonuna doğru tersine döndü ve Portekiz bir de baktı ki iç kalkınma için nüfus sıkıntısına düşmüş. Bu yüzden 1960'lara kadar çok istenen göç, 1960'larda çeşitli yöntemlerle kısıtlanmaya başlandı.

Dördüncüsü, 1974 devriminin yenilgisinden sonra Portekiz belini doğrultup, yeniden etki alanlarını genişletmeye çabalamaktadır. Ancak henüz "köşeyi dönmüş" ve kendisini zayıf halka olmaktan tam kurtarabilmiş değildir. Portekiz"in "Batı tipi demokrasisi" Demokles'in kılıcı gibi sallanmakta, son derece hassas dengeler içinde varlığını zor bela sürdürebilmektedir.

Şimdi 1974 devriminin çeşitli yönlerine kısaca bakalım.

1974 Devrimi

1974'de Teğmenler Hareketi'nin yapmayı planladığı ile olanlar arasında dağlar kadar fark vardır. Darbe planladılar devrim oldu. Darbe planlayanların bir kısmı olanların seline kapıldılar ama aralarında kapılmayanlar da çıktı. Ama artık gelişmelerin ne yöne gideceğine onlar değil sınıf savaşımı karar veriyordu ve o verdi.

Portekiz'de 1974'de içten içe pişmekte olan siyasal bunalımın üç sacayağı vardı. Biri, sömürgeler konusuydu, ikincisi demokrasi istemiydi, üçüncüsü ise ekonomik durumdu.

Devrim öncesinde en başta gelen konu, sömürgeler konusuydu. O zamanın Genelkurmay Başkan Yardımcısı General Spinola, *Portekiz ve Gelecek* adlı bir kitap yayınlamıştı. Bu kitapta, sömürgeler konusunda izlenen siyasete karşı çıkıyor ve daha "güleryüzlü" bir sömürgecilik yöntemi olarak federasyon öneriyordu.

Halk sömürgelerde yürütülen savaştan hoşnutsuzdu. Bu savaşın masrafları halkın ekmeğinden kesiliyordu, şehitleri ise halkın çocuklarından veriliyordu. Hem bununla, hem Portekiz ordusunun yukarıda bir bölümde değindiğimiz özgüllükleriyle bağlı olarak ordunun alt katlarında da yaygın bir hoşnutsuzluk vardı. Bunlar ve üstelik izlenen siyasetin başarısızlığını görmesi nedeniyle burjuvazinin de önemli bir kesimi sömürgeler konusunda muhalefet ediyordu. Spinola'nın kitabı bu çerçevedeydi.

Kitap toplatıldı. Spinola ve kitabı yayınlamasına izin veren Genelkurmay Başkanı Costa Gomes işten atıldılar. Ordu işten atanlarla atılanlar arasında derin bir bölünme geçirdi. Bu süre içinde zaten daha sonra Silahlı Kuvvetler Hareketi adını alan Teğmenler Hareketi de örgütlenmekteydi. 25 Nisan 1974'de radyodan çalınan eski bir devrimci türkü ile rejimin devrildiği duyuruldu. Ve o andan başlayarak Portekiz'de yığınlar kimsenin önüne geçemeyeceği bir sel olup aktı. 1 Mayıs 1974 Portekiz'de unutulmaz bir manzaraydı.

İlk oluştuğunda 136 teğmenden oluşan Teğmenler Hareketi, örgütlendikçe hızla genişliyordu. Eski adıyla, PIDE, Caetano'nun verdiği yeni adıyla DGS 25 Nisan planını önceden haber aldı ama plan karşısında eli-kolu bağlı kaldı.

Teğmenler Hareketi'nin iki programatik hedefi vardı. Biri sömürgeler sorununu askeri değil siyasal yöntemlerle, yani Britanya gibi bir yoldan çözmek. İkincisi, parlamenter demokrasi. Bunları yaptıktan sonra silahlı kuvvetler kışlasına çekilecekti.

25 Nisan'da eski Cumhurbaşkanı Thomas, Başbakan Caetano ve bakanlar tutuklandılar ve askeri törenle Brezilya'ya sürgüne yollandılar. Yeni cumhurbaşkanını ve kuvvet komutanlarını içeren 7 kişilik bir Ulusal Selamet Kurulu kuruldu. General Spinola cumhurbaşkanlığına getirildi. Cumhurbaşkanı çeşitli ana muhalefet partilerinin ve gurupların temsilcilerini içerecek geçici bir hükümet atadı. Hükümette PKP'den Cunhal ve PSP'den Soares de vardı. Seçimler bir yıl sonra yapılacaktı.

43 yıldır düzenli illegal gazetesi *Avante*'yi çıkarmış, yıllardır muhalefetin ruhu, ateşi olmuş, yalnızca 247 üyesi 440 yıl hapis yatmış PKP'siz bir hükümet kurmak olanaksızdı. Öte yandan PKP'den yalnızca bir bakan almak haksızlıktı. Bu da gösteriyor ki, PSP'den 3 bakan birden alanlar, olanak olsa, PKP'yi bu işe hiç katmazlardı. Ayrıca bütün bakanların birkaç asker gölgesi vardı.

Hükümet kurulduktan sonra iş yapma aşaması gelince sorunlar da belirmeye başladı. Sömürgeler konusunda farklılıklar doğdu. Spinola ve taraftarları hemen bağımsızlık verilmesine, bağımsızlık görüşmelerinin gerilla hareketleriyle yapılmasına vb. karşı çıktı. Ancak ülkedeki hava tamamen ve hemen bağımsızlıktan yanaydı. Bununla bağlı olarak Sosyalist Parti de son derece "devrimci" bir tutum takındı.

Spinola önce pasif gerici kesimleri harekete geçirmek istedi. Bunda başarılı olamadı. Devrim Konseyi Spinola'dan yana olan başbakanın istifasını istedi ve başbakanı değiştirdi. Spinola Eylül 1974'te darbe yapmaya kalkıştı. Silahlı halkın aktif müdahelesiyle bu gerici hareket engellendi. Spinola cumhurbaşkanlığından istifa etti. Costa Gomes cumhurbaşkanı, Vasco Goncalves başbakan oldu.

Ancak Spinola'nın girişimleri bununla da kalmadı. Tam planlanan seçimler yaklaşırken, 11 Mart 1975'te yeni bir darbe planladı. Darbe öğrenildi. PKP darbeyi püskürtme çağrısı yaptı. Bunun üzerine yine yüz binler sokaklara döküldüler ve gerici darbeyi püskürttüler. Bu kez Spinola kaçtı.

Ülke iyice sola kaymış, bu arada eski adıyla Teğmenler Hareketi'nin yeni adıyla Silahlı Kuvvetler Hareketi'nin programında sosyalizmi kurmak gibi bir hedef belirmişti. Ayrıca ülkede 50'ye yakın siyasal parti ve bir o kadar da gurup oluşmuştu. Şen bir sınıf savaşımı yürüyor ve bu süreç içinde ülke giderek daha da sola kayıyordu. PKP gerçekten önemli bir ağırlık taşıyordu.

Sömürgelerin bağımsızlığı gerilla hareketleriyle görüşülerek bağlanmıştı. Seçimler de yapılmıştı. Seçimlerde PKP oyların %13,5'ini aldı ama o ortamda bu gücünün gerçek göstergesi değildi. Zira "seçim" o ortamda güç gösterme işlevi görmüyordu. Ölçü sokaklarda, yığın eylemlerinde, gösterilerde ve atılacak adımlarda çıkıyordu.

Nitekim PKP'nin ve çeşitli devrimci gurupların toplumda ağır basmasıyla hemen bütün bankalar, 35 büyük tekel ve sigorta şirketi devletleştirildi. Toprak sahiplerinin %3'ü öteki %97'den daha çok toprağa sahipti. Tamamında bu durumu değiştiren, kooperatifleşmeyi destekleyen köklü dönüşümler yapıldı.

Karşı devrimciler de bu gıdışatı seyretmekle kalmıyorlardı. El altından onlar da bazı karşı hazırlıklar yapıyorlardı ama açıkça ortaya çıkamıyorlardı. Piyonlarını öne sürdüler. Sosyalist Parti PKP'ye ve devrimci güçlere karşı provokasyonlara girişti.

Sosyalist Parti'nin sonradan "sahip çıktığı" *Republica* gazetesi anti-komünist ve devrim düşmanı yayına geçince, işçileri yönetimde söz sahibi olduklarını hatırlatıverdiler. Bunun üzerine Sosyalist Parti, tüm Sosyalist Enternasyonal partileri, tüm dünya burjuvaları Portekiz'de basın özgürlüğü konusunda bir yaygara kopardılar ve PKP'yi suçlu göstermeye çalıştılar. İtalyan Komünist Partisi de bu koroya katıldı. Ardından benzer bir olay Kilise'nin radyosu *Renascenca*'ya ilişkin yaşandı.

Aynı sıralarda ordu içinde de belli guruplaşmalar, hazırlıklar gözleniyordu. Burada ayrıntılarına giremeyeceğimiz Kasım 1975 krizi devrimin gidişatında önemli bir dönemeç oldu. Olayın özünü şöyle özetleyebiliriz:

Ülkede PKP ve devrimci güçler bir yanda saflaşmıştı ve güçlüydü. PSP ve tüm sağ güçler de öte yanda saflaşmıştı ve her yoldan devrimi durdurmaya, geriletmeye çalışıyorlardı. Başka bir deyişle sınıf çelişkileri hem derinleşmişti, hem keskinleşmişti.

Artık ille de sosyal demokratlarla işbirliği vb. diye tutturmanın hiçbir mantıksal gerekçesi kalmamıştı. Bu gibi kaygularla, devrimin hedeflerini yumuşatmanın da hiçbir mantıksal gerekçesi kalmamıştı. Devrim ve karşı devrim en çıplak hedefleriyle ve en net saflaşmış yandaşlarıyla karşı karşıya gelmişti. Üstelik devrim güçleri ağırlıktaydı.

Nitekim, PKP doğru tutum alıyordu. Ülkedeki tüm küçük burjuva devrimci güçleri çevresine toplamış, onlarla eylem birliği kurmuş, PSP'yi ise açıktan karşısına almıştı. Portekiz'de devrim bir gerçek olabilirdi.

Aynı sıralarda ABD'nin 7. Filo'su Portekiz açıklarındaydı. PKP Genel Sekreteri Cunhal yoldaş Moskova'da yoğun görüşmeler yapıyordu. Dünya komünist hareketi ağırlığını "risk almamaktan" yana koydu. Ve Kasım 1975'te Portekiz'de devrim geri kaymaya başladı. Kayış o kayış! Üstelik kayan yalnızca Portekiz devrimi değildi. Onunla birlikte

dünya komünist hareketi de fersah fersah sağa kaymaya başladı.

Portekiz devrimi acı tatlı çok dersler taşıyan ve daha geniş ele alınması gereken bir konudur. Biz yine kendi çerçevemize dönelim ve faşizm-devrim ilişkisi üzerine birkaç noktayı vurgulayalım.

Portekiz gibi, Türkiye'den daha ileri, üstelik uzun yıllar sömürgelere ve onların sağladığı avantajlara sahip olmuş bir kapitalist ülkede tanklarla gelen faşizm devrimle gitmiştir.

Bu çok önemli bir doğruyu bir kez daha kanıtlıyor. Faşizm geldiği ülkeyi, küçük bir şans eseri güllük gülistanlık edememişse, büyük bir olasılıkla giderken de devrimci patlamalara gebe bir ortam doğurur. Bu nedenle, komünistlerin görevi faşizme karşı burjuva demokrasisini savunmak değil, dolu dizgin devrimci bir demokrasi savaşımı yükseltmektir.

Faşizmin sonunun yaklaştığı koklanınca, hem faşizmin kendisi yumuşama yönünde adımlar atıyor, hem öteki burjuvalar demokrasi kahramanlığı tezgahlıyor. Kokunun ana kaynağı işçi emekçi sınıflardır. Onların giderek artan öfkesinin yarattığı yeni güç dengesidir. Parmak ayı gösterirken budalalar parmağa bakıp, burjuvaziye olmadık yetenekler atfediyorlar. Üstelik bu budalaların önemli bir kesimi de, sözde dünya komünist hareketinin sağ yanlışlarını "eleştiren", "yeni sol" denen küçük burjuvalardır.

Portekiz'de faşizm çözülme sürecine girmiş ama bu süreci tamamlayamadan yıkılarak gitmiştir. Türkiye'de ise faşizm çözülerek gitmiştir. Ama derin yapısal bunalımı çözemeden gittiği için, bu kez ara dönem devrimci duruma gebedir. Portekiz'den çıkan derslerin bir kez daha gösterdiği gibi, işçi sınıfımız burjuvaziye ve burjuva demokrasisine hiçbir yetenek atfetmeden, kendi ve devrimci yığınların gücüne dayanarak devrimi zafere götürecektir. Böylece yeniden gündeme geldiği zaman, Portekiz devrimine de en içten desteği verecektir.

Yararlanılan kaynaklar

Bu yazının hazırlanışında, *İşçinin Sesi* yayınları ve ansiklopedik kaynaklar dışında şu kitaplardan yararlandık:

— Antonio de Figueiredo, *Portugal: Fifty Years of Dictatorship,* Penguin yayınları, 1975.

— H. Martins, "Portugal", S.J. Woolf'un derlediği *European Fascism,* Weidenfeld and Nicolson yayınları, Londra 1970.

— Gil Green, *Portugal's Revolution,* International Publishers, New York 1976.

— Phil Mailer, *Portugal — The Impossible Revolution,* Solidarity London, Londra 1977.

1927-1974 Portekiz ve sömürgelerinde çeşitli ayaklanma ve muhalefet girişimleri —kronolojik döküm—

1927 — Şubat askeri ayaklanması. Oporto ve Lizbon'da çatışmalar 4 gün sürdü. 120 ölü, 650 yaralı. General Sousa Dias'ın yönetimindeki ayaklanmanın istemleri 1926 rejiminin yıkılması ve 1911 Anayasa'nın geri getirilmesiydi.

1928 — 20 Temmuz askeri ayaklanması. Eski Savaş Bakanı Mascarenhas'ın yönetiminde. Lizbon'daki bazı garnizonların desteğini aldı ama 12 saat içinde bastırıldı.

1931 — Yeni çıkan Sömürgeler Yasası'nın Madeira ve Azor adalarının statüsünü değiştirmesine karşı 4 Nisan'da Madeira'da başlayan ve Azor adalarına da yayılan ayaklanma. Deniz Kuvvetleri ve ordu birlikleri gönderildi, bastırıldı.

1931 — 26 Ağustos'ta Hava Kuvvetleri'nin Lizbon yakınlarındaki üssünde başlayan ve 5000 kadar sivilin de katıldığı ayaklanma. Şiddetli sokak çatışmalarından sonra bastırıldı.

1934 — PKP'nin çağrısıyla yeni çıkarılan iş yasasına karşı genel grev yapıldı. Tü ülkede yerel ayaklanmalar oldu. Marinha Grande'de sovyet kuruldu. Başkaldırı bastırıldı.

1935 — 10 Eylül'de sağ darbe girişimi. Salazar'ın para-militer faşist bir örgüt olan Ulusal Sendikalist Hareket'i kapatmasına kızan faşist bazı siviller ve subaylar Salazar'ı tutuklayıp, kendileri başa geçmek istiyorlardı.

1936 — *Dao* ve *Alfonso de Albuquerque* adlı iki savaş gemisinde isyan. Gemiler Franko'ya yardım için gönderilmişti. Denizciler isyan ettikten sonra İspanyol Cumhuriyetçileri'ne katılmayı amaçlıyorlardı. Ancak Portekiz entelijans örgütü PIDE haber aldı ve gemilere sahilden ateş açılarak isyan bastırıldı.

1937 — 4 Temmuz'da Salazar'a suikast girişimi. Başarısız oldu. O sırada suikastın yapıldığı caddeden tahta bacaklı birinin geçtiğini öğrenen PIDE, Lizbon'daki bütün tahta bacaklıları gözaltına aldı, hatta "zaten tehlikeli unsurlar"(!) olduklarını ileri sürerek hepsini tutukladı.

1938 — 18 Ocak'ta, genel grev ile silahlı eylemi birleştiren büyük bir ayaklanma girişimi. Liderleri arasında Hava Kuvvetleri'nden subaylar da var. Ülke çapında çok yaygın ve önemli sabotaj ve iş durdurma eylemleri oldu. Endüstri merkezi Marinha Grande'de yaşam felce uğradı. Şehrin kuşatılmasıyla ayaklanma bastırıldı.

Savaşın ilk yılları — Faşist Almanya'ya destek olarak gönderilen yiyeceklerin Portekiz'de kıtlık yaratmasına karşı "açlık yürüyüşleri".

1942 — Ekim-Kasım 1942'de yaygın grevler.

1943 — Temmuz-Ağustos 1943'te yaygın grevler. Lizbon'dan ve güney Tagus'-tan 50 bini aşkın işçi katıldı.

1944 — 8-9 Mayıs 1944'te 10 binlerce tarım ve endüstri işçisinin grevi. Ancak çeşitli güvenlik kuvvetleri birlikte kullanılarak eylem kırılabildi.

1944 — Ağustos 1944'te güneyde grevler, Lizbon'da gösteriler.

1945 — Ülke çapında dilekçe kampanyası. Sinema, kulüp gibi yerlerde açıktan imza toplandı. Dilekçede cumhurbaşkanının, "özgür seçimler" çağırması, seçim kısıtlamalarını kaldırması, Tarrafal'daki toplanma kampını kapatması ve siyasi tutuklulara af çıkarması isteniyordu. Dilekçeye imza atan yüzlerce kişi gözaltına alındı. Bu kampanyadan, içinde PKP'nin etkin olduğu, Demokratik Birlik Hareketi adlı geniş, illegal örgütlenme doğdu.

1946 — Mealhada askeri ayaklanması. Oporto'da bir gurup alt rütbeli subay, tüm Oporto garnizonu arkalarındaymış gibi davranarak yürüyüşe geçtı. Ama yürüyüş Mealhada'da durduruldu ve ayaklanma bastırıldı.

1946 — Birçok ünlü kişi Salazar'a karşı harekete geçti. Cumhurbaşkanı Carmona bile. 1945'te ülke çapında imzalanan dilekçenin istemleri doğrultusunda, çevresinde sivilleri de kapsayan bir askeri hareket örgütlendi. Geçici hükümet programı hazırlandı. Hareket bazı taktik nedenlerle ertelenince, PIDE'nin ve Salazar'ın plandan haberi oldu. Bunun üzerine Salazar en sadık bildiği ordu birliğine sığınarak, devlet ve ordu katlarında temizlik başlattı. Çeşitli subaylar, profesörler, bilim adamları, ya istifaya, ya emekliliğe zorlandılar, ya da işten atıldılar. Zamanla yeni dengeler oluşturan Salazar, 1948'de bu olaya karışan subaylara karşı dava açtırdı. Bu dava, Portekiz tarihine "Ulusal Kurtuluş Kurulu Hareketi davası" adıyla geçti.

1947 — Nisan'da askeri bir ayaklanma. Askeri uçaklara sabotaj yapıldı. Lizbon'da genel grev oldu.

1949 — İlk kez anayasaya uygun seçimler yapıldı. Seçim öncesinde muhalefet Salazar'dan kendi getirdiği anayasaya uymasını ve muhalefete rejimi sınamak için seçim dönemi fırsatı tanımasını istedi. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde muhalif aday çıkarmak için belli sayıda imza, adayın Yüksek Mahkeme ve Devlet Konseyi'nce uygun görülmesi gerekiyordu. Muhalefet, destek komiteleri biçiminde örgütlendi. Bir yandan PKP'nin etkin olduğu Demokratik Birlik Hareketi vardı, öte yandan Portekiz'in NATO'ya girmesiyle muhalefetin bir kısmında bir çekinme ortaya çıkmıştı. Bu koşullarda General Norton de Matos aday gösterildi. Matos adaylık gerekliliklerini yerine getirdi ve aday oldu. Destekçileri arasında çok sayıda ünlü kişi vardı. Seçim programı ise 1933 Anayasası'yla getirilen rejimin kaldırılmasına yönelikti. Ancak Matos, seçimlerin gerçekten özgür olmadığını ileri sürerek, seçimlerden bir gün önce adaylıktan çekildi.

1951 — 1949'da yeniden "seçilen" Carmona'nın ölümü üzerine 1951'de erken seçim yapıldı. Rejim General Lopes'i aday gösterdi. PKP'nin etkin olduğu Demokratik Birlik Hareketi Profesör Rui Gomes'i, öteki muhalefet ise Amiral Meireles'i aday gösterdi. Meireles son derece ürkek ve rejim yanlısı bir muhalefet yürüttü. Bundan güç alan rejim, Profesör Rui Gomes'i adaylığa uygun görmedi. Amiral Meireles de, General Matos'un bir önceki seçimlerde yaptığı gibi seçimlerin arifesinde adaylıktan çekildi. Böylece rejimin adayı Lopes "kazandı".

1953 — Sao Tome'de ayaklanma girişimi.

1958 — Yeniden cumhurbaşkanlığı seçimleri yapıldı ve ilk kez muhalif bir adayın oyların %25'ine yakın bir kısmını aldığı açıklandı. Cumhurbaşkanı Lopes adaylığını koymadığı için rejim Amiral Thomaz'ı aday gösterdi. Demokratik Birlik Hareketi Arlindo Vicente'yi aday gösterdi. Bir de, General Delgado adlı muhalif bir aday çıktı. Vicente, Delgado lehine adaylıktan çekildi. Delgado'nun seçim propagandası sırasında Oporto ve Lizbon'da yüz binlerin katıldığı gösteriler yapıldı. Gerçekte Delgado seçimleri kazandı ama rejim onun %25 kadar oy aldığını açıkladı. Delgado seçim sonuçlarını temyiz etti. Bundan bir sonuç alamayınca Bağımsız Askeri Hareket adına askeri bir darbe örgütledi. Darbe gerçekleşmeden önce açığa çıktı, binlerce kişi tutuklandı. Delgado ve birkaç önemli kişi daha Brezilya ve Arjantin elçiliklerine sığınarak yurt dışına kaçtılar.

1959 — Gine Bissau'da ayaklanma girişimi.

1960 — Mozambik'te ayaklanma girişimi.

1961 — Delgado Latin Amerika'da Bağımsız Ulusal Hareket adlı bir örgütlenmeye koyuldu. İspanyol sürgünlerle ilişkiye geçerek İberya Devrimci Kurtuluş Örgütü DRIL'i kurdu. DRIL, ocak ayında 25 bin tonluk Portekiz gemisi *Santa Maria*'yı rehin aldı ve sesini dünyaya duyurdu. Ancak, ABD'nin de yardımıyla Portekiz *Santa Maria*'yı geri aldı.

1961 — Savunma Bakanı General Moniz'i de içeren bir gurup generalin, Salazar'ı istifaya çağırmayı amaçlayan darbe girişimi.

1961 — Şubat ayında Angola'da ayaklanma oldu.

1961 — Kasım ayında Portekiz Hava Yolları'nın bir uçağı kaçırılarak, Lizbon ve Oporto üzerine yüzbinlerce bildiri yağdırıldı. Korsanlar başka bir ülkeye sığındılar.

1962 — 1961'in Aralık ayında, ülkeye gizlice yeniden giren Delgado, ocak ayında Boja garnizonunda askeri bir ayaklanma örgütledi. Ayaklanma bastırıldı.

1962 — Ulusal Kurtuluş için Yurtsever Cephe FPLN kuruldu ve Cezayir'de üslendi.

1962 — Mozambik'te ayaklanma. Ayaklanmayı kanlı bir biçimde bastıran Portekiz ordusuna karşı Lizbon'da, gösteri yasaklarını çiğneyen büyük grev ve gösteriler.

1962 — Üniversite öğrencilerinin gösterileri karşısında devlet güvenlik güçlerinin saldırgan tutumunu, Salazar'dan sonra başa gelen Caetano'nun bile "eleştirmesi" ve üniversite özerkliğini savunması.

1963 — Amilcar Cabral'ın öncülüğünde PAIGC'nin Gine Bissau'da gerilla savaşını başlatması.

1963 — Frelimo'nun Mozambik'te gerilla savaşını başlatması.

1964 — Delgado'nun Sovyetler'e ve Prag'a uğradıktan sonra FPLN'ye katılması ve ocak ayında yeni oluşturulan Devrimci Komite'nin başına getirilmesi. Daha sonra, 1965 yılında, Delgado, bir toplantı için gittiği İspanya'da provokasyona düşürülerek PIDE ajanlarınca öldürüldü.

1965 — Millet Meclisi seçimlerinde geniş muhalefet çalışması.

1967 — Figueira da Foz'da siyasal amaçlı banka soygunu.

1967 — Devrimci Eylem için Birlik Ligi (LUAR) kuruldu.

1968 — Sol bir gurubun, Kovilha kasabasında silahlı eylemi.

1969 — Daha sonra Portekiz Sosyalist Partisi'ni yeniden örgütleyen sosyal demokrat Mario Soares'in Delgado'yu öldüren PIDE görevlilerinin tutuklanmasını istemek ve bir skandalı açık etmek suçlarından sınırdışı edilmesi.

1969 — 1968'de Salazar'ın felç geçirmesinden sonra başa gelen Caetano'nun, geniş muhalefet karşısında, Millet Meclisi seçimlerinde liberal adaylara yer ve bazı muhalefet parti kongrelerinin yapılmasına izin vermesi.

1969 — Mario Soares'in ülkeye dönmesine izin verilmesi.

1969 — Grev dalgası. 5000 Lisnave işçisinin dokları işgal etmesi.

1969 — Intersendikal'in kuruluşu.

1970 — Ulaşım işçilerinin grevi ve yolculardan bilet parası almayı reddetmeleri.

1970 — SEDES adlı liberal bir muhalefet gurubunun oluşması.

1971 — Sol bir gurubun, Lizbon yakınlarındaki NATO haberleşme merkezini havaya uçurması.

1971 — PKP'nin silahlı savaş örgütü ARA'nın bir uçak hangarını havaya uçurması ve PIDE binasına silahlı saldırısı.

1973 — Portekiz Sosyalist Partisi'nin yeniden kuruluşu.

1973 — Tekstil ve elektronik endüstrilerinde grev dalgası.

1973 — Portekiz Hava Yolları TAP'da grev. Grevcilerin bir hangarda pusuya düşürülmesi. 3 grevcinin PIDE ajanlarınca vurulması. TAP ofislerinde çalışanların grevi desteklemesi.

1973 — İçinde PKP'nin de bulunduğu, Demokratik Seçim Komiteleri CDE, Millet Meclisi seçimleri için bir ay propaganda yürüttükten sonra seçimlerden çekildi. Birçok aday gözaltına alındı.

1973 — Aralık ayında "Teğmenler Hareketi"nin gizli bir toplantısında darbe yapma kararı alınıyor.

1973 — Aralık ayında sağcı generallerin darbe girişimi.

1974 — Mart ayında Caldas da Rainha'daki askeri birliklerin darbe girişimi.

1974 — "Teğmenler Hareketi"nin girişimiyle Nisan 1974 Devrimi'nin başarıya ulaşması.

Bugün resmi TKP'den ayrılan bir insan için ilerlemenin tek doğrultusu vardır o da gerçek TKP'ye katılmak, kuru kabuğu bırakıp yeniden canlı gövdeye kavuşmaktır.

TKP KABUK DEĞİŞTİRİYOR

Süreç içinde menşevik parti giderek her açıdan koflaştı. Komünist olan herşeyi yitirmeye başladığı gibi, "komünist görünme" iddia ve çabasını bile sürdüremez oldu. Şimdi TKP'yi 1960'larda arayan-bulan, onun gelişimini 1970'lerde omuzlayan ve bugün için oldukça deneyimli sayılan kadroyu da yitiriyor. Bu gerçekten çok anlamlıdır. Karşımızda komünistlikle, TKP'nin canlı geçmişiyle hiçbir bağı kalmamış, gerçek TKP'ye yabancı ama "TKP" adını kullanan bir örgüt, başka bir deyişle kuru bir kabuk vardır. Tarihsel olarak henüz çok kısa bir sınavdan geçtiğimiz halde, TKP'nin gerçeğiyle sahtesi, kendisiyle kuru kabuğu gün gibi ortadadır.

Emine Engin

Partimizin 65. yıldönümü toplantısında Yürükoğlu yoldaşımız resmi partideki gelişmelere değinmiş ve resmi partide yeni bir krizin habercileri olduğunu söylemişti. Geçen sayımızda Oktay Bozdağ yoldaşın resmi partinin içler acısı durumunu ayrıntılı olarak yansıtan bir yazısı çıktı. Yaşam ilerliyor. Şimdi krizin yavaştan patlak vermekte olduğunu söylemek sanırız hiç de yanlış olmayacaktır.

Kısaca son gelişmeler

Resmi partinin Berlin, Danimarka, İsveç, Belçika, Hollanda, Fransa ve Frankfurt örgütlerinde sorunlar vardır. Bu sorunlar, eskiden olduğu gibi örtülü olmaktan çıkıp, örgütlenmekte ve harekete geçmektedir. Hareket hem düzey, hem etki alanı açısından ilerlemektedir. Her bir olay, bu iki açıdan da kendinden öncekileri geride bırakmaktadır.

Gazetemizde Belçika'da olan olayları ve BTİB'in yayınladığı bildirileri vermiştik. Bunun ardından Berlin örgütünden sesler duyuldu.

"Berlin'de örgüt mü kalmıştı ki örgütten sesler duyulsun" denebilir. Gerçekten de resmi parti için canalıcı önem taşıyan Berlin'de örgüt dağılmıştır. Ayrılanlar, atılanlar, kenara çekilenler, bekleyenler vardır. Kimin partili olduğu, kimin olmadığı, resmi partinin her zamanki bulanıklık düzeyinin de ötesinde iyice karışmıştır. Bu karışıklık içinde partili olarak varlığını sürdürmeye çalışanlar da muhalefet yürütmektedir.

Berlin'deki muhalefet, Belçika derneğinin yayınladığı bildiriyi yetersiz buluyor, merkezin ideolojik ve örgütsel olarak likidasyon yaptığını ve bunun da açıkça duyurulması gerektiğini düşünüyor. Ancak bunu en iyi duyurabilecek olan kendileridir, zira sözünü ettikleri likidasyona en yakından tanık olan onlardır. Yalnızca Berlin örgütünden değil, *Politbüro*'dan da çok sayıda partilinin nasıl *parti dışına* itildiğini-atıldığını en iyi onlar açıklayabilirler.

Berlin'den sesler duyulduğu sırada, İsveç'te de ortalık karıştı. Berlin'deki muhalefetin sözünü ettiği likidasyon, elini uzatıp İsveç'teki bazı partilileri itip-atmaya başladı. Bu partililer buna karşı harekete geçtiler, çeşitli örgütlere ulaşıp, birşeyler yapmanın artık zamanı geldiğini savundular. Merkezin "en güvenilir" sandığı birkaç örgütten bile onlarla görüşenler, konuşanlar hatta anlaşanlar çıktı. Şimdi o "güvenilir" sanılan örgütler de sorunlu kategorisindedir.

Bu arada Danimarka örgütünde oldukça sert çatışmalar olmuştur ve olmaktadır. Frankfurt'ta iki ayrı örgüt var gibidir ve bunların ilişkileri giderek gerilmektedir. Şu anda resmi partinin en az *sorunlu* örgütlerinden biri olan İngiltere ise potansiyel olarak merkez için hepsinden daha büyük bir sorun oluşturmaktadır.

İngiltere'dekiler *"İşçinin Sesi"*'ne karşı savaşım vermek"le özel olarak görevlendirilmişlerdir. Bu "savaşım"ın basıncı onları, bir yandan menşevizmin iğrenç, düzeysiz yüzünü en çıplak biçimde sergilemeye, öte yandan da "ideolojik" birşeyler söylemeye itiyor. Resmi parti içinde bile İngiltere'dekilerin çıkardığı dergiyi düzeysiz bulanlar vardır. "İdeolojik" olmaya çabalarken zaman zaman merkezle düpedüz çelişkiye düşüyorlar. "Demokratik Türkiye, daha güçlü TKP" belgisini İngiltere'dekilerle Haydar Kutlu taban tabana zıt yorumladılar.

Resmi partinin Avrupa örgütleri sorunlar içinde yüzerken ve giderek bu sorunlar, her biri öncekinden daha ileri bir düzeyde ve daha geniş bir boyutta patlak vermekteyken, Türkiye örgütünde de durum hiç iç açıcı değildir.

Türkiye'de daha çok yeni üyelerden oluşan bir örgüt vardır. Bir de, tek tek kızağa çekilmiş, uzağa itilmiş, daha çok eski partililerden oluşan geniş bir kesim vardır. Cezaevlerine ilişkin olarak ise henüz görülmemiş çok hesap vardır. Resmi parti Türkiye'de işleri, şimdilik tilkileri hem Türkiye içinde, hem yurt dışındakilerle birbirine değdirmeyerek idare ediyor. Acaba diyoruz, resmi yönetimin hâlâ ille de faşizm var demesiyle bu durumun bir ilgisi var mıdır?

Sorunlu konular ve kuşaklar

Resmi partideki gelişmelere baktığımızda kolayca yapılabilen bir gözlem oluyor: Ortada bir kuşak sorunu vardır.

"Harcananlar" ya da kendi kendilerini harcamaya itilenlerin çeşitli özelliklerini geçen sayımızda Oktay Bozdağ yoldaş sıralamıştı. Onun sıraladığı özelliklere ek bir boyut olarak, bir de kuşak boyutu vardır. Bakıyoruz ki gerek Avrupa'da, gerekse Türkiye'de harcananlar, itilenler, dışlananlar vb. belli bir kuşak partililerdir.

Aynı olguyu bir başka biçimde daha dile getirelim. Belli bir partili kuşağı, bugün ya partizan kliğinin has adamıdır ya da harcanmakta, itilmekte, dışlanmaktadır.

Bu kuşak, 1973 atılımından da önce partiyi arayıp soranları, bir bakıma 1973 atılımının gerekliliğini partiye hatırlatanları, 1973 atılımından sonra ise partiyi omuzlayıp ayağa kaldıranları içeriyor. 1960'larda siyasete atılmış ve Türkiye'nin geçirdiği yoğun sınıf savaşları içinde çok değerli deneyimler kazanmış bu kuşak bir süredir partiden adeta "temizleniyor". Nedir bunun hikmeti?

Bu sürecin başı ta 1977-1978'e dayanıyor. *İşçinin Sesi* doğruyu söylüyordu, devrimin ve partinin çıkarlarını savunuyordu, disipline uyuyordu ve de partinin çoğunluğunu oluşturuyordu. Menşevik yönetim *İşçinin Sesi*'ne yalanlarla ve yasaklarla saldırıya geçti.

Bu soruyu yanıtlayabilmek için, şu sırada resmi partide çıban başı oluşturan siyasal konulara değinmek gereklidir.

Bu konulardan en önde gelen ikisi şunlardır: Demirel'in "demokratlığı" ve İslamiyete verilen açık bonolar.

Bu iki konu resmi partideki görüş farklılıklarının göbeğinde durmaktadır. En gizli muhalifler bile zaman zaman bu konularda, herkesin içinde en açık ve en sert tepkileri göstermektedirler. Demirel'in "demokratlığı"ndan söz edilince *Atılım*'ı yere fırlatanlar ve Demirel'e sövenler çıkmaktadır. Öte yandan, resmi partinin 65. yıl afişlerindeki cami silüeti geniş bir tartışma konusu olmuştur. Bugün önde gelen ve her ağzını açtığında "ilerici Müslümanları" öven bazı yöneticiler için, bir dahaki toplantıya tespih ve çember sakalla gelece-ğine ilişkin öngörülerde bulunanlar ve bunu herkesin önünde alay ederek yapanlar çıkmaktadır.

Bunları sıralayınca, eski partili kuşağın "temizlenmesi"ndeki hikmet de kendiliğinden ortaya çıkıveriyor. Bu kuşak öyle bir deneyim yaşamıştır ki, Demirel'in sürdüğü güvenlik güçlerinin kurşunlarıyla öyle yoldaşlarını yanıbaşında yitirmiştir ki Demirel kuyrukçuluğunu hazmedemez, zorunlu olarak kusar. Bunun gibi, bu kuşak Kanlı Pazarları yaşamıştır, çember sakalların saldırısına uğramıştır, dinin afyonlayıcı etkisine 1960'larda hareket ilk yükselirken yakından tanık olmuştur. Bu kuşak din kuyrukçuluğunu da hazmedemez, kusar. Resmi yönetimin burjuva kuyrukçuluğunu yeni bir düzeye tırmandırması, bu düzeyi kaldırmayacak bir kuşağı harcamasını gerektiriyor.

Bunun çeşitli yönleri var.

Resmi yöneticiler açısından bakarsak, bu olgu onların ne denli dar çıkarcı, ne denli devrim düşmanı olduklarını bir kez daha kanıtlıyor. Bunca yılın deneyiminden geçmiş bir kadro kolay yetişmiyor. Böyle bir kadroyu, hem de daha üst düzeyde kuyrukçuluğu daha rahatça yapabilmek uğruna harcamak, büyük bir ihanettir. Ya da, bu yönetimin büyük ihanetlerinden biri de budur.

Resmi yönetim bu kadroyu harcarken, yine bu kadronun bazı deneyimlerine ve buralardan kazandığı bazı özelliklerine dayanıyor. Bunlar bu kadronun menşevizm altında yaşadığı deneyimler ve kazandığı özelliklerdir. Menşevizm altında, hiçbir düşmana karşı açık, ilkelere dayanan bir savaşım alışkanlığı kazanmamış, böyle bir alışkanlığı varsa da menşevizm altında onu yitirmiş, örgüt deneyiminin önemli bir bölümünde hep dar "taktikler", siyaset adına küçük ayak oyunları görmüş bu kadro, bu gibi yönleri kullanılarak çoğu zaman doğrudan ve açıkça "harcanmıyor" bile: Kendi kendini harcamaya itiliyor. Aynı ayak oyunları kendine yöneldi mi küsüyor, siyasetten "soğuyor", çekiliyor... vb.

Bu kadronun Demirel ve İslamiyet konusundaki bazı düşüncelerini aktardık. Ama aynı zamanda bu kadro, sosyal demokrasi kuyrukçuluğuna ses bile etmiyor. Hatta Demirel kuyrukçuluğuna karşı öne sürülen "tezler" arasında, sosyal demokrasiye "haksızlık" yapıldığı vb. de var!

Yani soruna, harcanan bu kadro açısından bakarsak, onların yüzüne şunu açıkça söylemek gerekir: Bu kafayla giderlerse umutsuz bir konumdadırlar ve harcanmaya mahkumdurlar.

Bu kafa, 5 aylık hamileliği savunmaya benziyor. Oysa hamilelik başlar, 9 ay sürer ve çocuk doğar. İşte çocuk Kutlu'dur. Kutlu'nun yönetimiyle menşevizm, sosyal demokratlığa doğru önemli bir dönemeç geçirmiş, köşe dönmüştür. Kendi yolunda onun önü açıktır ve "ilerliyor". Bu duruma karşı çıkılacaksa aynı sürecin ortasında bir noktada durularak karşı çıkılamaz. Sosyal demokratlaşmaya, sosyal demokrasi kuyrukçuluğunu hoş gören bir konumdan karşı çıkmak, tarihin tekerleğini geriye çevirmekle eş anlamlı ve aynen onun kadar da umutsuzdur! Zaten bu kadronun şu ya da bu biçimde harcanmasını getiren de esas olarak bu umutsuzluktur. Kendi umutsuz konumudur.

TKP kabuk değiştiriyor

Partimizin 65. kuruluş yıldönümünde Yürükoğlu yoldaşımız, "65 yaşındaki TKP kabuk değiştiriyor" demişti. Gerçekten de öyle oluyor ve resmi parti giderek içi boş kuru bir kabuk gibi kalıyor.

Yinelemekte yarar var. Bu sürecin başı ta 1977-1978'e dayanıyor. *İşçinin Sesi* doğruyu söylüyordu, devrimin ve partinin çıkarlarını savunuyordu, disipline uyuyordu ve de partinin çoğunluğunu oluşturuyordu. Menşevik yönetim *İşçinin Sesi*'ne yalanlarla ve yasaklarla saldırıya geçti. Parti tüzüğünü ve çoğunluğun iradesini çiğnedi. Bunları aklınca *İşçinin Sesi*'ni de harcamak için yaptı ama kendi "harcandı". O tarihten başlayarak menşevik yönetim "resmileşti", ana olarak "resmen tanındı-gı" için "TKP yönetimi" diye

(Devamı sayfa 14'te)

(Baştarafı sayfa 13'te)

geçindi.

İşçinin Sesi "harcansaydı", savrulsaydı, yolunu şaşırsaydı ve "partimizin tarihinde iyi, güzel ne varsa alan ve büyüten, kötü, çirkin ne varsa reddeden ve yok eden bir oluşumu" (65. Yıl Konuşması) başlattığı ısrarla sürdürmeseydi, menşevik yönetim koyunun olmadığı yerde keçinin Abdurrahman Çelebi sayılması gibi, işleri idare edip gidebilirdi. Ama doğru TKP varlığını, doğruluğunu sürdürüp güçlendikçe, menşevik yönetimin "resmileşmesi"yle başlayan süreç TKP'nin kabuk değiştirmesine ulaştı.

Bu süreç içinde menşevik parti giderek her açıdan koflaştı. Komünist olan herşeyi yitirmeye başladığı gibi, "komünist görünme" iddia ve çabasını bile sürdüremez oldu. Şimdi TKP'yi 1960'larda arayan-bulan, onun gelişimini 1970'lerde omuzlayan ve bugün için oldukça deneyimli sayılan kadroyu da yitiriyor. Bu gerçekten çok anlamlıdır. Karşımızda komünistlikle, TKP'nin canlı geçmişiyle hiçbir bağı kalmamış, gerçek TKP'ye yabancı ama "TKP" adını kullanan bir örgüt, başka bir deyişle kuru bir kabuk vardır. Tarihsel olarak henüz çok kısa bir sınavdan geçtiğimiz halde, TKP'nin gerçeğiyle sahtesi, kendisiyle kuru kabuğu gün gibi ortadadır.

Sahte TKP'nin harcadığı kadrolar ciddi olarak düşünmeli, yaşanan olayları dikkatle değerlendirmelidirler. Kendilerinin bugüne kadarki gelişmelerinde menşevizmin sorumluluğu vardır ama artık sorumluluk kendi sırtlarındadır. Ya menşevik dişlilerin kenara fırlattığı posa olacaklar, erkenden emekliye ayrılacaklar, ya geçmişin yanlışlarını yadsıyıp, doğrularını alıp ilerleyecekler, yeni bir enerji ve güçle yeniden devrim savaşımına yararlı duruma gelecekler.

Bu kadroların devrime yararlı olabilecekleri çeşitli örgütsel şemsiyeler düşünülebilir. Bunlar da hiç yoktan iyidir denebilir. Ama bu şemsiyeler onlar için gerilemeyi ilerlemeye dönüştürmüyor, yalnızca pek fena sayılmayacak bir noktada duruyor. CHP'den, ya da SHP'den birileri herhangi bir devrimci örgüte geçse, bu büyük ilerlemedir. Ama bir komünist partisi üyesi için aynı şey geçerli değildir. Aynı olay onun için, genel devrimci bir durakta dursa da, gerilemedir. Bugün resmi TKP'den ayrılan bir insan için ilerlemenin tek doğrultusu vardır, o da gerçek TKP'ye katılmak, kuru kabuğu bırakıp yeniden canlı gövdeye kavuşmaktır. Dün içinde birlikte savaştığımız eski partimiz bugün burasıdır. Türkiye Komünist Partisi buradadır.

Biz yalnızca nesnel olarak onların önündeki almaşıkları sıralıyoruz. Almaşıklardan biri ve en iyisi de, bu kadroların eski partilerine dönmeleridir.

Bu almaşığa en iyisidir derken, yanlış anlaşılmasın, dar örgüt çıkarlarıyla değil devrimci kavganın, devrimin genel çıkarlarıyla düşünüyoruz. Devrimci kavganın fişek gibi genç komünistlere olduğu kadar, deneyimli komünistlere de gereksinimi vardır. Ama gerçekten komünist olmaları, devrimin çıkarları önünde sorumlu davranmaları ve bu sorumluluğun verdiği enerjiyle gençler gibi çalışmaları koşuluyla!

Paris ve çevresinde çalışan Türkiyeli işçilerin sesi daha da gürleşti.

PİR birinci yılını doldurdu

Şimdiye kadar 11 yoldaşımızın spikerlik, 26 yoldaşımızın program hazırlayıcılığı, teknisyenlik yaptığı, radyoya gelen 1600'ün üstündeki telefonu yanıtlayarak, istek öneri ve eleştirileri kaydettiği PİR'de, iyiyi güzeli ne varsa ayırıp dinleyicilerimize sunmak için kararlıyız. İşçi sınıfının gözüyle radyoculuk nasıl olurmuş, dosta da düşmana da göstereceğiz.

Değerli Yoldaşlar,

25 Kasım'da Paris İşçi Radyosu (PİR) birinci yayın yılını dolduruyor. Bu bir yıl içinde, başladığımız yerden bugün vardığımız düzeye kadar edindiğimiz deneyimin, eksikliklerimizin ve çıkardığımız derslerin kısa da olsa bir dökümünü gazetemize aktarmak istiyoruz. Böylece, başka ülkelerde benzer sorunlarla ilgilenen yoldaşlarımızla deneyim alışverişini geliştirme olanağına sahip olacağız.

PİR, bundan bir yıl kadar önce, Fransa'da çalışan yoldaşlarımızın demokratik yığın çalışmalarının bir parçası olarak yaşamda kendini gösterdi. Paris'te yayın yapan amatör bir radyo ekibinin PİR'in haftada 2 gün birer saatlik yayın yapmasını kabul etmesiyle ilk çalışmalar başladı.

Radyo FM üzerinden yayın yaptığı için yayın gücü mütevazi bir düzeydeydi, ancak yine de Paris'i ve Paris merkez olmak üzere yarıçapı 65-70 kilometre olan bir daireyi içine alabiliyordu. Bu yerleşim bölgesinde 13-14 milyon insan yaşadığından etki alanı küçümsenmeyecek düzeydeydi. Eylül ayı sonunda vericiye yapılan yeni eklemelerle etki alanı 75 kilometreye çıkarıldı. Yayın saatlerimizi de haftada 2 saatten 4 saate çıkardık. Salı ve cuma akşamları ikişer saatlik yayın yapıyoruz.

İlk yayınla birlikte yoldaşlarımız PİR'in, Paris ve çevresinde yaşayan ve çalışan Türkiye'li işçi ve emekçilerin sesi, demokratik bir platformu haline gelmesine çalışacaklarını açıkladılar. Geçtiğimiz bir yıl içinde önemli yol katedildi. Bugün de aynı amaç için çalışıyoruz.

PİR yayın yaşamına başlamadan önce bildiğimiz kadarıyla iki radyo daha Türkçe yayın yapıyordu. Biri menşeviklerin haftada bir gün, "Türkiye'nin Sesi" adıyla, ötekisi ise Dev-Sol'un yaptığı yayın. Her iki yayını da önceden dinlemiş ve bizim yapacağımız yayının onların bomboş bıraktıkları bir alanı dolduracağına inanmıştık.

Aslında menşeviklerin "Türkiye'nin Sesi" dedikleri radyoya "TRT'nin Sesi" demek daha doğru olur. Çünkü yayın süresince burjuva gazetelerden haber aktarımından, arabesk müzikten başka birşey yok. Haberlerle ilgili yorum falan hak getire! Bu bilinci burjuvazinin kendisi çok daha etkin yöntemlerle verebildiğine göre menşevik radyonun varlık nedeni, radyosu kısa dalgayı çekmeyen dinleyicilere yaşamı kolaylaştırmak, her radyoda bulunan FM bandından onlara aynı yayınları dinletmekten başka birşey olamaz! Tabii yoldaşlar, şaka bir yana, bunun asıl nedeni daha derinlerde yatıyor. Menşeviklerin demokratik yığın çalışmasından yığın kuyrukçuluğunu anlamalarından kaynaklanıyor.

PİR'in böyle bir ortamda yayına başlaması, onu kısa sürede Paris ve çevresinde çalışan, yaşayan bir sürü Türkiyeli işçi ve emekçi tarafından düzenli dinlenir duruma getirdi. Atölyelerden, kahvelerden sürekli gelen telefonlardan da, aylık radyo bültenlerini satmak üzere kahveleri ve işyerlerini dolaşmaya çıktığımızda yaptığımız söyleşilerden de bunu hemen anladık.

Yaptığımız yayınlarda arabesk müziğe yer vermedik, yalnızca devrimci, demokrat olarak bilinen ozanların türküleriyle halk tarafından sevilen, gerçek halk türkülerine yer verdik. Bu kısıtlamanın bize önemli bir dinleyici kaybı getirdiği doğru değildir. Çünkü bugüne kadar gelen iki bine yakın telefondan, yaptığımız birçok söyleşiden çıkan somut sonuç bu müzik türünün çok beğenildiği olmuştur. Bu konuyla ilgili olarak, geçenlerde yitirdiğimiz devrimci ozanımız Ruhi Su ne güzel sözler söylemiş. Onun gazetemizde yayınlanan söyleşisinde arabesk müziği değerlendirişi ne güzel bir sınıfsal bakış açısını canlandırıyor. Biz de, yozlaşmadan başka birşeyi temsil etmeyen bu müzik türünü reddediyoruz.

Yoldaşlar, geçenlerde oturup, radyo yayın yaşamına başladığı günden bugüne kadar kaç kişinin radyoya katkısı olduğunu hesapladık. İlk programdan bugüne kadar tüm yayınların hazırlanışını yakından denetlemiş olan bir yoldaşımızın ortaya çıkardığı rakamlar gerçekten çarpıcı: Bir yıllık süre boyunca 11 yoldaşımız değişen sürelerle spikerlik yapmışlar, 26 yoldaşımız da teknisyenlik, program hazırlayıcılığı yapmışlar ve radyoya gelen 1600'ün üstündeki telefonlara yanıt verip istek, öneri ve eleştirileri kaydetmişler!

Bir yıllık bir çalışma sonunda tabii hiçbirimiz profesyonel anlamda ne radyo teknisyeni, ne de radyo spikeri olabildik. Ancak bunun yanında en az 8 yoldaşımızın rahatlıkla teknik açıdan yayın yaptırabilecek ve bir o kadar yoldaşımızın da mikrofondan konuşabilecek duruma geldiğini söyleyebiliriz.

Yayınlarımızın tümünün "canlı" yayın olduğunu (yani yaptığımız bazı söyleşilerin dışında önceden banda alınmamış olduğunu) burada belirtmek gerekiyor. Bu nedenle, teknik bir yanlış oldu mu (uzun zaman aralıkları, müziği aniden kesme, ses ayarının iyi olmaması, vb.) ya da spiker bir yanlış yaptı mı, olduğu gibi dinleyicinin kulağına gidiyordu. Yanlışların en kısa zamanda en aza indirilmesi gerekiyordu. Bu konuda arzulanan düzeye ulaşabilmiş olduğumuzu söyleyemeyiz ama çok önemli yol katettiğimizi rahatlıkla söyleyebiliriz. Bir örnek verelim:

Yayına ilk başladığımız günlerde, mikrofondan söyleyeceğimiz her cümleyi, kelimesine kadar yazar öyle söylerdik, onun dışında konuşamazdık. Bugün ise mikrofonda söylediklerimizin önemli bir bölümünü artık yazmaya gerek duymadan, doğrudan söyleyebiliyoruz. Daha da önemlisi, radyo yayını süresince antenden dinleyicilerimizle canlı söyleşi yapabiliyoruz. Türkiyelilerin yaptıkları yayınlar içinde böyle antenden canlı söyleşinin ilk kez yapıldığını sanıyoruz. Tabii bu yayının kendine göre riskleri var.

Eğer söyleşi yaptığın konuya iyice hakim değilsen büyük bir olasılıkla tartışmanın yönlendiriciliğini elinden kaçırıyorsun ve iş giderek çığrından çıkıyor. Öte yandan, iyi niyetli, gerçekten tartışmak isteyen dinleyiciler olduğu gibi niyeti baştan bozuk olanlar da var. Tek amaçları programın akışını bozmak ya da likide etmek. Daha da ilginci telefonu açıp sövenler oluyor. Artık onları da antene verdiğimizden şimdi pek cesaret edemiyorlar, herhalde seslerinin tanınacağından korkuyorlar! Niyeti bozuk olup da telefon açanların hakkından da dinleyicilerimiz geliyor. İnanın tek amacı konuyu saptırmak ya da bize haksız eleştiri yöneltmek isteyen oldu mu anında radyoya telefonlar yağmaya başlıyor. Bir yanıtlar veriliyor ki ancak bu kadar güzel, yapıcı olabilir. Bizim doğrudan yanıtlamamıza hemen hiç gerek kalmıyor. İşte o zaman tüm çabalarımızın boşa gitmediğini, yavaş yavaş PİR'in Paris ve çevresinde çalışan Türkiyeli işçilerin sesi ve gerçek bir demokratik platfomu olmaya başladığını hissediyoruz.

Birkaç kez kulağımıza "telefon başında kendi adamları var, onlara cevap verdiriyorlar" gibi çok düzeysiz dedikodular geldi. Bizde "kişi herkesi kendi gibi bilir" diye bir atasözü vardır. Aldırmadık. 1 Aralık'ta yapacağımız PİR'in 1. yılını kutlama gecesi herhalde bu tür düzeysiz dedikodulara en güzel yanıtı oluşturacak. Orada gözleriyle görecekler radyonun dinleyicilerini, radyoya gerçekten sahip çıkanları! Birçok dinleyicimiz gecenin hazırlanışına (bilet satmak, salonun düzenlenmesi vb.) bile aktif olarak katılıyorlar.

Radyo çalışanları olarak iki alanda daha çalışmalarımızın hızlandırılması gerektiğine inanıyoruz. Bunlardan biri, dinleyicilerimizi uluslararası işçi sınıfının kültür gelenekleriyle giderek daha çok tanıştırıp, haşır neşir edebilmek. Diğeri ise çevremizde bulunan amatör halk ozanlarını, türkücülerini bulup radyomuz aracılığıyla dinleyicilerimize tanıtabilmek. Her iki alanda atılmış adımlarımız var ve ilk sınavı PİR'in kuruluş yıldönümü toplantısında vereceğiz.

Hem deneyim hem de eleman yetersizliğimiz şimdilik radyoda işçi tiyatrosu gibi bir programı düzenlememize el vermiyor. Ama radyoda tiyatro da gündemimize aldığımız bir çalışma alanıdır. İyiyi, güzeli ne varsa ayırıp dinleyicilerimize sunmak için kararlıyız. İşçi sınıfının gözüyle radyoculuk nasıl olurmuş, dosta da düşmana da göstereceğiz.

Mustafa Kızıltepe

PİR'in yıldönümünü yığınsal bir geceyle kutladık

Bu arada Paşa Güven'in tutuklanmasına karşı eylemlerimizi de sürdürüyoruz.

Yoldaşlar,

Paris İşçi Radyosu PİR'in birinci yıldönümünü 1 Aralık'ta (geceden önce yazılmış olan yukarıdaki yazıda yapılacağı söylenen gece — *İ.S.)* 200'ü aşkın dinleyicinin katıldığı güzel, yığınsal bir geceyle kutladık.

Yoğun ilgi dolu 5 saat süren gecede, Azerice, Kürtçe, Arapça ve Türkçe türküler söylendi, koro ve folklor çıktı.

Radyo ile dinleyicileri arasında zaten çok yakın bağlar vardı. Bu geceyle kaynaşma daha da yol aldı, radyo yığınların içine daha derin kök saldı.

Bu arada Paşa Güven'in tutukluluğuna karşı eylemlerimizi de sürdürüyoruz. Dev-Sol'dan arkadaşlarla birlikte, Paşa Güven çıkana kadar İtalyan Elçiliği önünde sürekli olarak çeşitli eylemler yapmaya karar verdik.

Ayrıca yığın çalışmasının başka alanlarında da çalışmalarımız sürüyor. Son olarak adı Birlikspor olan ve çok sayıda genç arkadaştan oluşan bir futbol takımı kuruldu.

Tüm yoldaşlara çalışmalarında başarılar.

M.Z., Paris

Halk PASOK'un kemer sıkma önlemlerine karşı savaş açtı.

Yunanistan'da sosyal demokrasinin iflas edişi ve oportünizmi de iflas ettirişi

Halkın protesto gösterileri ne yazık ki KKE'nin insiyatifi dışında gerçekleşti. Bu KKE'nin 1981'den beri izlediği uzlaşma siyasetinin doğal sonucudur. Sosyal demokrasinin iflası bu uzlaşma siyasetinin de iflası olmaktadır.

Papandreou kendisini 1981'de iktidara getiren ve Haziran 1985'de yeniden seçen halkın desteğini tamamen yitirmiştir. 11 Ekim'de duyurulan kemer sıkma önlemlerinin ardından gelen grev ve gösteriler sosyal demokrasinin iflasını sergiliyor.

Ayla Antepli

Herhalde kimse, Yunanistan'daki son olaylardan, Türkiye sosyal demokratları kadar büyük üzüntüye kapılmadı.

SHP yeni kurulmuştu ve kamuoyu yoklamaları, bugün seçim yapılsa oyların %39 kadar yüksek bir oranını alabileceğini gösteriyordu. SHP'den bir hafta kadar sonra DSP kuruldu ve liderleri ülke çapında geziye çıktılar. Kısacası Türkiye'de sosyal demokrasi hız kazanıyordu.

Tam bu sırada Yunanistan'da sosyal demokrasi gürültülü bir iflasa uğradı. Hem de bu, PASOK yeniden seçildikten ve Bülent Ecevit onun zaferini sosyal demokrasinin "komünizmi önlemek için en etkin yol" olduğuna "kanıt" gösterdikten 5 ay kadar sonra oldu!

PASOK şimdilik komünizmi "başarıyla" önlemiş olabilir ama grev, genel grev, gösteri yürüyüşleri, açlık grevleri, işgal ve bombalama dalgasını önleyemedi. Bu ise Bülent Ecevit'in dayandığı kesimin hiç de hoşuna gidecek birşey değildir.

PASOK tabanda gücünü yitirdi tepede güçlü

Gazeteler daha şimdiden "Atina 12 Eylül öncesi gibi" diye manşetler atıyorlar. (*Hürriyet*, 20 Kasım 1985) Bu düzeyde bir değerlendirme için biraz erken ama büyük olasılıkla bu *Hürriyet*'in öznel isteğini nesnel gerçeğin önüne koymasından kaynaklanıyor. Aynı şey Türkiye'nin tüm sağ basını için geçerli. Hepsi "geleneksel" düşmanın karşılaştığı sorunları, "büyük isyan", "Yunanistan kaynıyor", "Atina cayır cayır yanıyor", "Yunanistan'da istifa furyası" gibi manşetlerle ve adeta zevkle verdiler.

Hiç kuşku yok ki Papandreou, kendisini 1981'de iktidara getiren ve Haziran 1985'te yeniden seçen halk desteğini tamamen yitirmiştir. Bir süredir yitirmekteydi ama 11 Ekim'de kemer sıkma önlemlerinin duyurulması bardağı taşıran son damla oldu. Bunun ardından gelen grev ve gösteriler, PASOK hükümetine karşı halkın savaşım döneminin başlangıcıdır.

Aynı zamanda, hükümetin parlamentoda sağlam bir çoğunluğu, 300'de 161 sandalyesi vardır. Yeni Demokrasi Partisi'nin saldalye sayısı ise haziranda 126'dan, şimdi 9 milletvekilinin ayrılmasıyla 117'ye düşmüştür. Yunanistan Komünist Partisi KKE'nin de 12 sandalyesi vardır. Bu, Türkiye'de 12 Eylül öncesinin, hiçbir partinin yıllarca güvenilir bir çoğunluğa sahip olamadığı ve sürekli hükümet krizlerinin yaşandığı ortamından oldukça farklıdır.

Bunun yanında Papandreou, kemer sıkma önlemlerini duyurmazdan da önce, hükümette ve partisi içinde elini güçlendirici adımlar atmıştı. 27 Eylül'de yapılan bir PASOK merkez komite toplantısında, parti yürütme komitesinin 11 üyesinden 8'inin değişmesini istedi ve bu 8 kişinin yerine kendi ılımlı destekçilerini getirdi. Kemer sıkma önlemleri duyurulduktan sonra ise 8 sendikacı partiden atıldı. Bunlardan 3'ü merkez komite üyesiydi.

Hükümet düzeyinde, haziran seçimlerinden hemen sonra Papandreou, bakanların sayısını yarıdan da aza indirerek hükümetin denetimini son derece kolaylaştırdı.

Bu arada muhalefet, tam bir dağınıklık içindedir. Yeni Demokrasi Partisi, bir bölünme geçirip de, partinin eski lideri Stefanopolous yeni bir parti kurmak üzere ayrılmadan önce daha haziran seçimlerindeki yenilgisinin yaralarını bile saramamış durumdadır. PASOK hükümetine bir alternatif sunabilir olmaktan uzaktır.

Öte yandan, hiçbir sendika federasyonu bütünlük içinde hükümete karşı çıkamamaktadır. Komünist, muhafazakar ve sosyalist çizgide sendikalar vardır. Sosyalist Emek Federasyonu kemer sıkma önlemleri nedeniyle bölünmüş durumdadır. Bu bölünmelerin yanısıra, zaten işçilerin ancak üçte biri sendikalıdır.

Seçim kampanyası boyunca Papandreou sürekli, sağdan gelen tehlikeye, özellikle darbe tehlikesine ilişkin uyarılarda bulundu. Hükümetinin itibarını ve popüler desteğini oldukça yitirmiş olduğu bir sırada oyları yeniden toparlamasına (hatta komünist oyları bile almasına) herşeyden çok bu uyarıları yardımcı oldu.

İlk genel grevden (14 Kasım 1985) ve Atina'da bomba patlamasından birkaç gün sonra Papandreou, olayların, 1967'deki askeri darbeye yol açan duruma benzer bir biçimde, "güvenilmez bir kaos" tehlikesini arttırdığını söyledi. Silahlı kuvvetlerin, "yedi yıllık askeri diktatörlükten kalma tohumları hâlâ taşıdığına" ve aynı zamanda, "gerginlik yaratma girişiminde bulunabilecek yabancı güçlerin" de bulunduğuna ilişkin uyarılarda bulundu:

"Unutmamalıyız ve her zaman akılda tutmalıyız ki, 2 Haziran seçimlerinin sonuçlarında büyük düş kırıklığına uğrayan gericilik güçleri — böyle güçler Yunanistan içinde ve dışında vardır — 1965 ve 1966'ya benzer güvenilmez bir kaos atmosferinin uzantısını adım adım yaratma, aynı zamanda bundan yararlanma durumunda olabilirler."

Grevlere eşlik eden bombalar ve bazı keskin eylemler, komünistler de dahil tüm sol karşıtlarını korkutmak için bu tehditleri kullanan Papandreou'ya tehdit lerinde gerçekten de yardımcı olmuş olabilir. Nitekim, 17 Kasım'da polis 15 yaşında bir gence ateş ettikten sonra öğrenci birliği, daha fazla olay çıkmasın diye planlanmış protesto yürüyüşlerini iki kez kaldırdı.

Eğer istikrarsızlık uyarıları grev ve protesto dalgasını durdurmaya yaramazsa, o zaman da Papandreou'nun elinde, eylemleri bastırmak için çeşitli sert yasalar vardır. Örneğin 1983'te hükümet, kamu sektöründe grevlerin yasal olabilmesi için sendika üyelerinin %51'ince onaylanmış olmasını gerektiren bir yasa getirmişti. Ek olarak, bir "sivil seferberlik" yasası vardır ki bununla PASOK son yıllarda birçok grevi bastırmıştır. Papandreou bu yasaları kullanmaktan çekinmeyeceğini ima etti.

KKE'nin tutumu

Bütün bunların yanısıra Papandreou'nun elini güçlendiren bir başka olgu da KKE'nin tutumudur.

KKE, PASOK hükümetinin tuttuğu yola karşı halkın yığınsal savaşımını örgütleyebilecek tek güçtür. Oysa tam tersine, bugün Papandreou güçlü konumlardaysa, bunun belli ölçüde KKE'nin siyaseti sayesinde olduğunu söylemek abartma olmaz. KKE'nin yıllardır süregelen siyaseti, hem PASOK'u, hem Karamanlis'i içeren "üçlü uzlaşma"dır. Bu, Papandreou Karamanlis'in ayağını kaydırdıktan sonra da sürdü. Hiç kuşkusuz bundan Papandreou kazançlı çıktı, KKE ise kayıplı çıktı.

Haziran seçimleri öncesindeki dönemde ve sonrasındaki aylarda, KKE hükümete, kemer sıkma önlemleri getirirse PASOK'a karşı yığınsal savaşım yürüteceğine ilişkin uyarılarda bulunuyordu. Ama 11 Ekim'de önlemler getirildiğinde KKE insiyatifi elinden kaçırmıştı. Son grev ve protestoların, özellikle gençlik ve öğrenci eylemlerinin çoğu KKE'nin insiyatifi dışında gerçekleşti.

Hatta, bu duruma tepki olarak KKE'nin, tam grev ve protestoların doruk noktasında, 27 Kasım'da yapmayı planladığı bir yürüyüşten, "tüm eylemler kendi denetimi dışında oluyor" gerekçesiyle vazgeçtiği bile söyleniyor.

Bunun ne derece doğru olduğunu bilemeyiz ama şu iki nokta açıktır: Birincisi, halkın protesto dalgası büyük ölçüde, KKE'nin etkisi dışında gerçekleşmiştir. İkincisi, bu, KKE'nin 1981'den beri izlediği uzlaşma siyasetinin doğal sonucudur. Yunanistan'da sosyal demokrasinin iflası, bu uzlaşma siyasetinin de iflası olmaktadır.

Bu uzlaşma siyaseti üç tane yanlış hesaba dayanmaktaydı:

Birincisi, PASOK'un "ilerici", "bağımsızlıkçı", "anti-emperyalist" ve "ulusal" bir dış siyaset izlediği ve bunu daha da ilerletmeye razı edilebileceği görüşüdür. Bu görüşle KKE, dünya komünist hareketinin ve sosyalist sisteminin bir ülkedeki sınıf savaşımını o ülkenin "ilerici" addedilen dış siyasetine kurban etme diye özetleyebileceğimiz olağan çizgisini izledi. Kapitalist Yunanistan'ın silah, para, turist ve daha birçok açıdan Batıya bağımlı olduğu gerçeği tamamen göz ardı edildi.

Oysa pratik Yunanistan halkına şunu çok güzel gösterdi ki, bu bağımlılıktan kurtulmak, Papandreou'nun ABD'yle son "çatışması"nda olduğu gibi "ulusal bayrağı" dalgalandırmaktan ve "anti-emperyalist" havalı nutuklar atmaktan çok daha fazlasını gerektirir.

Nitekim, Yunanistan ve ABD anlaşmaya varmak üzeredirler. Buna göre Yunanistan Batı askeri teknolojisinin "üçüncü ülkelere" geçirilmesine izin vermemeyi garantileyecek. Bu anlaşma, Yunanistan'ın ABD'den 40 F16 savaş uçağı almasına yolu döşüyor. Aynı zamanda iki ülke, *Amerika'nın Sesi* radyosunun yayınını sürdürmesi konusunda da bir anlaşmaya varmak üzere görüşmeler yürütüyorlar. Bun-

(Devamı sayfa 16'da)

Atina'da hükümetin kemer sıkma önlemlerini protesto eden göstericiler.

(Baştarafı sayfa 15'te)
lardan da daha önemlisi, Papandreou, 1988'de ABD askeri üslerini Yunanistan'dan atma tehditlerini geri çekmiştir ve şimdi "bu yıllar alır" demektedir. Papandreou ile ABD'nin siyasal işlerle görevli devlet bakanı Armacost arasında üsler konusunda belli bir "anlayış birliği"ne varıldığı belirtilmektedir. Belki de 1988'den sonra ABD üslerine "NATO üsleri" denecektir! Şimdi Papandreou Beyaz Saray'a davet edilmeyi ve böylece hükümetine Batıda saygınlık kazanmayı bekliyor.

İkincisi, KKE'nin uzlaşma siyaseti sağdan gelecek daha büyük tehlikeye, belki de yeni bir askeri darbe tehlikesine karşı PASOK'un desteklenmesi gerektiği fikrine dayanmaktadır. Ordudan ve devletten faşistleri ve sağcıları temizlemeye bol bol yetecek 4 yıl kadar bir süredir başta olduğu halde ve sağcı Yeni Demokrasi Partisi her zaman olduğundan çok daha zayıf olduğu halde, Papandreou hâlâ aynı tehdidi kullanıyor. Ve öyle görünüyor ki, KKE de hâlâ bu tehdidin etkisi altında!

Üçüncüsü, KKE stratejisini, haziran seçimlerinden sonra parlamentodaki güç dengesinde belirleyici olacağı ve bunu "PASOK"u sola itme" doğrultusunda kullanacağı umuduna dayandırıyordu. Tüm enerjisini bu yönde yoğunlaştırdıktan sonra, KKE bunu yapabilmek için gerekli oyu alamadı. Ve bugün PASOK hükümetinin parlamentoda KKE'nin oylarına hiçbir gereksinimi yoktur.

Bu durum, "sosyalist" Papandreou'nun elini, IMF'nin klasik "istikrar" programını dayatmak için serbest kıldı. Papandreou'nun bunu yapış biçiminin tek "ilerici" ve "ulusal" yanı, IMF'ye programı dayatma şansını tanımadan kredi için önce AET'ye başvurması oldu. Yine de Yunanistan, 1986-1987 için borç ödeme planını yeniden ayarlamak zorundadır ve bunu onaylatmak için er-geç IMF'nin kapısını çalacaktır.

Şimdi, kemer sıkma önlemlerini dayatabilmek için hükümet, geniş bir işçi ve emekçi yığınıyla keskin ve şiddetli bir biçimde karşı karşıya gelmiştir. Eğer grevler ve protestolar sürerse, hiç kuşku yok ki, hükümet elindeki klasik baskı araçlarını kullanmakta da ikircim göstermeyecektir. Ancak baskı önlemlerine de "ilerici" ve "sosyalist" bir görünüm vermeye çalışacaktır. Nitekim bu yolda adımlar atmaya başlamıştır. 17 Kasım olayları sırasında 15 yaşındaki genci vuran polisi tutukladı ve üç yüksek rütbeli polis görevlisini de görevden aldı. Böylece hükümet, baskı önlemlerinde çocukları öldürmeyecek kadar "sosyalist" olduğunu göstermiş oldu.

Bugünlerde ülkedeki sol güçlerin canını sıkıyor olabilecek bir durum daha vardır. Papandreou, askeri diktatörlük sırasında siyasi polisin milyonlarca halk çocuğu için hazırlamış olduğu *40 milyon* dosyayı, çeşitli kereler yakmaya söz verdiği halde, hâlâ tutmaktadır. Bu dosyalar kişilerin siyasi çalışmalarının dökümünü ve siyasi polisin onlar hakkındaki görüşlerini içermektedir.

Yunanistan'daki bugünkü durumun ne yönde gelişeceğini kimse önceden söyleyemez. PASOK kendisini başa getiren halk desteğini yitirmiştir ama hükümet düzeyinde sağlam durmaktadır. Türkiye basınının abartmasına karşın, yalnızca tek bir bakan istifa etmiştir ki, o da partinin sol kanadından olduğu için, istifası, beklenen bir olaydı. Yalnızca sağ değil, sol muhalefet partileri de güçlü bir muhalefet yürütecek durumda değildirler, sendikalar ise birlik içinde davranamamaktadırlar. Halk güçlerinin PASOK hükümetine devrimci demokratik, gerçekten sosyalist bir alternatif çıkarmaları, en başta KKE'nin siyasal çizgisini değiştirmesine bağlıdır.

Türkiye'ye ödetilmek istenecek

Bu arada Türkiye basınında Yunanistan'daki duruma ilginç tepkiler yansımıştır.

En başta belirttiğimiz gibi, sağ basının ana tepkisi, Türkiye'nin rakibi Yunanistan'ın sorunlarından ve istikrarsızlığından adeta zevk almak olmuştur. Sağ basın bu zevkini dile getirirken, mangalda kül bırakmayacak kadar da "halktan yana" kesilmiştir. *Tercüman* Yunanistan'da "polis cop bile kullandı" diye, "grevciler işten atılıyor" diye, "şok" geçirmişcesine ve sanki cop kullanılmasına, grevcilerin işten atılmasına karşıymışçasına yazıp duruyor. (*Tercüman,* 17 ve 18 Kasım 1985)

Ancak Türkiye'nin daha "ilerici(!) ulusçuları", Papandreou hükümetinin zayıfladığı sonucuna varmak için henüz erken olduğunu düşünüyorlar. 23 Kasım tarihli *Cumhuriyet*'te Cengiz Çandar'ın yazdıklarına göre, 11 Ekim ekonomik önlemlerinin getirilmesi, PASOK ile KKE arasındaki uzlaşmanın sona ermesi, sol kanat bakan ya da yetkililerinin istifa ettirilmesi ya da atılması, Yunanistan-Sovyet ilişkilerinde beliren soğukluk, tüm bunlar şunu gösteriyor ki "Papandreou ya da PASOK iktidarının ABD ile Sovyetler arasında yalpalayan politikası kesin bir yön çizerek ABD'ye yöneldi.."

"ABD Dışişleri Bakan yardımcısı Michael Armacost'un son Atina gezisinin Amerikan-Yunan yakınlaşmasını sağladığına ilişkin Amerikan ve Yunan basınında çıkan yazılara bakılırsa, *bu yakınlaşmanın faturasının Türkiye'ye ödetilmek isteneceği de akla gelebilir."* (abç)

Eğer Çandar'ın kuşkuları doğru çıkarsa ve ABD Yunanistan'a tutumunu değiştirip, Yunanistan ile Türkiye arasındaki sorunlarda ona bazı ödünler verirse, diyelim ona daha çok ve daha gelişkin silahlar satarsa acaba Türkiye'de, Evren, Demirel ve Ecevit'in anti-Amerikan laf ebeliğinde birbirleriyle yarıştıkları 1979 günlerine benzer bir hava mı doğar? Yeni bir U-2 olayı, NATO ile daha kurnaz pazarlıklar olur mu?

Kuşkusuz Türkiye sosyal demokratları böyle bir sonuç umuyorlar. Yunanistan'da sosyal demokrasinin utanç verici iflasından çıkarabilecekleri tek hayırlı sonucun bu olacağını düşünüyorlar.

Resmi TKP'ye gelince, hiç kuşkusuz yönetim, Yunanistan'daki olaylardan değil ders çıkarma, bu olayları görme zahmetine bile katlanmadan, burjuvazinin kuracağı her türlü tuzağın içine balıklama atlamaya zaten çoktan hazırdır.

Özveri İMG, yerel çalışmayı başarıyla göğüslüyor.

Özveriyle örgütleniyoruz

Değerli yoldaşlar,

Size Özveri İMG'nin eğitim ve öteki çalışmalarından söz etmek istiyorum.

Hamburg'dan bir yoldaş bir yazısında "komünistlerin yaşamı sürekli sınav demektir" diyordu. İşte Özveri İMG de böyle bir sınav vermeye çalışan yoldaşlarla dolu. On iki saat işte çalışmak, örgütsel çalışmalar, eğitim çalışmaları, bir de özel yaşamın bazı zorlukları var. Bunların hepsi sürekli ve düzgün olarak yapılacak. Hiç kimse zaman yetmiyor diyemez. Böyle bir görüş gelirse alacağı yanıt ya "gününü 48 saate çıkar" ya da "daha verimli çalış, işlerini 24 saate sığdır" olur, böyle de olmalıdır.

Bu yarış içinde, zamanı daha verimli kullanabilmek için, işe giderkenki 45 dakikalık yol zamanını eğitim çalışmasına ayırdık. İlk bakışta yetersiz gibi geliyor ama, düzenli ve disiplinli bir şekilde yapılırsa, yetiyor.

Okuduğumuz kitap E. Lewerenz'in *Komünist Enternasyonal'de Faşizm Tahlili.* Başlıktan da anlaşılacağı gibi, kitap, Komünist Enternasyonal'in faşizm tahlili ile ilgili görüşlerini içeriyor. Kitapta özellikle 1933-1935 yılları arasında yer alan faşist tırmanış ve buna karşı işçi sınıfı öncülüğünde verilen mücadeleler işleniyor. O zamanın oportünist görüşlerinin işçi sınıfına vurduğu darbeler de açık bir şekilde sergileniyor. Ama bu kitabın kendisi de bizce oportünist yaklaşımlar taşıyor. Yine de, bu kitabı okuduktan sonra, Türkiye'de hâlâ faşizmin varolduğunu ve de kurumsallaştığını savunan, başta menşevikler olmak üzere, çeşitli küçük burjuva oportünist hareketlerin ne denli geri bir durumda olduklarını anladık.

Birçoğuna göre "zam, zulüm, işkence=faşizmdir". Bu tanım devletin işlevini anlayamamaktır. Burjuva devleti burjuvazinin çıkarlarını savunan baskı aracıdır. Burjuvazinin çıkarlarını koruyabilmek için karşıtlarına (ilerici güçlere) doğal olarak baskı uygulamak zorundadır. Bu baskının şiddeti, ülkenin içinde bulunduğu ekonomik ve siyasal duruma göre değişmektedir. Zamlar ise emekçi yığınları daha çok sömürebilmenin burjuvazi açısından zorunlu bir parçasıdır. Zamlar ekonominin durumuna bağlı olarak boyut alır. Türkiye gibi ekonominin yapısal bunalım içinde olduğu bir ülkede zamlar büyük boyutlardadır.

Görüyoruz ki zam, zulüm, işkence hiç de yalnızca faşizm anlamına gelmemektedir. Faşizm burjuva devletinin belirli koşullarda başvurduğu, belirli özellikler taşıyan ve belirli sorunları çözmeyi amaçlayan bir örgütlenme biçimidir. Tekelci kapitalizmle, finans-kapitalle bağlıdır. Türkiye'de de faşizm finans-kapitalin, tekelci sermayenin istemleri doğrultusunda iktidara el koymuştur. Acil amacı siyasal bunalımı bastırmaktı. Çözmeyi amaçladığı derin ekonomik toplumsal sorunlar da vardı ama bunu başaramadı. Faşizm Türkiye'nin emperyalistleşmesini sağlayamadı. Bunun iki temel nedeni vardır. Birincisi dünya pazarlarının paylaşılmış olması ve emperyalistlerin Türkiye'ye böyle bir şansı tanımak istememeleri, diğeri ise demokrasi güçlerinin içten içe yükselen muhalefetidir.

Yürükoğlu yoldaş, *Faşizmin Çözülüşü* kitabında bu konuyu daha iyi, daha geniş bir şekilde açıklamaktadır. Bugün bu gerçekleri görmemezlikten gelerek, hele ki Türkiye'de hem finans-kapitalin egemen olmadığını söylemek, hem de ardından faşizmin kurumsallaştığını ileri sürmek oldukça çelişkili bir mantıktır. Bu, bilinçli bir hedef şaşırtma olduğunu gösteriyor. Hedef şaşırtanlar bunun hesabını işçi sınıfına er-geç vereceklerdir.

Partimizin 5(1). Kongresi'nin çizdiği yoldan yürüyerek, içinde bulunduğu koşullara uygun bir mücadele yürüten Özveri İMG, Avustralya'daki demokratik kamuoyuna Türkiye'deki gelişmeleri anlatmaktadır. Bugüne kadar Avustralyalılarla ve diğer göçmen guruplarla kurduğumuz ilişkilerden hemen hepsi görüşlerimizi desteklemekte, bugün Türkiye'de faşizmden söz edilemeyeceğini söylemektedirler. İzne gidip geri dönen Türkiyeliler ise faşizmin varlığı iddiasına gülmektedirler. Türkiye'den yeni izinden gelen bir işçiyle yaptığımız görüşme sırasında bu arkadaş aynen şunları söyledi: "Bugün Türkiye'de faşizmin olduğunu iddia etmek ancak duruma kendi istemlerini yakıştırma çabasından kaynaklanabilir." Normal bir işçinin görebildiği bu gerçeği devrim yapma istemiyle yola çıkmış olduğunu söyleyenler nasıl oluyor da görmüyorlar? Yürükoğlu yoldaş "çeyrek aydınlar" sözünü ne denli doğru söyledi.

Yoldaşlar,

Özveri İMG'yi oluşturan bizler bütün bunları görerek çalışmalarımızı, komünist ilkelerimizden en ufak bir ödün vermeksizin, disiplinli bir şekilde yürütüyoruz. Buradaki çalışmalarımızı sürdürürken aklımızın en üst köşesinde tuttuğumuz birşey var. O da yaşadığımız ülkenin koşullarıdır. Çeşitli küçük burjuva ve oportünist örgütleri içi boş bir küp durumuna getiren bu emperyalist ülkenin koşullarına karşı, yaşam bizleri daha uyanık olmaya zorluyor. Bu koşulların olumsuz etkilerine karşı gözümüzü dört açtık. İçine kapalı, dar görüşlü, devrimci mücadeleden kopuk bir göçmen gurubu olmamaya kararlıyız.

Partimiz gün geçtikçe güçleniyor. Yayın organımız *İşçinin Sesi* yakında 300. sayısını çıkaracak. Türkiye'de ise kayda değer eylemler yapılıyor. Bütün bunlar devrime inanmış kadroların, sempatizanların ve halkın özverisiyle gerçekleşiyor. İşte biz de özverinin önemini kavramış sempatizanlar olarak kurduğumuz İMG içinde çalışmalarımızı yürütüyoruz.

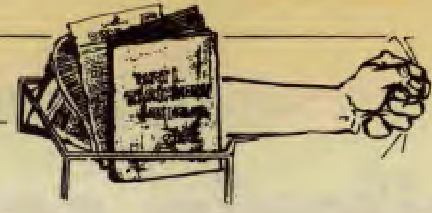
Taarruzun başlangıcında özveri taarruzunun amaçlarını, TKP, ve oportünist-komünist ayrışmasının tarihini, faşizmin çözülüşünü ve diğer bazı önemli güncel sorunları içeren açık bir toplantı düzenledik. Ayrıca Türkiyelilerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde özveri taarruzumuzu ve İstanbul'da gerçekleştirilen 2. televizyon yayınını duyuran bir yazılama yaptık. En son olarak da partimizin belgilerini duyuran bir yazılama daha yaptık. Bu yazılamada "Yaşasın proletarya enternasyonalizmi" (İngilizce), "dün Nikaragua, bugün Güney Afrika, yarın Türkiye" (İngilizce), "TKP-*İşçinin Sesi*, devrimin öncüsü" (Türkçe), "5(1). Kongre'nin yolundan TKP ile silahlan" (Türkçe), "gelecek onun için savaşanlarındır" (Türkçe) belgilerini en stratejik yerlere yazdık.

Özveri İMG eğitimini ve tüm çalışmalarını aksatmadan disiplinli bir şekilde yürütmektedir. Yerel demokratik mücadeleyi göğüslemek ve genel devrim hedefine bağlamak yolunda atılan, bugünün küçük adımları yarının en güçlü örgütlenmesinin yolunu döşemektedir.

Gelecek onun için savaşanlarındır.

Cemil Aydoğan, Avustralya

PARTİ TARİHİNDEN SAYFALAR

1930 Ağustos'unda yayınlanan *İnkilap Yolu* gazetesinde yer alan yazıları yayınlamaya devam ediyoruz.

Kardeş fırkalarda

Sovyetler İttihadı Komünist Fırkası'nın XVI. Kongresi

(295. sayımızdan devam)
Bu "itirafı zunuba" sagmen fırka içerısinde tahrikâtı mahsus olan sağ temayüllere karşı samimî bir tarzda mücadele etmediklerinden, kongraya kadar itibarlarını iadeye muvaffak olamamışlardı.

Buna mebnî bu def'aki kongrada hiç bir muhalifet cereyanı olmamakla beraber, dogru yola avdet eden bu yoldaşlara bir ihtarda bulunmak ve bu suretli bu mes'eleyi kapatmak icabetti. Fakat bu iş kongranın pek az vaktini aldı. O, daha ziyade müspet işlerle, fırka siyasetinin muhtelif sahalarda tatbikinden alınan neticeleri, ve bundan sonra tatbik edilecek sur'atli sosyalism kuruluşu tedbirlerini inceden inceye tetkik ile iştigal etmiş ve kominternin fealiyetini gözden geçirmiştir. Hacmimiz müsait olmadiği için kongra müzakeratina dair kafı tafsilat veremiyecegiz. Gelen sayımızda belli başlı tezlerden hulasalar neşredeceğiz. Bu def'a da siyası hattı şiddetli alkışlarla tasvip ve tekit edilmiş olan Stalin yoldaşın cevabı nutkundan milli mes'eleye ait kısım ile kominternin fealiyeti ve beynelmilel vaz'iyet hakkında rapor veren Molotof yoldaşın nutkunun mühim yerlerini buraya makil ediyoruz.

Yazı hey'eti.

Stalin yoldaşın cevabî nutkundan

İkinci bir grup sual teskereleri milliyet mes'elesine aittir. Benim en dikkate layik bulduğum bunlardan biri XVI° kongreye raporumda milliyet mes'elesi hakkında verdigim izahat ile 1925 te Şark darülfünununda irat etmiş oldugum mutku karşılaştırıyor; ve arada tefsir edilmeğe muhtaç bir müphemiyet oldugu fikrini ileri sürüyor. Teskerede deniyor ki: "Siz vaktiyle "Kautsky" nin milî Dillerin karışması ve Sosyalism devresinde *(bir tek memlekette)*, müşterek bir Dil yaradılması hakkındakı nazariyyesi aleyhinde deliller getiriyordunuz; şimdi raporunuzda kommunistlerin, millî Harslerin bir müttehit Harste ve milli Dillerin bir müttehit Dilde bir arada kaynaşmalarina *(cihan mikyasında Sosyalismin zaferi devresinde)* tarafdar olduklarını beyan ediyorsunuz. Bunda bir müphemiyet yok mu?"

Zannımca burada ne müphemiyet ne de tenakuz vardır. 1925 teki nutkumda ben "Kautsky" nin müteassip millici (şovinist) nazariyesine karşı deliller ileri zürmüştüm. Bu nazariyeye göre geçen asrın ortalarında Avosturya-Macaristan Hükümdarlıgında proletarya İnkilabının zaferi milletlerin bir tek *alaman* milletinde bir birlerine karışmlarını, müttehit bir *alaman* lisanının rücut bulmasını Çeklerin *almanlaşmalarını* mucip olacaktı. Ben, bu nazariye marxisme ve leninisme zit bir nazariye oldugunden onun alyehinde bulunmuş, ve Sovyetler ittihadında Sosyalismin galebesinden sonra, memleketimizin hayatindan alınma onu nakzeden vakialara istinat etmiştim. XVI° kongre huzurunda yaptığım raporda görulduğu üzere, şimdi de bu nazariye aleyhinde bulunuyorum. Çünkü mesela Sovyetler ittihadında, tekmil milletlerin müttehit *büyük rus Milletinde* bir birlerine karışmalarını, bir müttehit Dil ile konuşmalarını istilzam eden bir nazariye leninismin esas tezlerini nakzeden, leninisme alehter bir nazariyedir. Leninismin bu esas tezleri bize ögretiyor ki millî farkler ilk zamanlar ortadan kalkmazlar bilakis uzun müddet temadî etmek mecburiyetindedirler ve hatta cihan mikyasında İnkilâbın zaferinden sonra bile. Millî harslerin ve milli Dillerin daha sonraki muhtemel talilerine gelince, ben şu fikri temsil etmiştim, yine de ediyorum: Sosyalismin cihan mikyasında zaferi takdirinde, eger sosyalism kuvvet bulur ve hayata hulul ederse, millî Diller ictinap edilmez bir tarzda bir müttehit Dilde hallolmağa mecburdurlar; fakat bu tabiatile, ne büyük rus dili ne de alaman dili olacaktır, bilakis yepyeni bir şey olacaktır. Ben XVI' kongre huzurunda da muhakkak bunu beyan ettim.

Sual soranlar iki noktayı iyice anlamamış benziyorlar.

Herşeyden evvel onlar, biz Sovyetler ittihadında Sosyalism devresin girmiş oldugumuz halde milliyetlerin zevale yüztutmalarından sarfı nazar, bilakis onların inkişaflarıni ve serpilmelerini kaydetmekte oldugûmûzû anlamıyorlar. Hakikatte biz Sosyalism devresine girmiş miyiz? Ahvali adiyede devremize sermayedarlıktan sosyalisme İntikal devresi denilir. 1918 de Lenin "Sovyet hükkümetinin en yakin vazifeleri" namındaki meşhur risalesinde, ilk defa bu devreyi tavsif ettiği ve iktisadî hayatı beş kategoriye (zumreye) agırdıgı zaman, ona İntikal devresi denilmişti. Hali hazırda da 1930 da, bu kategorilerden buzıları eskiyup zail oldukları ve onlardan biri, zıraat ve sanayi sahasında asıl yeni olanı büyüdüğü ve hiç görülmemiş bir sur'atle inkişaf ettiği esnada da ona İntikal devresi tesmiye olûnûyor. Bu her iki intikal devresinin ayni şey oldukları, aralarında esaslı farklar bulunmadıgı iddia edilebilir mi? Bu iddiada bulûnûlamıyacağı aşikârdır. 1918 de Halk iktisadiyatı sahasında elimizde ne vardı? Bir tahrip edilmiş sanayi, bir kutlevî tezahur olarak henuz kamilen madum olan, kollektif işletmeler ve sovyet işletmeleri, şehirde "yeni" burjuvazinin ve köyde zengin köylülüğün büyümesi. Şimdi elimizde ne vardır? Tamir edilmiş olan ve yeniden kurulma halinde bulunan soyalist sanayi, yalınız yaz zeriyatında bütün sovyetler ittiha.di zeviyatının yüzde 40 ından fazlasına sahip olan neşvü nema halinde bir sovyet işletmeleri ve kollektif işletmeler sistemi, şehirde zevale yuztutmuş bir "yeni" burjuvazi, köyde zengin köylülügün can çekişmesi.

O da bir intikal devresi idi bu da bir intikal devresidir. Bununla beraber onlar yerle gök gibi büsbütün yekdigerinden farklı şeylerdir, ve hic kimse inkâr edemez ki biz en son ehemmiyetli sermayedar sınıfının, zengin köylüler sınıfının tasfiyesi arifesinde bulunuyoruz. Bizim artık eski manasındaki intikal devresinden çikmış oldugumuz ve bütün cephe üzerinde bilavasıta ve hali inkişafta sosyalism kuruluşu devresine girmiş oldugumuz bedihidir. Artık şimdiden sosyalizm devresine girmiş olduğumuz bedihidir; çünkü gerçi henüz sosyalist cemiyetin mükemmel bir kuruluşundan ve sınıf farklarının imhasından pek uzak isek te, tekmil Halk iktisadiyatının bütün iktisadi manivelalarını sosyalist sektor (kışım) şimdiden ele almıştır. Ve buna ragmen millî Diller degil yalınız zeval bulmıyorlar ve birbirlerine karışmıyorlar, fakat bilakis millî harsler ve millî Diller inkişaf ediyorlar ve serpiliyorlar. Görülüyor ki millî Dillerin bir tek devlet çerçivesi içinde, münkeşif sosyalism kuruluşu devresinde bir tek memleketle sosyalism devresinde, bir arada hallolmaları yanlış, marxisme ve leninisme muhalif bir nazariyedir.

Sual soranların anlıyamadıkları ikinci nokta da millî dillerin zeval bulmaları ve müttehit bir dil içinde hallolmaları mes'elesi bir devletin dahilî mes'elesi olmadığı, bir memlekette sosyalismin galebesi mes'elesi olmıyup bir beynemilel mes'ele, sosyalismin beynelmilel mikyasta zaferi mes'elesi olduğudur. Bir memlekette sosyalismin zaferini sosyalismin beynelmilel mikyasta zaferi ile karıştırmamak lâzindir. Lenin, proletarya diktatorlugunun beynelmilel mikyasta zaferinden sonra bile, uzun müddet milli farkların devam edeceğini boş yere soylememişti. Bundan başka, sovyetler ittihadının birçok milletleri için mevzuu bahis olan bir hususiyetin de nazarı dikkata alınması icap eder. Sovjetler ittihadının terekkübünde bir Ukranya var, fakat diger devletlerin terekkübünde de başka bir Ukranya var. Sovyetler ittihadında bir beyaz Rusya var, fakat diger devletlerin terekkübünde başka bir beyaz Rusya var. Umar mısınız ki, bu hususî vaz'iyet hesaba katılmaksızın Ukranya ve beyaz Rusya Dilleri mes'elesinin halli kabil olabilsin. Sonra sovyetler ittihadının Azurbaycandan Kazakistana ve Mongolistana kadar, cenup hududunda yaşayan milliyetleri ele alınız. Onlarin hepsi tipkı Ukranyalıların ve Beyazrusyalıların bulundukları vaz'iyette bulunurlar. Hiç şüphesiz burada da bu milliyetlerin inkişaflarındaki hususî münasebetleri nazarı dikkata almak icap eder. Bedihîdir ki bunlar ve bunlara müşabih, millî hars ve millî dil bahislerine müteallik bütün mes'eleler, bir tek Devlet çerçivesi içinde, soviet ittihadı çerçivesi icinde halledilemezler.

Bundan sonra Stalin sağ muhalefet rehberlerinin nutuklarını tenkide geçerek sözüne söyle devam etti:

Fırka sabık sag muhalefet rehberlerinden uç şey istiyor: 1. müdafaa ettikleri hat ile fırkanın hattı arasında bir uçurum bulundugunu anlamalarını; mudafaa ettikleri hattın şenî olarak sosyalismin zaferine degil, fakat sermayedarlığın zaferine isal ettiğini tasdik etmelerini; 2. bu hattı leninism aleyhtarı olarak mahkûm etmelerini ve ondan namuskârane ayrılmalarını; 3. bizimle ayni safta mevki almalarını ve beraberimizde tekmil sağ inhiraflara karşı mücadele etmelerini ("doğru!" sesleri ve şiddetli alkışlar).

Her bolşevik, her inkilapçı icin, kendi kendisine hörmeti olan her fırka azası için aşikardır ki, o bedihi ve münakaşa götürmez vakıaları açıktan açıga ve namuskârane tasdik ettiği takdirde, ancak kadrını artırmış ve fırka nazarında kazanmış olabilir.

Muhalifet rehberlerine bu metalip fırka merkez komitasının 1929 ikinciteşrin umumî içtimaında de yapılmış ve onlar fırka hattının dogruluguna tasdik ederek sag inhirafa karşı fırka ile birlikte mücadele dc bulunmayı vaadetmişlerdi. Onlar bu vaitlerini tutmadılar.

Sağ muhalifetin rehberleri vaitlerini yerine getirmek ve mazî üzerine bir batal işareti cekmek fırsatını, imkânını elegçirmişlermiydi? Tabbi geçirmişlerdi. Fakat bu fırsatlardan istifade için onlar hiç bir şey yapmadılar.

Bu geçen devrede onların gönül rızası ile, hariçten hiç bir tezyike maruz kalmaksızın teahhutlerini ifa hususunda bir tek teşebbüste bulunmamiş olmalarını neye atfetmeli?

Başlıca iki haleti ruhiyye bunun izahını bize verir.

Evvela onlar hemüz fırka hattının dogruluğuna tamamile kanaat götürmemiş olduklarından, el altindan bir sakin hızıpçılık fealiyeti devam ettiriyorlar, tekrar fırka aleyhine çıkış yapmak üzere münasip zeman ve fırsat gözliyorlardı. Onlar hızıp ictimalarında toplandılar ve fırka mes'elelerini müzakere ettiler ve ahvali adiyede şu karara geldiler; ilkbehara kadar beklemeliyiz, fırka zer'iyat işinde bir muvaffakiyetsızlige duçar olduğu takdirde hücuma geçeriz. Fakat ilk-bahar onlara yarar birşey getirmedi, zira zeriyat müsait bir tarzda cereyan etti. Sonra onlar toplandılar ve kararlaştırdılar: son-bahara kadar duralım belki de fırka hububat toplama işinde bir hezimete uğrar o zaman merkez komitasına karsı hücuma geçeriz. Fakat son-bahar da bom boş geçti. Ve ilk-bahar ve son-bahar her sene tekrar geldikleri cihetle sağ muhalifetin rehberleri ümitlerini gâh ilk-bahara gâh son-bahara koydular (bütün mecliste umumî gülüşmeler).

Bir mevsinden digerine, fırka üzerine atılmak icin müsait anın hululine intizar ettikleri esnada vaitlerini tutamamış olmaları kolaylıkla anlaşılır.

Nihayet ikinci sebebe geçiyorum. Sağ muhalifetin sabık rehberleri bizim bolşevikçe gidiş süratımızı anlamıyorlar, bu tempoya iman etmiyorlar, ve umumiyet üzere kendi kendine tedricî inkisaf çerçivesinden hariçte vukua gelen hiçbir şeyi kabul etmiyorlar. Bundan dolayı bizim bolşevikçe tempomuz, yeniden kuruluş devresi ile baglı olan tunçtan inkişaf yolumuz, sınıf mücadelesinin keskinleşmesi ve bu keskinleşmenin neticeleri onlarda endişe, teşevvüş, merak ve tavahhuş uyandırıyorlar. Fırkamızın bilenmiş şiarları ile münasebetli olan herşey onünde gerilemeleri buna mebnî pek tabiidir.

Yüksek teknik mekteplerinin iktisadî mekamata tabi kılınmaları mes'elesini hatırlayınız. Biz yalınız iki yüksek teknik mektebi Halk iktisadiyatı alî meclisine tabi kilmak istiyorduk, zahirde bu ehemmiyetten arî bir şeydir. Fakat biz sağlarda şiddetli bir mukavetmetle karşılaştık.

(Devam edecek)

Gerçekte pazarlık edilen çeşitli burjuvaların çıkarlarıdır.

İşçilerin serbest dolaşım hakkı burjuvaların pazarlık masasında!

Türkiye ile Avrupa burjuvazisi arasında oynanan kumarda, yurt dışındaki işçilerin hakları bir iskambil kağıdından öte anlam taşımamaktadır. Ve bu da son derece doğaldır. Hiçbir ülke burjuvazisinden hiçbir ülke işçi sınıfının haklarını savunması zaten beklenemez.

Hükümetin, Avrupa ülkeleriyle giriştiği her pazarlıkta çıban başı bir sorun tartışılıyor: Serbest dolaşım hakkı.

Türkiye'nin AET ile imzaladığı katma protokol uyarınca, 1 Aralık 1986 tarihinden itibaren Türkiyeli işçiler, AET üyesi Avrupa ülkelerinde diğer AET üyesi ülke işçileriyle eşit statü ve eşit haklar kazanacaklardı. Ancak, başta Federal Almanya olmak üzere, AET ülkeleri bu "hakkı" ertelemeye çalışıyorlar. Ortada çoktan yapılmış bir anlaşma, sonucu çoktan bağlanmış bir hak olduğu halde şimdi Avrupa burjuvazisi ile Türkiye burjuvazisi bu hakkın pazarlığını yapıyorlar.

Bu pazarlıkta Türkiye burjuvazisi sözde "işçi haklarını" savunuyor, Avrupa burjuvazisi de bu hakları tanımıyor konumunda göründükleri için, ilk sorulması gereken soru, pazarlık konusunun gerçekte ne olduğudur.

Neyin pazarlığı yapılıyor

Serbest dolaşım hakkına kendi içinde bakarsak, bunu yalnızca işçilere tanınmış bir hak olarak görebiliriz. Oysa katma protokolun genel anlamı çerçevesinde bakarsak, serbest dolaşım hakkının işçiler için hak oluşturmasının, küçük bir yan ürün olduğunu, asıl pazarlığın çeşitli ülke burjuvalarının karşılıklı hak ve çıkarları çevresinde döndüğünü görürüz.

1963 yılında karşılıklı yapılan hesaplara göre, katma protokoldeki serbest dolaşım hakkıyla Avrupa burjuvazisi ucuz emek kazanacaktı, Türkiye burjuvazisi ise fazla nüfustan kurtulacak ve daha geniş bir döviz kaynağına sahip olacaktı. Ancak evdeki hesap çarşıya uymadı.

AET ile katma protokolun imzalandığı 1963 yılında, karşılıklı ülke burjuvazilerinin çıkarına uygun düşen, işçilerin AET bünyesinde serbestçe dolaşımı, geçen bu süre içinde, kapitalizmin içinde bulunduğu krizin boyutlarına bağlı olarak, Avrupa burjuvazisi tarafından şimdi hayata geçirilmek istenmiyor. Türkiyeli işçiler bu haklarını kullanırlarsa çıkarları zedelenecek olan Federal Almanya, Fransa, Hollanda gibi ülkeler, 1986'ya yaklaştıkça, daha bir telaşla bu hakkın ertelenmesi, hatta hepten kaldırılması doğrultusunda girişimlerde bulunuyorlar ve son zamanlarda Özal'ın tüm Avrupa gezilerinde, resmi, gayri resmi görüşmelerde, serbest dolaşım sorunu gündemin en önemli konularından birini oluşturuyor.

Bu yoğun görüşmelerde Türkiye burjuvazisi Türkiyeli işçilerin haklarını savunmuyor, Türkiye burjuvazisi, işsizliğin çığ gibi büyüdüğü koşullarda, fazla nüfustan kurtulma ve daha çok işçi dövizi kazanma "hakkını" savunuyor. Ama karşı tarafa bu konuda pek diş geçiremeyeceğini anlayınca, "serbest dolaşım hakkı" pahasına, konumunu güçlendirecek bir takım ödünler koparmaya çalışıyor.

Şimdiye dek, çeşitli görüşmelerin yapıldığı tarihlerde, yayın organlarında Türkiye burjuvazisinin pazarlıkta öne sürdüğü çeşitli istemler yayınlandı: AET ve Avrupa Parlamentosu nezdinde siyasal ödünler, kredi, yatırım istekleri, bazı büyük altyapı projeleri gibi. Örneğin bir süre önce, *Der Spiegel* dergisinde, Özal'ın Türk işçilerinin serbest dolaşımından "para karşılığında" vazgeçtiği doğrultusunda bir haber yayınlandı. Hatta Kohl hükümetince Türkiye'ye Marshall yardımına benzer bir yardım paketi hazırlandığı iddia edildi.

Pazarlık nasıl gidiyor

Türkiye gazetelerinde çoğunlukla görülen "ümitsiz pazarlık" gibi başlıklar, aslında bu konuda Avrupa burjuvazisinin ne denli kararlı olduğunun bir göstergesidir. Yine de Türkiye pazarlıktan tümüyle zararlı çıkmak istemiyor.

Türk ve Alman müsteşarlar, 5-6 Aralık'ta, Bonn'da bir araya gelecekler. Resmi görüşmelere, yeni yılın ilk aylarında, Türkiye'de devam edilecek. 28 Kasım tarihli *Hürriyet*, haberi şu manşetle verdi: "Serbest dolaşımın kaderi gündemde." Aynı tarihli *Hürriyet* gazetesine demeç veren Alman yetkilinin yorumu da çok ilginç:

> "*Kapıları açmak mümkün değil, Türk hükümeti de imkansızlığın nedenlerini biliyor ve gerçeği kabul ediyor...* Biz serbest dolaşımı tartışmaktan çok yorumlayan eğilim gösteriyoruz. Serbest dolaşım, bir, Avrupa Topluluğu ülkelerinde Türklerin iş arama ve yerleşmesi demek; ikincisi, topluluk ülkelerinde legal çalışan ve yaşayan Türklere yeni haklar kazandırmak; üçüncüsü de aile birleştirilmesinde kolaylıklar sağlamak demektir. Biz Türklerin 1986 Aralık ayından itibaren başlayacak serbest dolaşım haklarını böyle yorumluyoruz. İşsizlik ve piyasa bunalımı nedeniyle birinci olanağın bugün, *hatta yarın için de* sağlanması mümkün değil. Ankara da bu tavrımıza gerçekçi bir anlayışla yakınlık gösteriyor. Şu halde serbest dolaşımın ikinci ve üçüncü uygulamalarını dikkate alarak hareket etmek, yapıcı ve gerçekçi bir işbirliği olacaktır. Bu durumda serbest dolaşım hakkından feragat etmek, tarih erteleme gibi bir tartışma veya pazarlık da bahis konusu değildir." (*Hürriyet*, 28 Kasım 1985) (abç)

Alman yetkilinin sözlerinde, Almanya'nın tutumu çok güzel yansıyor. Serbest dolaşımın esas özünü oluşturan uygulamayı kesinlikle söz konusu etmeyip, gündemin dışına atmak, öte yandan güttükleri entegrasyon siyasetine yardımcı olacak uygulamalar konusunda biraz daha ödün verici yönde davranmak.

Pazarlığın Almanya tarafında görülen bu ısrarlı tutuma karşı Türkiye tarafı da işin ucunu bırakmaya pek niyetli görünmüyor. Şimdiye dek kredi-borç cinsinden somut bir ödün kopartıldığına, ya da görüşmelerle böyle bir sonuca ulaşılabileceğine ilişkin bir belirti yoktur. Ancak harıl harıl çalışıyorlar.

Bir yandan Türk-İş'in de, bu hakkın öngörülen sürede uygulanmasına destek sağlamak amacıyla, 5 yıl aradan sonra, Alman Sendikalar Birliği DGB ile 4 Aralık'ta İstanbul'da bir toplantı yapacağı duyuruldu. Türk-İş'in 12 Eylül sonrasında DGB ile dondurulan ilişkilerinin ardından, ilk kez serbest dolaşım hakkı konusunda destek isteyeceği açıklandı. Yani, Türk-İş yönetimi, işçi hakları kılıfında aslında yine burjuvaziye çömezlik ediyor.

Öte yandan Özal, yaklaşan seçimler dolayısıyla başladığı "seçim yatırımları"na, bu pazarlığı da dahil eden bir çıkış yaptı:

> "Yurt dışında yaşayan Türk vatandaşları da anavatandaki siyasi gelişmelere katkıda bulunabilmelidirler. Bu onların vatandaşlık hakkıdır. Biz seçim yasasını yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın da oy kullanabileceği şekilde değiştiriyoruz. Bu yasa yeni şekliyle çıkarken, yurt dışındaki işçilerimiz de mutlaka oy hakkına sahip olacaklardır... Oylar konsolosluklarda kurulacak seçim sandıklarında kullanılacak." (*Hürriyet*, 15 Kasım 1985)

Oy hakkı pazarlığa nasıl giriyor

Özal'ın bu demeci, esas olarak, "haklarının" iç edilmesi söz konusu olan Türkiyeli işçilere verilen bir ödündür. Burjuvazi, pazarlıkta işçileri yakından ilgilendiren bir hakkı kaybettiği için oy verme hakkını gündeme getirdiği görüntüsü vererek yurt dışında çalışan Türkiyeli işçilerin ağzına bir parmak bal çalmaya girişiyor.

Özal'ın hemen ardından ANAP Genel Sekreteri Mustafa Taşar yurt dışındaki işçilere çağrı yaparak, kendilerine mektup yazmalarını, oy kullanmanın yöntemleri konusunda öneriler getirmelerini, bu sırada karşılaşılabilecek güçlüklerin neler olabileceğini merkeze iletmelerini istedi. (*Hürriyet*, 23 Kasım 1985)

Öte yandan *Tercüman* gazetesinin düzenlediği "Yurt dışı İşçileri 4. Büyük Ankara Kurultayı"nda çıkan sonuçlardan biri, yurt dışında çalışanlara oy verme hakkı olarak açıklandı.

Buraya dek söylenenlerden açıkça anlaşıldığı gibi Türkiye burjuvazisi yurt dışındaki Türkiyeli işçilerin dikkatini serbest dolaşımdan başka bir konuya, oy hakkına çekmeye çalışmaktadır. Ancak yurt dışındaki işçilere gerçekten oy hakkı verecekler midir? Bizce hayır.

Nitekim *Tercüman*'ın kurultayına katılan bir gurup delegeyi kabul eden Özal da, oy hakkı tanınması konusunda anayasal bazı problemlerin olduğunu belirterek, diğer siyasal partilerle birlikte "ufak" bir anayasa değişikliği yapılabileceğini söyledi. Ayrıca "bir de tabiat itibarıyla karşı ülkenin durumu var, *orada bazı problemler var...* Görüşmemiz lazım" diye ekliyor. (*Tercüman*, 27 Kasım 1985) (abç)

Böylece Özal bir yandan kendilerinin oy hakkından yana olduklarını duyurup, Avrupa'daki "döviz keçisi" Türkiyeli işçileri hoş tutmaya çalışırken, öte yandan da anayasa değişikliğini ve Almanya'nın "bazı problemlerini" öne sürerek topu başka sahalara atıp, bu hakkı tanımamak için çeşitli yollar hazırlıyor.

Ancak, Özal'ın konuşmasının hemen ardından 30 Kasım tarihli *Hürriyet* oy hakkı tanınması girişimine karşı Federal Alman hükümet yetkililerinin tutumunu yansıttı. Bu habere göre, Federal Alman Dışişleri yetkilileri, Türkiyeli işçilere oy hakkı tanınmasının olanaklı olabileceğini, konsolosluklara oy sandıkları koyularak bunun gerçekleştirilebileceğini belirtmektedirler. Oysa Federal Alman İçişleri yetkilileri, aynı yazıda, böyle bir hakkın Almanya'nın hükümranlık haklarıyla çeliştiğini, kesinlikle izin verilemeyeceğini belirtiyor.

Özal'ın "oy hakkı"na ilişkin manevrasının, esas olarak yurt dışındaki Türkiyeli işçileri avutmaya yönelik olduğunu söylemiştik. Ancak bu manevranın tek anlamı bu değildir.

Bu çıkışla Özal bir yandan da başta Federal Almanya olmak üzere diğer AET ülkelerine karşı elindeki güçlü karta güvenen kumarbazlar gibi çalım atıyor.

Çalımın anlamı şu: Bilindiği gibi Almanya yabancı işçilere ilişkin olarak entegrasyon siyaseti uyguluyor. Türkiyeli işçilere oy hakkı ise işçilerin entegrasyonunu en azından yavaşlatıcı bir etki yapacaktır. Böylece kopardığı "oy hakkı" gürültüsüyle Özal Almanya'ya "entegrasyonu bozarım ha" tehdidinde bulunuyor.

Bu pazarlıkların ne yöne gideceğini zaman gösterecek. Ancak şu güne kadarki gidişatıyla bu pazarlıklar birşeyi çok güzel gösterdi: Türkiye ile Avrupa burjuvazisi arasında oynanan kumarda yurt dışındaki işçilerin hakları bir ıskambil kağıdından öte anlam taşımamaktadır. Ve bu da son derece doğaldır. Hiçbir ülke burjuvazisinden hiçbir ülke işçi sınıfının haklarını savunması zaten beklenemez.

Sorun Türkiyesiyle, Avrupasıyla dünyanın bugünkü durumunu değiştirmektir. Bunda yurt dışındaki Türkiyeli işçilere de önemli görevler düşüyor. Hem Avrupa'ya, hem devrime en yakın tek ülke olan, dolayısıyla dünyayı değiştirmek açısından da büyük önem taşıyan Türkiye'de devrime destek olmak, bunun önemini Avrupa'daki sınıf kardeşlerine de anlatmak ve bunun için onların da desteğini almak!

Seniha Duru

